

Delta 2023

De la 'comunități' la 'comunitate' în Delta Dunării.
Linii de acțiune ale dezvoltării pentru oameni

Bogdan Voicu
Dana Naghi
Alina Jantea

DEPARTAMENTUL PENTRU
DEZVOLTARE DURABILĂ

Asociația
Ivan Patzaichin - Mila

23

RQSA
Romanian Qualitative Studies Association

Acest raport este produs în septembrie 2023, în cadrul proiectului “Linii strategice pentru dezvoltarea durabilă a Deltei Dunării” realizat de Romanian Quantitative Studies Association la solicitarea Departamentului pentru Dezvoltare Durabilă al Guvernului României și al Asociației Ivan Patzaichin Mila 23.

Opiniile exprimate în acest raport aparțin autorilor și nu angajează în niciun fel organizațiile menționate mai sus. Autorii mulțumesc pentru comentarii și susținere următorilor: Otilia Frolu, Teodor Frolu, Ștefania Sahanschi. Mulțumim de asemenea Administrației Rezervației Biosferei Delta Dunării (ARBDD) pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție rezultatele consultărilor inițiale cu stakeholderi.

Bogdan Voicu este cercetător la Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, profesor de sociologie la Universitatea Lucian Blaga din Sibiu, profesor de metode calitative și cantitative la Universitatea Națională de Științe Politehnica din București, profesor de metode cantitative la Școala doctorală de Științele Comunicării și Jurnalism a Universității din București. Între altele, Bogdan are expertiză de peste 20 de ani în dezvoltare comunitară și evaluare de impact a proiectelor de dezvoltare, cu proiecte dezvoltate pentru Banca Mondială, BERD, Fondul Român de Dezvoltare Socială etc., și susținând pentru o vreme cursuri de Dezvoltare Socială și Dezvoltare Comunitară (Universitatea din București, Universitatea Lucian Blaga din Sibiu). Bogdan Voicu a semnat numeroase articole și capitole despre dezvoltare sustenabilă, dezvoltare participativă, capital social, schimbare socială, precum și cărți despre dezvoltare rurală sau capital social. Mai multe detalii: www.BogdanVoicu.ro.

Dana Țălnar-Naghi este sociolog, cercetător la Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română (ICCV-AR) și doctorand în sociologie al Școlii de Studii Avansate a Academiei Române. Printre responsabilitățile sale profesionale în proiectarea cercetărilor sociologice, se numără colectarea datelor și analiza datelor cantitative și calitative pe diverse teme ca măsurarea valorilor, atitudinilor și comportamentelor sociale în raport cu diverse aspecte din viața de zi cu zi ale indivizilor. În calitate de consultant, Dana are experiență de colaborare cu diverse organizații non-academice ca Banca Mondială, OMV-Petrom, dar și experiență în sectorul privat, acumulată ca Quantitative Researcher la compania de cercetări de piață GKF.

Alina Jantea, practician în comunicare instituțională, dezvoltare durabilă și afaceri europene, are o experiență de 25 de ani în coordonare de campanii de informare și educare. A administrat proiecte pentru instituții publice și organizații neguvernamentale în cultură, educație, dezvoltare comunitară, economie circulară, protecția mediului, urbanism, societate bazată pe cunoaștere, afaceri europene, sănătate, energie, sport, reducerea inegalităților, comunicare în mediul rural și evaluarea proceselor de comunicare publică. Începând din 2011, lucrează cu Asociația Ivan Patzaichin – Mila 23, contribuind la strategia sa de dezvoltare, la stabilirea proceselor de management și de comunicare. A semnat capitole în **OECD Economic Survey of Romania** (1998), Editura OECD și **Satul românesc în drum spre Europa**, Mălina Voicu, Bogdan Voicu (coordonatori) (2006), Editura Polirom, iar împreună cu scriitorul Cristian Teodorescu, a coordonat primul volum colectiv scris de copii din Deltă, **Comoara din Deltă** (2018), Editura Vellant.

Romanian Quantitative Studies Association (RQSA) (www.rqsa.ro) este o asociație ce promovează analiza datelor de tip cantitativ la standardele contemporane.

Asociația Ivan Patzaichin Mila 23 (www.rowmania.ro) este o asociație ce sprijină dezvoltarea locală din Delta Dunării și alte regiuni naturale din România

Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă al Guvernului României (<https://dezvoltaredurabila.gov.ro/>) are ca principal obiect de activitate dezvoltarea durabilă a regiunilor României. Departamentul are ca scop major implementarea celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD) ale Agendei 2030, adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU A/RES/70/1.

DEPARTAMENTUL PENTRU
DEZVOLTARE DURABILĂ

Asociația
Ivan Patzaichin - Mila 23

RQSA
Romanian Quantitative Studies Association

Cuprins

Sinteza executivă.....	7
Introducere.....	9
Principii și poziționare conceptuală.....	11
Abordarea asupra dezvoltării durabile	11
Economie și comunitate: Modele de dezvoltare și managementul resurselor naturale de tip comunitar	14
Strategia Deltei Dunării.....	17
Exemple din alte delte	18
Europa.....	19
1. Delta Rhône-ului, Franța.....	19
2. Delta Volgăi, Rusia.....	20
3. Delta Po, Italia.....	21
4. Delta Donului, Rusia.....	21
America de Nord și Australia	22
1. Delta Mississippi, SUA.....	22
2. Delta Colorado, SUA.....	23
3. Delta Murray-Darling, Australia	23
4. Delta Sacramento-San Joaquin, SUA	24
Africa și Asia.....	24
1. Delta Okavango, Botswana	24
2. Lacul Tonle Sap, Cambodgia	25
3. Delta Mekongului, Vietnam	26
4. Delta Sundarbans, Bangladesh și India	26
Concluzii despre deltele din întreaga lume	27
Metodologia folosită pentru colectarea de date de la stakeholderi	30
Principiile de acțiune preliminară	33
Suprastructura: cooperarea între comunități.....	33
Cooperarea dintre comunități: organizații și instituții din Deltă.....	33
Dimensiunea participativă	34
Elementele de catalizare.....	34
Elementele centrale ale strategiei	34
Protejarea mediului: prezența resurselor naturale și renaturarea	34
Transportul.....	35

Turismul	35
Alte industrii	35
Resursa umană și serviciile sociale	35
Rezultate: Mega-Panelul Dephi	36
Starea curentă și reprezentările oamenilor Deltei: Capitalurile.....	44
Resurse materiale	44
Cadrul natural și regulile sale.....	44
Reprezentări despre nevoi	47
Capitalul educațional	49
Capitalul social: capacitatea de cooperare	50
Încrederea în oameni.....	50
Încrederea în instituții	52
Socializarea și sociabilitatea	53
Cooperarea	54
Capital simbolic.....	59
Respectarea regulilor	59
Cadrul comunitar	61
Reprezentări despre funcționarea administrării Deltei	64
Starea curentă și reprezentările oamenilor Deltei: Legitimitatea	66
Reprezentări despre renaturare	66
Reprezentări despre turism	68
Reprezentări despre transport.....	69
Reprezentări despre importanța capitalului simbolic local ca pârgie a dezvoltării	71
Implicații și recomandări	74
Ce își doresc oamenii Deltei pentru ei.....	74
Ce poate oferi Delta altora	75
Delta Dunării în contextul altor arii naturale protejate	75
Ce cred oamenii că poate oferi Delta altora	75
Cum se poate face dezvoltare.....	75
Resursele umane ale dezvoltării	75
<i>Capitalul uman.....</i>	<i>75</i>
<i>Capacitatea de a produce bunuri publice: nivelul indivizilor</i>	<i>76</i>
<i>Capacitatea de a produce bunuri publice: cooperarea între comunități.....</i>	<i>76</i>
<i>Tradițiile și ‘rule of law’</i>	<i>77</i>

Administrarea Deltei.....	77
Activitățile economice ca motor al creșterii	77
<i>Agricultura/Piscicultura</i>	77
<i>Turismul și Transportul</i>	77
Activitățile culturale.....	78
Mediul natural	78
<i>Renaturarea</i>	78
<i>Mediul natural ca resursă</i>	78
Implicațiile	78
Acțiunile.....	78
Facilitatorii	79
Referințe	82

Lista tabelelor, figurilor și casetelor din text

Caseta 1. Muzeul Ivan Patzaichin.....	80
Tabelul 1. Direcțiile Strategiei Deltei Dunării adoptate în 2016	17
Tabelul 2. Analiza sintetică a situațiilor deltelor din lume.....	29
Tabelul 3. Reprezentări despre nevoia de educație și training	50
Tabelul 4. Cât de des vă întâlniți față în față cu următoarele categorii (ce locuiesc în afara gospodăriei dvs.)...	53
Tabelul 5. Opinii despre respectarea regulilor în Deltă	60
Tabelul 6. Diferențe în respectarea regulilor între tipuri de localități	60
Figura 1. O reprezentare simplificată a proceselor de dezvoltare durabilă	11
Figura 2. Localizarea deltelor europene luate în considerare	20
Figura 3. Localizarea deltelor din America și Australia luate în considerare	23
Figura 4. Deltele din Africa și Asia luate în considerare în acest raport	25
Figura 5. Amplasarea geografică a tuturor deltelor luate în considerare	28
Figura 6 Fluxul realizării studiului de față	30
Figura 7. Structura răspunsurilor în panelul Delphi.....	36
Figura 8. Cele șase teze de start din exercițiul tip Delphi	37
Figura 9. Exemplu de vizualizare a unui arbore din dezbaterile despre Deltă din panelul Delphi: teza 5	42
Figura 10. Reprezentări despre resursele Deltei.....	44
Figura 11. Reprezentări medii despre resursele Deltei, în funcție de localizarea respondentului	45
Figura 12. Reprezentări asupra ordinii celor mai importante resurse ale Deltei.....	46
Figura 13. Reprezentări despre elementele definitorii ale calității vieții.....	48
Figura 14. Încrederea în oameni.....	51
Figura 15. Încrederea în instituții.....	52
Figura 16. Reprezentări despre capacitatea de cooperare între localitățile din Deltă	54
Figura 17. Reprezentări despre cooperarea între localitățile Deltei în funcție de localizarea domiciliului respondentului	55
Figura 18. Opinii despre capacitatea de cooperare inter-comunitară, în funcție de sociabilitatea și educația respondenților	56
Figura 19. Opinii despre capacitatea de cooperare inter-comunitară, în funcție de sociabilitatea respondenților și de locul în care locuiesc.....	57
Figura 20. Reprezentarea despre capacitatea de a produce cooperare între comunitățile Deltei în funcție de încrederea în oameni (generalizată, relativă)*	58
Figura 21. Reprezentarea despre capacitatea de a produce cooperare între comunitățile Deltei în funcție de încrederea în instituții.....	59
Figura 22. Reprezentări despre faptul că regulile sunt de regulă încălcate, în funcție de educația respondenților	60
Figura 23. Despre respectarea normelor sociale transmise din bătrâni.....	61
Figura 24. Despre respectarea normelor sociale transmise din bătrâni: diferențe între tipuri de localități ...	62
Figura 25. Legitimitatea regulilor tradiționale, în funcție de localizare și vârstă, eliminând influența altor variabile.	63
Figura 26. Reprezentări despre administrarea Deltei	64
Figura 27. Reprezentări despre administrarea Deltei în funcție de gender și încredere în instituții	65

Figura 28. Opinii despre renaturare.....	66
Figura 29. Susținerea pentru reutilizarea comercială a terenurilor renaturate în funcție de anul nașterii și de educație	67
Figura 30. Opinii despre turism în Deltă	68
Figura 31. Opinii despre transportul și turismul din Deltă	70
Figura 32. Variația susținerii pentru „turismul lent” în funcție de educație.....	71
Figura 33. Reprezentări despre potențialul simbolic local.....	72
Figura 34. Reprezentări despre potențialul simbolic local în funcție de localizarea respondentului	73

Textul de față valorifică diferite tipuri de consultare publică și analiză reflexivă a situației comunităților din Delta Dunării. Am luat în considerare exemplele din alte delte, Strategia de dezvoltare a Deltei Dunării până în 2023 [realizată de Guvernul României], consultările realizate de Asociația Ivan Patzaichin Mila 23 și de Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă al Guvernului României, precum și un studiu tip Delphi și un sondaj online cu stakeholderi și locuitori ai Deltei și din împrejurimi. Din punct de vedere metodologic, am urmat pașii descriși în metodologia pe care am propus-o pentru zonele naturale protejate (*Dezvoltare în zonele naturale protejate. O metodologie pentru generarea soluțiilor de dezvoltare regională durabilă și a sustenabilității acestora*).

Analizele inițiale au relevat ca piloni de dezvoltare câteva idei cu grad mare de generalitate

- Cooperare între comunități.
- Transport cu două viteze (*"Turismul cu două viteze" presupune organizarea transportului pe apă pe două tipuri de trasee cu regim de viteză diferit: 1. Trasee dedicate transportului rapid de persoane (localnici și turiști) și mărfuri 2. Trasee ce sunt dedicate ambarcațiunilor ce circulă cu viteze de sub 10 km/h, destinate deplasării turiștilor pe canalele din interiorul Deltei. Acestea pot fi ambarcațiuni cu motor cu combustie; ambarcațiuni electrice sau ambarcațiuni cu vâsle ce vor respecta viteza maximă admisă*).
- Investiție în capital uman.
- Dezvoltarea de puncte de atracție diversificate geografic și diverse din punct de vedere al conținuturilor, astfel încât să apară o atractivitate de ansamblu mai ridicată și o mai bună distribuție a turiștilor în Deltă.
- Revigorarea și consolidarea tradițiilor locale valoroase și creșterea vizibilității patrimoniului local, cu accent pe economie circulară și tradiții creative.
- Protejarea mediului existent și renaturarea.

Consultările au permis rafinarea lor, iar sondajul de opinie a relevat susținerea largă pentru toate aceste direcții. Pentru a le genera legitimitatea și implementarea eficientă, a rezultat nevoia de a avea un facilitator, de preferință un ONG cu prestigiu, din zona Deltei, care să acționeze ca motor de coalizare a mai multor astfel de ONG-uri, la care să se adauge treptat profesori din școli și apoi administrația publică. Evident facilitatorul are capacitatea de a coagula interesele oamenilor Deltei, acționând ca liant către lideri informali pe care să îi coopteze treptat în proiectul de dezvoltare.

Rolul unui astfel de mecanism instituționalizat este multiplu și constă în:

- creșterea capacității de cooperare între comunități;
- legitimarea soluțiilor de dezvoltare prin generarea dezbaterii publice, crearea de sentimente de proprietate (*ownership*) ale comunităților locale față de soluțiile propuse, întreținerea unor mijloace de comunicare permanentă;
- creșterea treptată a încrederii în oameni și instituții;

- dezvoltarea de idei de creștere a atractivității culturale, de implementare a unor puncte de atracție locale, de revigorare a tradițiilor locale valoroase.

În absența facilitării comunitare și regionale, date fiind condițiile specifice ale Deltei, deopotrivă naturale, umane și sociale, riscul de eșec al oricărui program de dezvoltare este foarte ridicat. Facilitarea este dificil de realizat de către administrația publică sau de către experți externi (ambele categorii prezentând un grad redus de încredere din partea comunităților locale).

Un astfel de catalizator poate fi Muzeul Ivan Patzaichin, de la Mila 23, beneficiind de notorietatea asociației din spatele inițierii sale și de bunele relații cu alte asociații din zona Deltei.

Ariile naturale protejate constituie deopotrivă o resursă și un subiect sensibil pentru orice societate. Ele necesită îngrijire atentă pentru a deveni un motor al dezvoltării și pentru ca această dezvoltare să fie durabilă, oferind generațiilor viitoare șansa de a beneficia la fel de mult ca și generațiile curente din interacțiunea cu aceste zone protejate.

Delta Dunării constituie o astfel de zonă, o deltă a cărei particularitate în Europa este de a-și fi conservat în bună măsură aspectul sălbatic, natural. Este utilă contrastarea cu zona Deltei Rhine–Meuse–Scheldt, în Țările de Jos, complet desecată și adaptată locuirii pentru 6,5 milioane de oameni, cu puține locuri care să amintească despre starea sa naturală.

Guvernul României a trasat liniile mari de acțiune în Deltă, cu orizont de timp până în 2030, prin *Strategia Integrată de Dezvoltare Durabilă a Deltei Dunării*, adoptată în 2016. Ele ghidează acest text în care căutăm să structurăm acțiuni specifice în liniile trasate de Strategia amintită, care să permită implementarea unor programe de dezvoltare durabilă a Deltei.

Demersul de față este unul de cunoaștere, în concordanță cu metodologia pe care am propus-o pentru zonele naturale protejate (*Dezvoltare în zonele naturale protejate. O metodologie pentru generarea soluțiilor de dezvoltare regională durabilă și a sustenabilității acestora*). În acest sens, plasându-ne în paradigma mixed-methods, exploatăm rezultatele mai multor demersuri de cunoaștere: consultări publice, un panel Delphi, un sondaj de opinie derulat online, pentru a cartografia nevoile legate de implementarea unor soluții complexe de dezvoltare. În centrul mixului de programe abordate se plasează cooperarea dintre comunitățile Deltei, dezvoltarea pentru oamenii din zonă, creșterea calității vieții. Acțiunile ce conduc la astfel de rezultate sunt sugerate de Strategia amintită și rafinate în procesul consultativ, incluzând ca element central dezvoltarea transportului, a turismului, a specificului local. Așa cum arătăm, acest element central ușor de înțeles din punct de vedere material este de fapt doar partea vizibilă a unui proces de dezvoltare care implică angrenarea și dezvoltarea tuturor resurselor umane, de capital simbolic și de inter-relaționare din Deltă.

Esențiali pentru întreg procesul consultativ sunt ceea ce denumim „stakeholder”, pornind de la termenul în limba engleză. În sens larg, un "stakeholder" reprezintă o entitate sau un grup de persoane interesate într-o problemă specifică, fie ea legată de o comunitate, organizație sau proiect. Aceștia pot cuprinde o varietate de părți interesate, precum angajați, clienți, furnizori, acționari, guvern sau membri ai comunității. Stakeholderii contribuie în mod voluntar sau involuntar la generarea valorii în cadrul unei comunități și pot fi atât beneficiari potențiali ai profiturilor, cât și expuși riscurilor. De asemenea, ei pot influența deciziile strategice; de exemplu, acționarii pot influența deciziile de investiții într-o anumită regiune, cum ar fi Delta Dunării. Locuitorii pot influența politicile consiliului local, iar turiștii pot contribui la definirea strategiei de dezvoltare a turismului. Înțelegerea adecvată a așteptărilor stakeholderilor poate ajuta o comunitate să gestioneze riscurile și să prevină conflictele și pierderile. În plus, ei pot juca un rol crucial în promovarea dezvoltării durabile și a responsabilității sociale, constituind factori esențiali pentru succesul pe termen lung în procesul de luare a deciziilor în cadrul oricărei comunități.

Prin urmare, întreaga consultare a opiniei publice este centrată în jurul unor stakeholderi despre care avem așteptarea de a fi influenți în comunitățile locale și la nivel decizional: ei includ lideri de opinie definiți prin statusul de antreprenor, activist, membru al administrației publice, preot, profesor etc. Consultarea lor, conform metodologiei amintite, conduce la rafinarea ideilor despre dezvoltare și la pregătirea modalităților de implementare.

În cele ce urmează, propunem o etapizare a discursului care pornește de la viziunea strategică asupra dezvoltării în general și a dezvoltării Deltei în particular, apoi discutăm despre metoda pe care o propunem pentru analiză, prezentăm rezultatele și, la final, aducem în prim plan implicațiile.

În descrierea cadrului conceptual propus, mai întâi vorbim despre modul în care privim dezvoltarea durabilă ca pe un corpus comprehensiv de acțiuni cu ținte multidimensionale, legate deopotrivă de protejarea naturii, creștere economică și, mai ales, de satisfacerea nevoilor legate de calitatea vieții. Apoi trecem în revistă discuția contemporană despre managementul comunitar al resurselor naturale. Prezentăm pe scurt liniile mari ale strategiei Deltei Dunării, și le transpunem în elemente implementabile. Discutăm apoi despre proiectele derulate în alte Delte. Pe baza acestora arătăm cum s-au construit principalele linii de acțiune preliminară și le testăm printr-o versiune experimentală de panel Delphi și printr-un sondaj online al opiniei publice a stakeholderilor și a locuitorilor Deltei. În final, schițăm principalele implicații și recomandări, într-un capitol ce poate fi citit independent de restul textului și care are menirea de a defini direcția generală de implementare a programelor din Deltă.

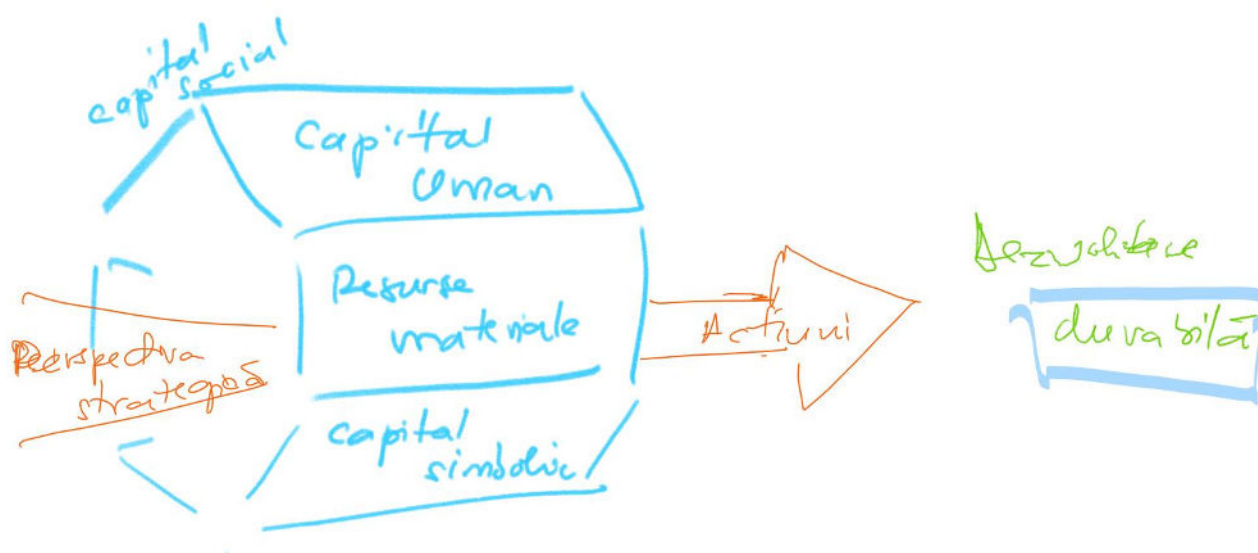
Principii și poziționare conceptuală

Abordarea asupra dezvoltării durabile

Principiile pe care le-am adoptat se bazează pe cele elaborate în metodologia care ghidează demersul de față. În cele ce urmează le precizăm pe scurt, adaptându-le la situația Deltei Dunării și a comunităților sale.

Plecăm de la idea fundamentală conform căreia dezvoltarea unei regiuni oarecare este o chestiune complexă, care transcende limitele geografice, economice sau de populație ale acelei zone. Mai exact, dezvoltarea nu este despre resurse naturale, oameni, producție, cunoaștere, infrastructură, instituții, sau stare de bine, ci despre **toate aceste lucruri laolaltă**.

Figura 1. O reprezentare simplificată a proceselor de dezvoltare durabilă

Dezvoltarea presupune a pune în mișcare câteva tipuri de resurse cu scopul de a crește eficiența funcționării societății. Evident, „eficiența funcționării” poate fi subiect de discuție și, în funcție de abordare, poate căpăta sensuri complet diferite. Totuși, indiferent de modul în care definim scopurile dezvoltării, considerațiile care urmează rămân neschimbate.

În procese de dezvoltare, discutăm despre a utiliza într-un mod organizat ceea ce există, cu alte cuvinte resursele disponibile. Resursele nu sunt dificil de definit. O tipologie simplă vorbește despre ele în termeni de capitaluri: capitalul material și financiar, capitalul uman, capitalul social, capitalul simbolic. (Bourdieu, 1985; Voicu, 2005)

Resursele materiale sunt cele mai ușor de explicat, fiind singurele care sunt tangibile, direct observabile. Ele includ bani (capitalul financiar) și bunuri de orice tip, de la instrumente de producție, la materie primă și de la infrastructură la cadrul natural. În urmă cu două sute de ani, economia se referea aproape exclusiv la aceste elemente când căuta să definească strategiile de creștere, de dezvoltare.

În anii 1950, școala economică de la Chicago a adus în prim plan capitalul uman, înțeles ca rafinare a mai vechiului concept al „forței de muncă” privită drept capital (Becker, 1962; Mincer, 1958). Capitalul uman

include pe de o parte capitalul biologic (forța fizică, brută, pe care oamenii o pot folosi ca să producă lucruri) și capitalul educațional, înțeles în termeni de competențe, abilități, know-how, moduri de a se face stăpânite de posesorii capitalului uman, de regulă obținute în sistemul formal educațional și de training sau în educația non-formală (Dobbs et al., 2008)

Dezvoltat drept concept în finalul anilor 1970 (Bourdieu, 1985; Loury, 1977), capitalul social este o proprietate a rețelilor în care sunt prinși oamenii, a relaționării dintre indivizi. În principiu, el se referă la capacitatea oamenilor de a coopera (Bowles & Gintis, 2002; Coleman, 1988; Putnam, 2000) și poate fi „observat” prin expresiile sale, pe o parte încrederea (în oameni, respectiv în instituții), iar pe de altă parte capacitatea de a socializa. Coleman adăuga acestui mix și normele sociale ce generează cooperarea. Prin extensie, putem privi instituțiile ce gestionează cooperarea pentru producerea bunului public drept parte a acestei componente a mixului dezvoltării.

În fine, un ultim tip de resursă, dar la fel de important, este capitalul simbolic (Bourdieu, 1985). Vorbim aici despre prestigiu, despre valoarea atribuită în imaginarul colectiv locului care constituie obiectul dezvoltării, dar și despre valori sociale – adică acele pattern-uri în jurul cărora oamenii își structurează modul de a acționa și a își exprima opinii.

Ținta obișnuită a dezvoltării azi este „dezvoltarea *durabilă*” (Voicu & Noica, 2002). Inițial, „durabilitatea” se referea exclusiv la dimensiunea ecologică a procesului, mai exact la protecția mediului. Intenția era de a genera dezvoltare, văzută de regulă drept creștere economică, fără a afecta mediul natural, păstrând pentru generațiile viitoare un mediu ambiental cel puțin de calitate a celui pe care l-au cunoscut generațiile curente. Dezvoltarea axată pe utilizarea cărbunelui (și ulterior petrolului) ca mijloc de a produce energie, cantitatea mare de deșeuri aruncate în natură, temerile (neîntemeiate) ale Clubului de la Roma în privința suprapopulării planetei conduseseră la reflexivitate în privința creșterii economice, într-o lume a anilor 1970 ce încă era relativ normativă și considera că oameni sunt relativ similari în ce privește propriile nevoi. (Levallois, 2010; Mihailov & Sakelarieva, 2016; Voicu, 2019)

Între timp, jumătate de secol mai târziu, viziunea canonică asupra dezvoltării ia în considerare nevoia de sustenabilitate (De Smet et al., 2021) a instituțiilor și faptul că oamenii au propria individualitate și propriile nevoi și preferințe, diferite de la unul la altul (Brosius et al., 1998; Korbee et al., 2019; Powe, 2020). Proiectele de dezvoltare creează instituții și norme sociale noi, le preschimbă sau le întăresc pe cele vechi. Dacă, spre exemplu, într-o zonă în care oamenii Deltei obișnuiesc să pescuiască se instalează o interdicție a pescuitului, aceasta din urmă, interdicția, generează o normă socială explicit, cea de a nu pescui în zonă. Ea însă vine în conflict cu norma socială preexistentă, cea de a pescui în zonă. În absența unor etape de preinstituționalizare, în care oamenii discută despre utilitatea noii norme și și-o însușesc, cel mai probabil ei vor tinde să încalce noua normă, cea care interzice pescuitul, chiar dacă aceasta este sancționată legal și este însoțită, spre exemplu, de amenzi. Mai mult, dacă norma nu ține cont de nevoile și preferințele zonei, ea are de asemenea toate șansele de a nu funcționa în practică, cu alte cuvinte de a fi sistematic încălcată, de a fi lipsită de sustenabilitate.

Durabilitatea dezvoltării ține prin urmare nu doar de proiectarea tehnică strălucită a soluțiilor propuse, ci mai ales de capacitatea acestor soluții de a produce consecințe, de a fi respectate în practică.

Din acest punct de vedere, proiectele de dezvoltare pot fi privite procesual ca având la intrare soluțiile tehnice, definite din perspectivă strategică, filtrate prin mix-ul de capitaluri disponibile la nivel colectiv și individual, și care în final produc dezvoltare durabilă prin implementarea unor acțiuni ce rezultă din îmbinarea ideilor strategice cu resursele disponibile (Figura 1).

În acest proces, esențială nu este doar soluția tehnică, ci mai ales reprezentările oamenilor despre resursele disponibile și modul în care acestea pot facilita sau nu implementarea soluției tehnice. Cu alte cuvinte, discutăm despre reprezentările oamenilor legate de capitalurile disponibile, despre eventuala nevoie de a îngriji și spori aceste capitaluri, și despre legitimitatea soluțiilor propuse.

Capitalurile pot depinde de chestiuni ușor de observat, cum este starea de sănătate a oamenilor, sau mai dificil de observat cu ochiul liber, precum capitalul educațional, normele de a respecta regulile, capacitatea de a coopera cu cei din jur sau cu cei din comunitățile învecinate. Contează pe de o parte nivelul acestor capitaluri, iar pe de alta, la fel de important, ce cred oamenii despre nivelul respectiv. Spre exemplu, dacă oamenii cred că Delta este plină de resurse, reprezentarea respectivă începe să producă consecințe prin valorificarea/utilizarea sau măcar dorința de a valorifica aceste resurse. Dacă oamenii cred despre sine că au un capital educațional ridicat, pot avea tendința de a evita să învețe lucruri noi, pentru că, nu-i așa?, deja *le știu ei mai bine*. Să presupunem că o colectivitate oarecare crede despre sine că are capital uman abundent. Să presupunem că o evaluare exterioară demonstrează contrariul. Într-o astfel de situație, în care evaluarea exterioară contrazice realitatea definită colectiv ne aflăm de fapt în fața dilemelor din peștera înfățișată în Republica lui Platon. Cei care doresc să implementeze proiecte de dezvoltare bazate pe utilizarea acestui capital uman au nevoie ca să dezvolte mai întâi o resursă umană care are falsa imagine de sine că nu ar avea nevoie de vreo dezvoltare.

Paradoxal, legitimitatea soluțiilor este cea mai puțin problematică. Mai precis, lipsa legitimității poate conduce la eșecul total al unei soluții tehnic strălucite, dar schimbând lipsa de legitimitate în acceptarea soluției, chiar și o soluție mediocră poate produce rezultate fascinante.

Un exemplu simplu, trăit de unul dintre autorii acestui raport (Bogdan Voicu) este util pentru a înțelege mai bine cum funcționează proiectele de dezvoltare azi. Un proiect al BERD presupunea îndiguirea unei localități înconjurată de Dunăre, undeva în amonte de Deltă, departe de Tulcea. Localitatea era înconjurată de Dunăre pe două treimi din lungimea granițelor sale, pe cea de-a treia treime având un drum asfaltat ce o lega de cea mai apropiată localitate învecinată, în faptul unicul drum disponibil. Vorbim despre un drum care era la momentul respectiv într-o stare proastă, cu nenumărate gropi, adesea șoferii preferând să meargă, acolo unde se putea, pe lângă el, pe câmp, pentru a-și proteja mașinile, și ele trecute de mult de prima tinerețe. Inginerii au proiectat un dig care să apere localitatea de inundațiile frecvente. Vechiul dig nu mai făcea de mult față, iar soluția tehnică a fost refacerea sa, cu costuri destul de mari, dar cu o execuție impecabilă. Supraviețuirea digului depindea însă de creșterea vegetației care să țină pe loc amestecul de pietriș, nisip și pământ cel în constituia, rădăcinile vegetației devenind o structură de rezistență a digului.

Nimeni nu se gândise însă să explice aceste lucruri sătenilor. Se instituiseră interdicții de a pășuna în zonă timp de doi ani, de a merge cu mașina pe dig șamd. Sătenii depindeau de pășunat, iar caprele au pășunat în zona dig-mal. Caprele au acționat ca niște mașini de tuns iarba, tunzând inclusiv copacii tineri ce creșteau pe dig și ar fi trimis rădăcini viguroase în tot digul.

Sătenii depindeau de accesul spre civilizație, iar acesta se realiza pe acea șosea care arăta ca după bombardament. Dar digul era suficient de lat și mult mai plat decât șoseaua. Chiar dacă a merge pe el implica 1-2 kilometri în plus, beneficiul de a salva amortizoarele, roțile, direcția și alte părți ale automobilelor era enorm. Prin urmare s-a circulat pe dig, chiar și cu tractorul.

La prima creștere a Dunării, inundația nu a putut fi evitată. Digul era deja fisurat de la trepidațiile circulației mașinilor pe el, care nu ar fi contat dacă vegetația ar fi consolidat între timp munca inginerilor.

Într-o lume ideală, lipsa de legitimitate a digului (prioritare erau transportul oamenilor și hrana animalelor) ar fi fost abordată înainte de a decide începerea implementării soluției tehnice. Mai exact, inginerii ar fi trimis

o echipă de cercetători sociali și în câteva zile ar fi aflat că sătenii au și alte priorități și nevoi. Dacă nu o făceau inginerii, o putea face primăria, adică tot sătenii, dar aceasta presupunea prezența unui capital educațional ridicat și resurse materiale pentru a plăti pentru expertiza cercetătorilor sociali. Aflând despre aceste nevoi (transport, pășunat), care se adăugau nevoii de protecție în fața inundațiilor, cei care implementau proiectul ar fi venit și ar fi discutat cu sătenii, în 2-4 runde de discuții la sala mare a fostei casei de cultură (satul era mic, puteai aduce mulți săteni în acea sală) despre ce nevoi au și despre cum să se apere în fața inundațiilor. Ușor-ușor ar fi propus soluția lor tehnică, iar sătenii ar fi dezbătut-o. Preotul din sat ar fi vorbit despre ea la Biserica. Primarul ar fi vorbit când se întâlnea cu unul și altul. Un facilitator comunitar ar fi petrecut câteva zile la școală, câteva după amiezi la cârciumă, câteva dimineți la buticul din sat, aducând discuția despre soluția tehnică a inginerilor. După o lună, satul ar fi vorbit deja despre soluția tehnică ca fiind a lor. După implementare, sătenii înșiși ar fi luat măsuri ca nimeni să nu calce pe dig, și nicio capră să nu se apropie doi ani de zona dig-mal.

Cu alte cuvinte, lipsa de legitimitate a soluției era doar aparentă, dar avea nevoie de intervenție prealabilă, pentru a genera sentimente de proprietate asupra soluției (englezesc *feelings of ownership* descrie mai bine fenomenul), asigurând astfel legitimitatea soluției.

Soluția tehnică nu avea nevoie de schimbări, ci doar de a fi discutată cu oamenii, astfel încât ea să fie nu doar acceptată ca atare, ci chiar co-creată: oamenii să participe la formarea ei, simțind că e ca a lor, nu adusă de cineva din exterior. Iar dacă sătenii ar fi participat efectiv la refacerea digului, era și mai bine.

Este ceea ce caută să facă și acest raport: identificăm potențiale rezistențe la soluțiile deja emise de experți, în bună măsură în procese de co-creare, iar dacă observăm lipsă de legitimitate sau reprezentări nerealiste asupra capitalurilor disponibile, putem propune căi de schimbare a acestor aspecte. Anticipând un pic rezultatele, observăm în general o legitimitate ridicată a soluțiilor propuse, ceea ce ușurează munca. Sunt însă și puncte în care recomandările noastre caută să remedieze *a priori* obstacole ce vor apărea în timpul implementării soluțiilor tehnice deja existente.

Tot acest proces asigură durabilitatea dezvoltării, nu doar la nivel de intenții, ci pe termen lung și foarte lung.

Economie și comunitate:

Modele de dezvoltare și managementul resurselor naturale de tip comunitar

Conceptul de managementul resurselor naturale bazat pe comunitate – CBNRM - (Anderson & Mehta, 2013) a devenit în ultimii ani un model instituțional larg răspândit în lume pentru dezvoltarea și conservarea ariilor protejate, cum ar fi rezervațiile naturale, delte și alte ecosisteme cu biodiversitate protejată. Conceptul se referă la cum anume comunitățile locale se pot organiza astfel încât ele să reușească, într-un mod durabil, să își gestioneze resursele naturale. Scopul este acela de a promova dezvoltarea durabilă a regiunii vizate prin creșterea și optimizarea (co)-beneficiilor pentru cât mai multe părți interesate (Gaodirelwe et al., 2020; Mbaiwa, 2015).

Această filosofie de dezvoltare locală se bazează atât pe alegerea rațională a condiției umane în asigurarea evoluției sale, cât și pe teoria bunurilor comune ce pot fi utilizate în mod sustenabil dar cu condiția respectării normelor sociale. Acestea se referă la ideea de autonomie și recunoaștere a drepturilor instituționale ale comunității (Bromley, 1992; Ostrom, 1990), drepturilor de proprietate, de stabilire a regulilor și luare a deciziilor, a beneficiilor mutuale, etc (Boggs, 2000; Bromley, 1992; Hanna, 1993; Mbaiwa, 2004; Ostrom,

1990). Obiectivul general este acela de a crește puterea locală și controlul asupra resurselor locale, îmbunătățind condițiile de conservare, de trai dar și atitudinile oamenilor față de utilizarea durabilă a resurselor din zonele deltaice. Premisa este aceea că atunci când condițiile de viață ale comunității sunt îmbunătățite, locuitorii săi sunt stimulați să se implice social în mod pozitiv, să participe activ la viața comunitară dar mai ales să adere la principiile dezvoltării durabile (Leach et al. 1999 ; Tsing și colab. 1999). Cele 3 principii de bază ale conceptului CBNRM sunt: *rentabilitatea economică, descentralizarea și gestionarea proprietății colective*.

Valoarea economică este o resursă esențială pentru orice tip de comunitate socială. În contextul zonelor deltaice, ea se referă la valoarea atribuită resurselor naturale și faunei sălbatice de către comunitatea locală sau proprietarii de teren din acea zonă. Astfel, de multe ori, aceste zone sunt mono industrializate, punând presiune puternică asupra exploatării resurselor naturale de tip apă și pește.

Soluțiile de tip CBNRM sunt documentate în modele de bună practică dintre care prezentăm câteva în continuare. La modul general, ele propun un plan de reziliență ce presupune implementarea simultană a măsurilor de reducere a impactului direct asupra mediului (reducerea și limitarea consumului, turism comunitar de tip lent, agricultură ecologică, etc) cu acțiuni de dezvoltare a altor industrii ce au potențial de exploatare și creare de locuri de muncă. Acțiunile din urmă vizează sustenabilitatea pe termen lung a acestor zone prin diversificarea mijloacelor de trai.

Dezvoltarea și extinderea unor industrii slab reprezentante în acest moment, valorificând și alte resurse existente, precum stuful, zăcămintele naturale, legumele și fructele specifice zonei, elementele culturale, etc, pot furniza produse cu valoare adăugată, fie printr-o mai bună gestionare, fie direct prin industrializare. Astfel, locuitorii zonei deltaice sunt stimulați să reducă presiunea de pe o singură industrie (exploatarea resursei piscicole prin pescuit / acvacultură), implicit să diminueze riscul pierderii biodiversității naturale și pot explora întregul potențial economic local (viticultură, legumicultură, șantier naval, ecoturism, servicii de agrement specific Deltei, gastronomie, cultură și meșteșuguri, etc).

Viabilitatea și rentabilitatea economică decurg deopotrivă din faptul că orice inițiativă cu impact local trebuie concepută în așa fel încât să creeze oportunități economice și să îmbunătățească calitatea vieții locuitorilor, respectiv creșterea nivelului de trai în cadrul comunității. Pentru ca aceste oportunități să fie "rentabile", ele necesită diversitate și sustenabilitate, adică să fie capabile să genereze venituri pe termen lung.

Prin urmare, CBNRM, ca filosofie de dezvoltare bazată pe stimulente și co-beneficii, afirmă că, pentru a-și gestiona sursurile în mod durabil, o comunitate trebuie să primească beneficii directe ce decurg din utilizarea lor (Gaodirelwe et al., 2020; Mazengiya, 2022; Mbaiwa, 2004, 2015; Mbaiwa et al., 2011). Mai mult decât atât, pentru a fi rentabil, deci sustenabil, adică să funcționeze în timp, beneficiile trebuie să depășească costurile percepute de comunitate atunci când își gestionează resursele. Aici survine nevoie de implicare și asumare a responsabilității, pentru că, dacă efortul perceput este sub beneficiile câștigate, atunci abordarea nu va fi fezabilă.

Atunci când vorbim despre gestionarea resurselor naturale bazate pe implicarea comunității, ultimele două principii ale CBNRM, *descentralizarea și administrarea proprietății colective*, necesită o abordare în paralel deoarece ambele implică transferul deciziilor de management de la autoritatea centrală (guvern) către utilizatorii locali, promovând managementul durabil al resurselor. Unele studii conservatoriste susțin teoria descentralizării politice a resurselor naturale (Boggs 2000) ca fiind necesară pentru redistribuirea puterii și transferul responsabilității în gestionarea resurselor, de la guvernul central către comunitățile locale direct implicate (Boggs, 2000; Bromley, 1992; Ostrom, 1990). Practic, CBNRM poate fi privit ca o reformă a politicii protecționiste de conservare, care cere o abordare ascendentă a puterii administrative, de jos în sus, ce

implică toate părțile interesate și afectate. Această politică descurajează utilizarea resurselor cu acces liber și promovează mai ales drepturile de utilizare în comun a resurselor.

Continuând pe acest fir logic, administrarea proprietății colective de către comunitatea locală (deopotrivă ca utilizator și beneficiar) permite acesteia să gestioneze resursele în acord cu nevoile și rolurile necesare la nivel local. Logica se bazează pe necesitatea schimbării de paradigmă, de la abordări de sus în jos la abordări de jos în sus, astfel, implicând părțile direct interesate în utilizarea și gestionarea resurselor. Așteptarea este ca prin descentralizarea resurselor naturale către comunitatea locală, ca măsură specifică CBRNM, să crească puterea locală, controlul comunității asupra resurselor dar și cultivarea spiritului de proprietate (Mbaiwa & Stronza, 2010). Un alt impact așteptat este acela că va stimula atitudini pozitive din partea locuitorilor și vizitatorilor din deltă, față de sustenabilitate, beneficii colective, încredere și participare civică, responsabilitate socială, etc, sporind implicarea comunității locale la luarea deciziilor și la inițiative civice de tip asociativ. Totodată, acest tip de strategie de dezvoltare își poate atinge potențialul de a asigura deopotrivă conservarea dar și dezvoltarea durabilă a varii ecosisteme deltaice.

Direcțiile de dezvoltare ale deltelor urmăresc să echilibreze eforturile de conservare cu bunăstarea socio-economică a comunităților locale, recunoscând importanța implicării lor în susținerea resurselor naturale ale deltei și promovarea dezvoltării pe termen lung (Mbaiwa, 2004; WWF & Delta Alliance, 2021). Astfel, acțiunile specifice strategiilor de dezvoltare comunitară în conservarea zonei deltei includ:

- ✓ **Consolidarea capacităților de educație și formare:** Furnizarea de programe de formare și consolidarea capacităților comunităților locale pot îmbunătăți abilitățile și cunoștințele acestora în diverse domenii, cum ar fi agricultura durabilă, ecoturismul și gestionarea resurselor naturale. Acest lucru crește capacitatea comunităților de a participa activ la eforturile de conservare și de a dezvolta mijloace de trai durabile.
- ✓ **Diversificarea mijloacelor de trai:** Introducerea unor surse alternative de venit poate contribui la reducerea presiunii asupra resurselor naturale și la promovarea practicilor durabile. Printre exemple se numără sprijinirea întreprinderilor comunitare, cum ar fi producția artizanală, agro-silvicultura sau pescuitul durabil, care se aliniază obiectivelor de conservare și oferă oportunități economice comunităților locale.
- ✓ **Managementul resurselor naturale bazat pe comunitate:** Implicarea comunităților locale în gestionarea resurselor naturale promovează un sentiment de proprietate și responsabilitate. Acest lucru poate implica stabilirea unor sisteme de co-management, în care comunitățile lucrează în parteneriat cu autoritățile relevante pentru a gestiona și proteja resursele deltei, asigurând utilizarea și conservarea durabilă.
- ✓ **Ecoturismul și turismul comunitar:** Promovarea turismului responsabil care respectă mediul și culturile locale poate crea oportunități economice pentru comunități. Acest lucru poate implica dezvoltarea întreprinderilor de turism comunitar, formarea ghizilor locali, stabilirea de locuințe sau locuințe deținute de comunitate și organizarea de activități în natură ce oferă venituri comunităților, crescând în același timp gradul de conștientizare cu privire la importanța conservării.
- ✓ **Luarea participativă a deciziilor:** Implicarea comunităților locale în procesele de luare a deciziilor care le afectează mijloacele de trai și conservarea deltei întărește sentimentele de proprietate și responsabilitate. Acest lucru poate fi realizat prin planificare participativă, forumuri comunitare și includerea reprezentanților comunității în comitete sau organizații locale, astfel încât aceștia să aibă o voce în gestionarea și dezvoltarea deltei.

Utilizarea soluțiilor CBNRM propune dezvoltarea unui plan integrat cu abordare sistemică ce urmărește simultan: 1. punerea în aplicare a unor măsuri de gestionare, restaurare și protejare a ecosistemelor și resurselor naturale din deltă; 2. abordarea provocărilor societale în mod eficient și adaptativ; și 3. oferirea beneficiilor mutuale pe termen lung, extrase din menținerea echilibrului între bunăstarea umană și protejarea biodiversității deltei.

Strategia Deltei Dunării

Strategia Integrată de Dezvoltare Durabilă a Deltei Dunării, adoptată de Guvernul României în 2016, are ca orizont de timp anul 2030. Planul de acțiune inclus urma a fi implementat până în 2020 cu posibilă amânare a termenului până în 2022, cu precizarea că amânarea prevăzută încă din faza de proiectare va deveni fapt doar dacă Consiliul Europei aprobă extinderea perioadei. În plus, strategia preciza dintr-un bun început că Planul de Acțiune nu poate acoperi oricum toate obiectivele Strategiei.

Tabelul 1. Direcțiile Strategiei Deltei Dunării adoptate în 2016

Obiectiv strategic 1. Păstrarea valorilor naturale unice printr-un management de mediu ghidat de știință și prin consolidarea comunităților locale în rolul acestora de protectori proactivi ai acestui patrimoniu mondial unic • <i>Pilonul I: Protejarea mediului și resurselor naturale</i>
Obiectiv strategic 2. Dezvoltarea unei economii locale verzi, incluzive, pe baza consumului și a protecției durabile, eficientă din punct de vedere al resurselor, valorificând avantajele comparative ale zonei și beneficiind de sprijinul unor servicii publice îmbunătățite • <i>Pilonul II: Îmbunătățirea economiei</i> • <i>Pilonul III: Îmbunătățirea conectivității</i> • <i>Pilonul IV: Asigurarea serviciilor publice</i>
Principiu director de dezvoltare a strategiei • <i>Pilonul V: Promovarea eficienței, accesibilității și sustenabilității</i>

Strategia propune cinci piloni majori, primii patru corespunzând la două obiective strategice, iar ultimul fiind transversal și corespunzând unui principiu director de dezvoltare a strategiei. (Tabelul 1)

Primii trei piloni se referă exclusiv la infrastructură, economie și la resursele naturale. Al patrulea aduce în prim plan alimentarea cu apă, managementul deșeurilor, sănătatea, educația, protecția socială. Al cincilea se referă la eficiența implementării și aduce în acest context trei „obiective sectoriale” importante:

- Asigurarea unor servicii publice eficiente și rentabile
- Îmbunătățirea planificării strategice și bugetare bazate pe dovezi, la toate nivelurile de guvernare din regiunea Deltei Dunării, în vederea sprijinirii obiectivelor economice și de mediu
- Intensificarea utilizării modalității participative de luare a deciziilor, în sinergie cu obiectivele de mediu și cele economice

Ultimele două obiective sunt relevante pentru demersul de față: preluând idei construite pe baza primilor patru piloni, căutăm să identificăm căi prin care planificarea strategică se bazează pe dovezi și propunem o abordare explicit ținută spre a accentua latura participativă definită de Strategia Deltei. În acest mod ajutăm

strategia să devină o strategie a comunităților Deltei care cooperează într-o comunitate mai largă spre producerea eficientă a bunului comun: Delta.

Exemple din alte delte

În contextul acestei analize, am selectat 12 delte de pe trei continente, având în vedere diversitatea tipurilor de delte în ceea ce privește forma și dimensiunea, precum și densitatea lor geografică (fiecare tip fiind reprezentat de câte două exemple). De asemenea, selecția a ținut cont de varietatea provocărilor de sustenabilitate (EEA European Environment Agency, 2020) cu care se confruntă teritoriile deltaice (inclusiv starea actuală, riscuri ecologice, tendințe de evoluție, măsuri de protecție, restaurare, amenajare și valorificarea potențialului acestor delte). În paralel, este important să subliniem că, prin criteriile de selecție, am exclus din acest studiu deltele majore ale lumii, precum Amazonul, Nilul, Zambezi, Tigru-Eufurat, Paraná, Orinoco, Gange-Brahmaputra, deoarece acestea se confruntă de obicei cu alte tipuri de provocări, prioritizând în schimb alte delte, de dimensiuni și extindere comparabile cu Delta Dunării. În plus, am omis deltele mai mici, precum Ebro în Spania, dar și Delta Rhine–Meuse–Scheldt extrem de populată din Țările de Jos, cu o populație de 6,5 milioane de locuitori, care se diferențiază prin ecosistemul său atipic.

Studiile de caz examinate sunt derivate din surse de cercetare de tip desk-research, accesate online prin intermediul site-urilor specializate în protejarea bio-rezervațiilor naturale. Aceste surse includ rapoarte oficiale emise de organizații internaționale precum WWF, UNESCO, precum și articole științifice din domenii variate precum științele sociale, geografie și mediu. De asemenea, sunt luate în considerare documente legislative și strategii naționale disponibile pe site-urile oficiale ale autorităților specializate în acest domeniu. Informații suplimentare au fost obținute din enciclopedii digitale, blog-uri și site-uri de turism. Prezentarea detaliată, descrierile vizuale și elementele geografice ale studiilor de caz, care se concentrează asupra deltelor de pe întreg globul, au fost accesate și elaborate cu ajutorul instrumentelor digitale open source, incluzând Google, Google Maps și ChatGPT.

Deltele sunt zone formate prin acumularea de sedimente în punctul de întâlnire dintre un râu și un corp de apă mai mare, fie el mare sau lac. Aceste arii reprezintă ecosisteme complexe, ce furnizează resurse vitale precum apă dulce și substanțe nutritive pentru diverse specii, oferind în același timp spații propice și pentru așezarea comunităților umane și desfășurarea activităților economice. În vederea promovării unei dezvoltări durabile a acestor delte, studiile se concentrează asupra proceselor de formare, evoluție și a influenței factorilor naturali și umani asupra acestor forme de relief (National Geographic, 2010). Tipurile de delte luate în considerare variază în funcție de influența relativă a unor factori precum valurile, mareele, debitul râului și schimbările nivelului mării asupra configurării și dimensiunilor lor (Geography Notes, 2023), după cum urmează:

Delta Dunării și Delta Po sunt ambele delte estuare, formându-se la gura râului într-un estuar. Aceste delte se caracterizează prin ramificări ale râului în canale și lacuri.

Delta Ronului și Delta Mississippi sunt ambele delte dominate de valuri, fiind create în zone cu valuri puternice. Aceste delte au bariere (crestele costiere) care delimitează lagune.

Delta Volga și Delta Donului sunt ambele delte Gilbert, formându-se în zone cu valuri slabe și maree neglijabilă. Aceste delte includ conuri subapoașe și subaerene, separate printr-o pantă abruptă.

Delta Colorado și Delta Murray-Darling sunt ambele delte interioare, creându-se la capătul unui râu care se varsă în deșert sau lac. Ele conțin zone umede și mlaștini care susțin o diversitate de plante și animale.

Delta Sacramento-San Joaquin și Delta Mekong sunt ambele delte dominate de marea, formându-se în zone cu marea puternice. Acest tip de deltă se caracterizează prin prezența canalelor de marea și a barelor de nisip care creează modele complexe.

Delta Okavango și Lacul Tonle Sap sunt ambele delte inversate, formându-se la capătul unui râu care se varsă într-un corp de apă mai mare, dar cu altitudine mai mică. Aceste delte implică inundații sezoniere care creează ecosisteme dinamice.

Delta Sundarbans este o deltă cuspată, formată la gura a două sau mai multe râuri care converg într-o proiecție ascuțită sau în formă de dinte. Această deltă este cunoscută pentru pădurile de mangrove care oferă habitat pentru diverse specii.

O diferență notabilă între aceste delte constă în starea lor ecologică, influențată de factori naturali și antropici care impactează biodiversitatea, calitatea apei, stabilitatea solului și altele. Există delte care beneficiază de un nivel superior de conservare și protecție în comparație cu altele, prezentând astfel un grad mai mare de integritate naturală și funcționalitate. Un exemplu în acest sens este Delta Okavango, considerată una dintre cele mai bine conservate delte din lume, în contrast cu Delta Colorado, care este una dintre cele mai grav afectate delte la nivel global, ca urmare a construcției de baraje și a practicilor de irigații de-a lungul râului Colorado.

În continuare, specificul deltelor va fi prezentat grupat pe trei regiuni: deltele europene vor fi detaliate, deoarece reprezintă cadrul de referință cel mai relevant pentru Delta Dunării; cele din America de Nord și Australia vor fi grupate împreună datorită asemănărilor culturale, economice și de guvernare; în cele din urmă, deltele din Asia și Africa vor fi abordate în detaliu, având în vedere provocările specifice și inițiativele implementate, în special cele de dezvoltare a turismului comunitar. Informațiile pentru fiecare deltă au fost colectate online, prin analiza documentelor, a website-urilor și a descrierilor furnizate prin intermediul ChatGPT. Analiza tematică finală va sintetiza principalele provocări comune și va oferi concluzii cu privire la posibilele măsuri de aplicare sau adaptare a unor elemente din modelele de dezvoltare extrase din studiul acestor ecosisteme de tip deltă din întreaga lume.

Europa

1. Delta Rhône-ului, Franța

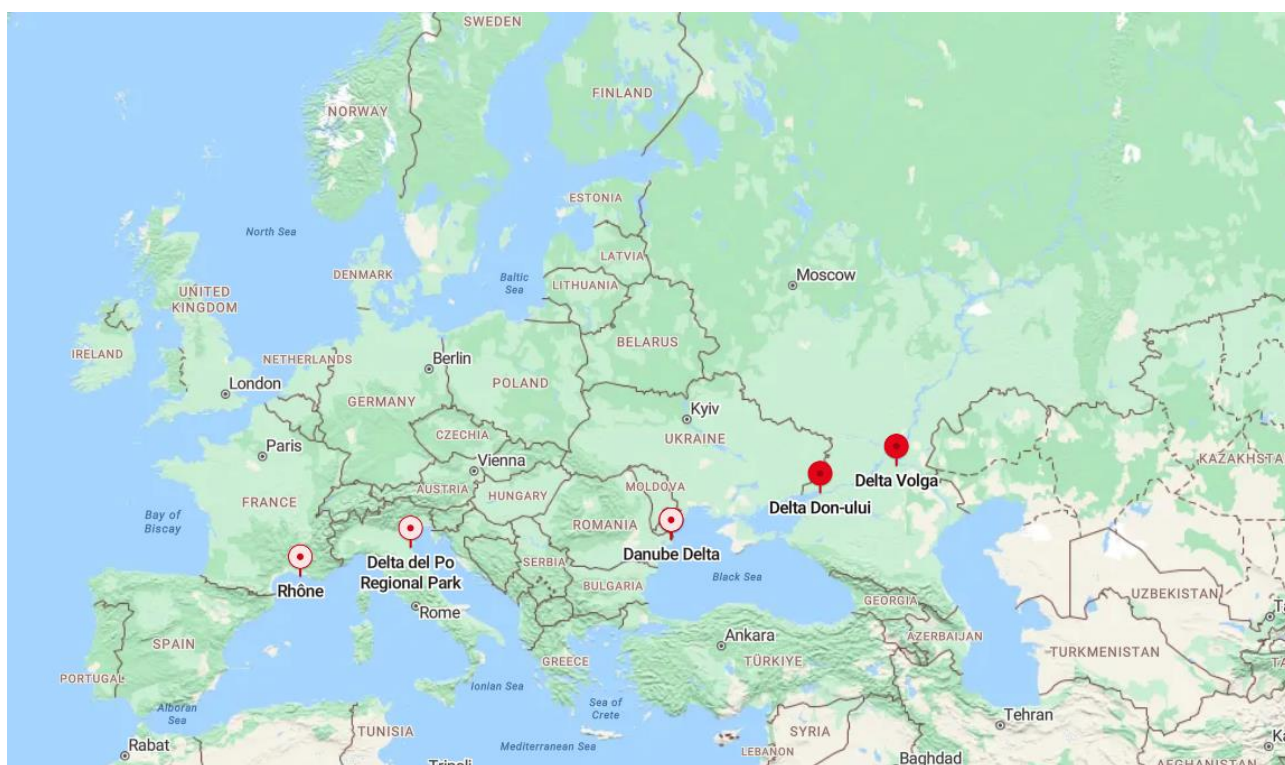
Delta Rhône-ului este un complex ecologic amplasat în sudul Franței, unde fluviul Rhône se varsă în Marea Mediterană. Această deltă dispune de un ecosistem diversificat, format dintr-o varietate de habitate umede și uscate (UNESCO, 2019c). Camargue (sau Delta Rhône-ului) se întinde pe o suprafață de 936 km pătrați, fiind una dintre cele mai bine protejate delte din lume și cea mai mare deltă din Europa Occidentală. În mai bine de o treime din deltă, accesul oamenilor este interzis. Încă din 1970 este considerată zonă protejată, fiind inclusă în Parcul Național Camargue. Ulterior, aria a fost desemnată ca Zonă Specială de Conservare în cadrul rețelei Natura 2000 a Uniunii Europene, ceea ce înseamnă că are un statut de protecție specială pentru natură. Delta este renumită în întreaga lume pentru cele trei specii pe care le adăpostește: taurii negri, caii albi de Camargue și flamingo.

În Delta Rhône-ului au fost dezvoltate proiecte care implică comunitățile locale în dezvoltarea durabilă prin **conservarea ecosistemelor și habitatelor naturale** și în **promovarea turismului sustenabil** (Rey et al., 2009).

Comunitățile locale și organizațiile partenere dezvoltă aici proiecte pentru conservarea și restaurarea habitatelor naturale din Delta Rhône cu privire la revigorarea zonelor umede, a zonelor de stuf și a altor habitate specifice. Gestionarea corespunzătoare și eforturile de conservare sunt esențiale pentru a proteja acest ecosistem unic și a asigura că resursele naturale sunt păstrate pentru generațiile viitoare. În acest sens se acordă prioritate în promovarea valorilor de conservare și creșterea gradului de conștientizare asupra importanței protejării ecosistemelor, prin programe de educație în școli, evenimente de sensibilizare și excursii educaționale. De asemenea, eco-turismul susține aceste valori prin crearea unor trasee turistice, excursii ghidate, facilități pentru vizitatori și promovarea patrimoniului cultural și natural al zonei. Tot aici se dezvoltă proiecte ce stimulează colaborarea între comunitățile locale, agricultori și pescari cu scopul de a promova practicile agricole și piscicole durabile și de a reduce impactul asupra mediului înconjurător.

Similitudinile cu Delta Dunării se regăsesc începând de la necesitatea protejării speciilor aflate până la programele de dezvoltare a turismului sustenabil și campaniile de conștientizare și cooperare comunitare.

Figura 2. Localizarea deltelor europene luate în considerare

2. Delta Volgăi, Rusia

Delta Volgăi este una dintre cele mai mari și mai importante delte din lume (NASA Earth Observatory, 2018), situată în partea de nord-vest a Mării Caspice, în Rusia. Aceasta este rezultatul depunerii sedimentelor de-a lungul fluviului Volga, creând un complex labirint de canale, mlaștini și lacuri, cu o varietate bogată de ecosisteme acvatice și terestre. Și aici au fost inițiate programe de dezvoltare durabilă pentru **a proteja ecosistemele fragile** și pentru **a sprijini comunitățile locale în gestionarea resurselor naturale** (Isaeva et al., 2019). Importanța ecologică și habitatul natural diversificat fac din Delta Volga un important sit Ramsar (Ramsar, 2008) (zonă umedă de importanță internațională) și unul dintre cele mai importante zone de reproducere pentru păsările acvatice din regiunea eurasiatică, făcând din Delta Volga un important punct de

oprire pentru migrația faunei. Aici se găsesc sute de specii de păsări, inclusiv flamingo roz, pelican comun, rațe sălbatice și multe altele.

Comunitățile locale au trăit aici de-a lungul timpului, bazându-se pe pescuit, agricultură și alte activități legate de resursele naturale (Zolotareva, 2019). În ultimele decenii, ecoturismul a devenit tot mai important, oferind oportunități de dezvoltare economică pentru comunități prin promovarea vizitării Deltei de către turiști. Cu toate acestea, Delta Volga se confruntă cu amenințări precum dezvoltarea urbană necontrolată, poluarea, schimbările climatice și modificările în regimul hidrologic. În ciuda acestor amenințări, eforturile de conservare sunt în curs pentru a proteja biodiversitatea și habitatele unice ale Deltei Volga, prin implementarea proiectelor de management comunitar al resurselor naturale.

3. Delta Po, Italia

Delta râului Po (UNESCO, 2019a) este una dintre cele mai dinamice și mai afectate delte din Europa, ceea ce duce la provocări de schimbare a deltei, cum ar fi tasarea, eroziunea, poluarea și schimbarea utilizării terenurilor. Situată în nordul Italiei, unde fluviul Po se varsă în Marea Adriatică, în apropiere de Ferrara, această zonă deosebită reprezintă o combinație complexă de ecosisteme acvatice și terestre, cu o biodiversitate bogată și o importanță istorică și culturală. Peisajul diversificat include zone umede, canale, lagune, dune de nisip, pajiști, păduri de sălcii și vegetație acvatică. Această zonă găzduiește o gamă largă de specii de plante, păsări, pești și mamifere. Multe dintre aceste specii sunt adaptate la mediile acvatice și salmastre, precum și la schimbările sezoniere ale nivelului apei. De asemenea, această zonă are o importanță istorică și culturală majoră, fiind locul unde se află orașe antice și vestigii arheologice.

Orașul Ferrara este poziționat față de Delta Po oarecum similar poziționării Municipiului Tulcea față de Delta Dunării. Delta Po este sub protecția mai multor rezervații naturale și a fost desemnată Patrimoniu Mondial UNESCO (Parco Regionale Veneto del Delta del Po, 2023) datorită valorii sale ecologice și culturale. Există eforturi pentru a echilibra dezvoltarea economică cu conservarea naturală prin planificarea gestionării teritoriului. Astfel, ecoturismul a devenit o activitate importantă care, alături de zonele cultivate și agricole, contribuie la economia locală.

În delta Po au fost implementate proiecte care vizează **conservarea biodiversității, gestionarea apelor și promovarea ecoturismului**. Măsurile de management comunitar în gestionarea resurselor naturale au fost implementate și aici ca răspuns în fața amenințărilor precum poluarea, construcția necontrolată, schimbările în utilizarea terenurilor (un exemplu fiind renaturarea terenurilor agricole) și gestionarea apei dar și sustenabilitatea zonei de coastă (Nardin et al., 2022).

4. Delta Donului, Rusia

Delta Donului este o deltă situată în sudul Rusiei, unde fluviul Don se varsă în Marea Azov (Clarke, 2011). Asemenea altor delte și acest ecosistem este complex și diversificat, reprezentând o zonă de importanță ecologică și economică semnificativă (Zolotareva, 2019). Delta Donului este formată dintr-o rețea complexă de canale, râuri, lacuri și lagune, care se întind pe o suprafață vastă. Această zonă conține o gamă diversificată de habitate, inclusiv zone umede, plaje nisipoase, stufărișuri și păduri inundabile. Peisajul variat servește ca habitat pentru multe specii migratoare și rezidente, inclusiv sturioni și păsări acvatice.

Delta Donului are o importanță economică semnificativă datorită pescuitului, în special a sturionilor. Acest pescuit are însă provocările sale, iar gestionarea sustenabilă a resurselor acvatice este esențială pentru a proteja speciile și ecosistemele. De aceea și aici au fost dezvoltate **proiecte de dezvoltare rurală și conservare a biodiversității**, cu implicarea comunităților locale în gestionarea resurselor naturale. Dezvoltarea urbană, poluarea și alte activități umane pot avea un impact asupra ecologiei Deltei Donului. Schimbările în utilizarea

terenurilor și gestionarea apelor pot afecta habitatele naturale și speciile din zonă. De aceea, există eforturi pentru a proteja și conserva resursele naturale iar măsurile de CBNRM sunt implementate pentru a menține echilibrul între dezvoltarea economică și conservarea ecologică. Și aici turismul ecologic contribuie la educația privind importanța conservării și la dezvoltarea economică a comunităților locale. Inutil deja de concluzionat, realitatea Deltei Donului este destul de similară cu cea a celorlalte trei delte europene, precum și cu cea a Deltei Dunării.

America de Nord și Australia

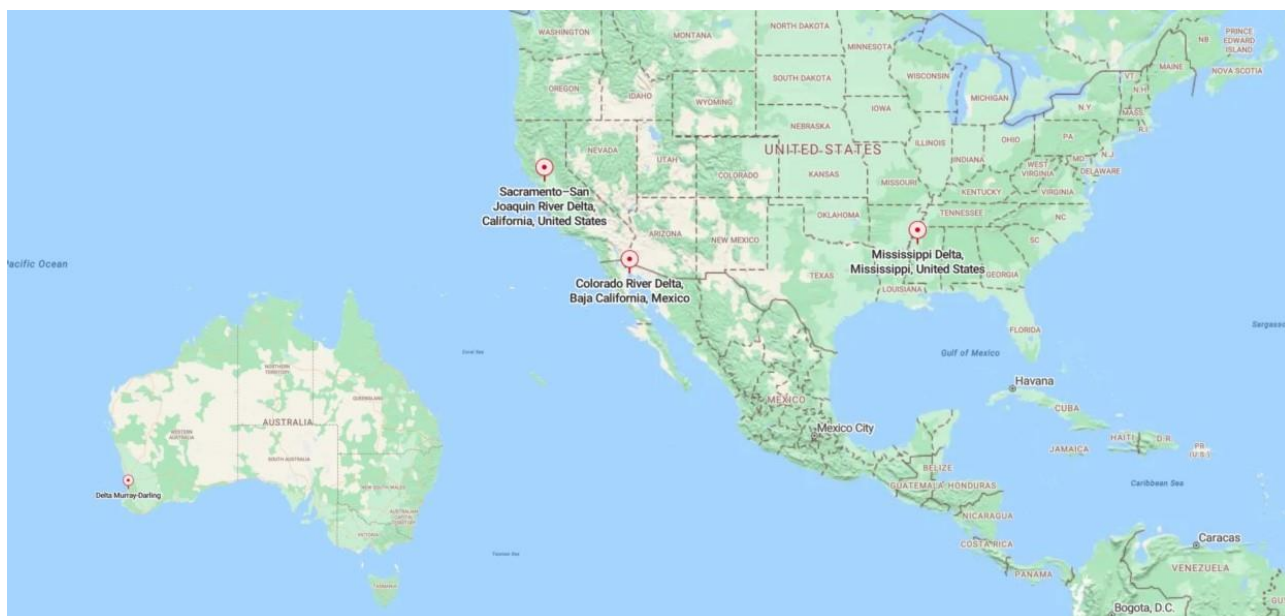
1. Delta Mississippi, SUA

În Delta Mississippi (National Park Service Units, 2017), au fost implementate programe pentru **conservarea habitatelor naturale și a biodiversității, precum și pentru gestionarea apelor** și dezvoltarea durabilă a comunităților riverane. Aceste programe vizează restaurarea zonelor umede, protecția habitatelor sălbatice și **promovarea turismului ecologic**.

Una dintre principalele provocări pentru Delta Mississippi constă în echilibrarea proceselor naturale care o formează și o mențin, cu activitățile umane care o modifică și o exploatează (Giosan & Freeman, 2014). De exemplu, construcția de diguri și baraje de-a lungul râului a avut ca scop controlul inundațiilor și facilitarea navigației, irigațiilor și producției de energie hidroelectrică. Totuși, aceste structuri împiedică râul să depună sedimente și substanțe nutritive pe câmpia deltei, conducând la degradarea și pierderea terenului (Delta F.A.R.M., 2009). În plus, activități precum extracția de petrol și gaze (Restore the Mississippi River Delta, 2021), agricultura intensivă, urbanizarea și dezvoltarea industrială au crescut cererea de resurse de apă și teren, generând și un aport crescut de poluanți și contaminanți în ecosistemul deltei (Hiatt et al., 2019).

Pentru a face față acestor provocări, au fost propuse și implementate diverse strategii menite să restaureze și să protejeze Delta Mississippi și resursele sale (South Delta Planning and Development District, 2022). Printre acestea se numără: 1. diversificări ale râului - pentru a redirecționa apa și sedimentele din râu către anumite zone ale câmpiei deltei. Aceste structuri imită procesele naturale, cum ar fi crevasele sau breșele din diguri, și au ca scop sprijinirea depunerii de sedimente, promovarea și menținerea zonelor umede, îmbunătățirea calității apei și controlul salinității, precum și susținerea habitatelor pentru pești și fauna sălbatică; 2. adăugarea de sedimente din surse externe, precum materialul dragat sau nisip din larg, în zonele deltei afectate de eroziune sau subsidență. Scopul este de a crește elevația și stabilitatea terenului, de a reduce riscul de inundații, de a restaura funcțiile zonelor umede și de a oferi protecție împotriva furtunilor; 3. restaurarea litoralului - acțiuni care să îmbunătățească caracteristicile și funcțiile naturale ale zonei de coastă, cum ar fi insulele de barieră, mlaștinile, pădurile inundabile, recifele de stridii, pajiștile marine, etc. Aceste măsuri au ca scop oferirea de habitate pentru fauna sălbatică, protejarea împotriva valurilor și a furtunilor, filtrarea poluanților și a nutrienților, captarea carbonului și susținerea activităților de recreere și turism (National Research Council, 2013).

Figura 3. Localizarea deltelor din America și Australia luate în considerare

2. Delta Colorado, SUA

Delta Colorado este cunoscută pentru proiecte de **gestionare a resurselor de apă** (Natural Resources Defense Council, 2018) care implică atât comunitățile locale, organizațiile de mediu (Sonoran Institute, 2019), cât și autoritățile guvernamentale. Aceste proiecte vizează **utilizarea durabilă a apei** pentru agricultură, conservarea habitatelor naturale și reducerea impactului inundațiilor. Delta Colorado, una dintre cele mai afectate delte din lume, se confruntă cu o serie de provocări și amenințări semnificative. Aceasta a suferit deteriorări considerabile datorită construcției de baraje și canalizare pe cursul râului Colorado.

O problemă majoră o reprezintă scăderea debitului de apă (Isakowitz, 2019) ca rezultat al acestor construcții, care sunt destinate atât irigației cât și alimentării orașelor învecinate cu apă. Aceste intervenții au avut un impact semnificativ asupra cantității de apă disponibilă în deltă, având un efect direct asupra ecosistemelor acvatice. Ca rezultat, numeroase specii de plante și animale au dispărut, iar solul a suferit procese de salinizare și eroziune. În plus, factori precum poluarea, introducerea speciilor invazive și schimbările climatice aduc alte amenințări semnificative care afectează calitatea apei în această regiune.

3. Delta Murray-Darling, Australia

Bazinul fluviului Murray-Darling deține o importanță economică semnificativă pentru Australia, având o pondere substanțială în agricultura națională și susținând numeroase ecosisteme de valoare. Aceste provocări nu sunt specifice doar acestei regiuni, fiind întâlnite și în alte bazine hidrografice uscate, precum Colorado, Nil, Rio Grande și Eufrat-Tigru, unde factorul antropic agravează aceste probleme.

În contextul unei țări dezvoltate, cercetarea și managementul (van Dijk & Nieuwenhoven, 2014) efectuate în această zonă deltaică joacă un rol crucial în soluționarea acestor aspecte complexe, recurgând la o metodologie de evaluare a guvernării apei (van Rijswijk et al., 2014). Această abordare holistică integrează diverse discipline precum analiza sistemelor de apă, economie, drept și administrație publică - pentru a evalua sistemul hidrologic și guvernarea acestuia.

Exploatarea excesivă a resurselor de apă în scopuri de irigații și agricultură, precum și construcția de baraje și diguri, au indus modificări semnificative în regimul hidrologic al zonei (Australian Government (Murray–

Darling Basin Authority), 2023). În plus, schimbările climatice au accentuat presiunile asupra acestei resurse, manifestate prin secete severe și variații în regimul ploilor, aducând dificultăți suplimentare în conservarea ecosistemelor fragile. Pentru a contracara aceste amenințări, au fost inițiate acțiuni de conservare, incluzând programe de gestionare a resurselor de apă, restaurarea habitatelor naturale și implementarea unor practici agricole durabile. De asemenea, implicarea și sensibilizarea comunității locale au reprezentat factori esențiali în promovarea conservării în Delta Murray-Darling.

4. Delta Sacramento-San Joaquin, SUA

Ecosistemul Deltei Sacramento-San Joaquin este de o importanță vitală pentru statul California, potrivit Actului de reformă a Deltei (Delta Stewardship Council, 2022), două obiective fiind prioritare: asigurarea unei aprovizionări mai fiabile cu apă pentru întregul stat și protejarea, refacerea și îmbunătățirea ecosistemului Deltei. Abordarea prezintă politici, recomandări și strategii conexe pentru realizarea acestor obiective, și propune cinci direcții strategice fundamentale pentru atingerea obiectivului de restabilire a funcției ecosistemului (Delta Plan, 2013): Crearea unor fluxuri naturale și funcționale; Restabilirea funcției ecosistemului; Protejarea terenurilor destinate restaurării și prevenirea pierderilor acestora; Protejarea speciilor autohtone și reducerea impactului speciilor invazive; Îmbunătățirea coordonării instituționale pentru a sprijini implementarea măsurilor de protecție, refacere și îmbunătățire a ecosistemelor.

Politica acestei delte se concentrează pe consolidarea conexiunilor dintre mediul acvatic și terestru, pentru a oferi un habitat extins și a asigura hrană pentru pești și animale sălbatice, ceea ce implică un echilibru între necesitățile actuale de utilizare a terenurilor din Delta. Accentul cade aici pe necesitatea unor **programe de gestionare a resurselor de apă pentru a echilibra nevoile umane și conservarea ecosistemelor**.

Există o literatură bogată care discută despre dezvoltarea socio-economică a Deltei despre care vorbim, luând în considerare deopotrivă aspectele de protejare a mediului natural, de creștere economică și de calitate a vieții comunităților din zonă (Burton & Cutter, 2008; Kraus-Polk & Milligan, 2019; Lund et al., 2010; Madani & Lund, 2012; Shalikaran et al., 2011).

Africa și Asia

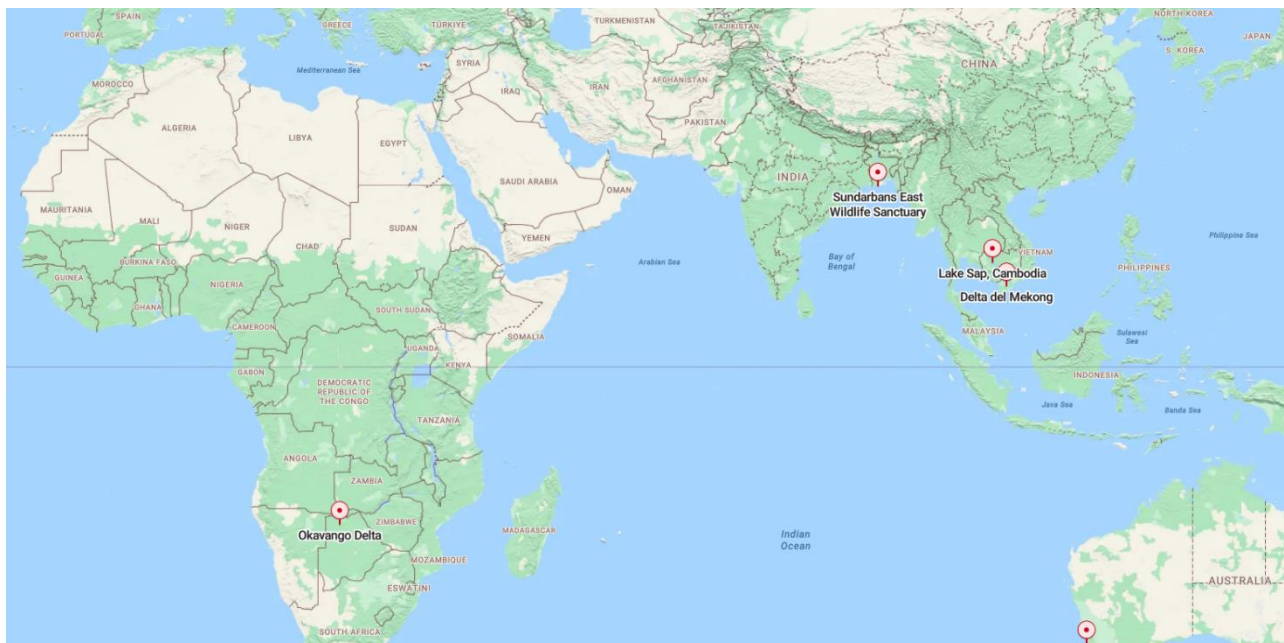
1. Delta Okavango, Botswana

Delta Okavango (UNESCO, 2023) este una dintre cele mai bine conservate delte din lume, fiind declarată Patrimoniu Mondial de către UNESCO în 2014. Este singura deltă interioară din Africa care nu se varsă în nicio mare sau ocean, ci dispare în deșertul Kalahari. Găzduiește peste 1000 de specii de plante și 400 de specii de animale, inclusiv elefanți, bivoli, lei, leoparzi, hipopotami, crocodili etc. Hipopotamii sunt animale comune în această zonă, joacă un rol vital în menținerea canalelor, deschizându-și drumuri prin albiile înguste noaptea, când se hrănesc. Rezervația Naturală Moremi găzduiește cea mai mare concentrație de animale sălbatice din această deltă, cu specii precum leoparzi, lei, gheparzi, hiene și câini sălbatici. În Chief's Island, un sanctuar interzis oamenilor, se găsește o diversitate bogată de specii, inclusiv struți, antilope, elefanți, bivoli și babuini.

În Delta Okavango au fost implementate cu succes **proiecte de ecoturism comunitar** cu puternic accent pe zona de conservare. Aceste programe **oferă oportunități de angajare, educație și servicii de sănătate satelor din apropiere, contribuind la crearea unui impact pozitiv asupra mijloacelor de trai locale**. Comunitățile locale ce dețin și operează activități specifice în calitate de operatori de turism și de cazare adoptă practici

ecologice și sociale responsabile, oferind mijloace de trai durabile și contribuind astfel la eforturile de conservare.

Figura 4. Deltele din Africa și Asia luate în considerare în acest raport

Printre acțiunile concrete implementate aici ies în evidență cazarea prietenoasă cu mediul, turismul controlat, educația ecologică, dar și implicarea comunitară. Cabanele și taberele ecologice sunt proiectate astfel încât impactul asupra mediului să fie redus, folosind tehnologii și practici prietenoase cu mediul ca: surse de energie regenerabilă, materiale de construcție prietenoase cu mediul și practici de gestionare a deșeurilor care vizează reducerea amprente de carbon (reducerea deșeurilor, reciclarea și utilizarea responsabilă a apei, etc.).

Numărul de turiști admis în anumite zone ale deltei este adesea limitat pentru a preveni supraaglomerarea și pentru a reduce impactul ecologic. Turismul controlat (Where To Africa Travel, 2020) oferă aici tururi ghidate de safari și observarea responsabilă a faunei sălbatice și include adesea excursii cu mokoro (canoe tradiționale), safariuri cu barcă și pescuit de tip "prinde și eliberează". Adesea inițiativele de eco-turism sunt însoțite de programe de educație ecologică pentru a sensibiliza cu privire la importanța conservării și a practicilor durabile atât printre vizitatori, cât și în comunitățile locale.

În ansamblu, Delta Okavango reprezintă un model de bună practică pentru turismul responsabil și durabil care aduce dovezi benefice atât mediului, cât și comunităților locale.

2. Lacul Tonle Sap, Cambodgia

Rezervația Biosferei Tonle Sap din Cambodgia este parte a Rețelei Mondiale a Rezervațiilor Biosferei UNESCO (UNESCO, 2019b), fiind recunoscută pe plan internațional ca un model de bună practică pentru dezvoltare durabilă. Deși nu este o zonă deltaică, această arie protejată dispune și ea de un ecosistem unic, cu o biodiversitate bogată și valori socio-economice și culturale semnificative pentru Cambodgia și curiozitatea satelor plutitoare (Keskinen, 2006).

Sărăcia zonei a condus la implicarea organizațiilor internaționale. Spre exemplu, UNESCO, în colaborare cu Ministerul Mediului din Cambodgia, au organizat consultări cu comunitățile locale și oficialii din zonele centrale din Cambodgia, cu scopul de a analiza situația actuală și de a colabora cu comunitățile și oficialii locali pentru a promova conservarea biodiversității, dezvoltarea durabilă și găsirea unor soluții științifice bazate pe dovezi. Consultările dintre localnici și oficiali au abordat teme de interes similare cu cele din Delta Dunării privind scăderea capturilor de pește din cauza nivelului scăzut al apei, incendiile sau distrugerea zonelor cu păduri inundate și efectele pe termen lung ale schimbărilor climatice. (Doeur & Senglong, 2022; KC et al., 2020; Yoshimura et al., 2022)

Concluziile au subliniat necesitatea promovării mijloacelor de trai alternative, precum ecoturismul și apicultura durabilă. Au fost recunoscute ca priorități administrarea eficientă a resurselor naturale și adaptarea la schimbările climatice. De asemenea, s-a subliniat importanța conștientizării comunităților cu privire la beneficiile oferite de managementul comunitar. Drept urmare, comunitățile din jurul lacului Tonle (GetYourGuide, 2023) oferă excursii cu barca, experiențe culturale și opțiuni de cazare ce prezintă modul tradițional de viață. Astfel se generează în același timp venituri locale pentru a sprijini proiectele de dezvoltare, dar și conservare.

3. Delta Mekongului, Vietnam

Păstrând aria geografică de referință, în vecinătatea Cambodgiei, mai exact în sudul Vietnamului, se află Delta Mekongului cu o întindere de aproximativ 40.000 de kilometri pătrați, formând o rețea complexă de râuri, canale, lacuri și mlaștini care se varsă în Marea Chinei de Sud. Importanța acestei delte constă în faptul că reprezintă o zonă vitală a regiuni geografice din Asia de Sud-Est, furnizând o mare parte din producția agricolă a Vietnamului, inclusiv orez, fructe și legume (World Wide Fund for Nature & Delta Alliance, 2021). De asemenea, susține o varietate de viețuitoare acvatice, cum ar fi pești și creveți.

Delta Mekongului este celebră pentru stilul de viață al populației sale, care trăiește în comunități construite pe piloni sau pe ambarcațiuni plutitoare unde localnicii se deplasează pe canale cu ambarcațiuni mici, iar activitățile lor tradiționale includ pescuitul și agricultura inundată. Aici există o bogată cultură a tradițiilor locale, oamenii păstrându-și obiceiurile vechi, iar satele atmosfera autentică a vieții rurale.

Datorită acestei moșteniri culturale, regiunea a devenit o destinație populară pentru eco-turism (Zhao, 2023), oferind croaziere pe canale și elemente de gastronomie locală specifică, cum ar fi banh xeo (clătite de orez), și fructele tropicale proaspete. Astfel, proiectele comunitare s-au concentrat pe oferirea de experiențe culturale autentice și implicarea turiștilor în activități tradiționale. Aceste inițiative împuternicesc comunitățile locale și le oferă mijloace alternative de trai, contribuind la dezvoltarea durabilă a deltei (U.S. Agency for International Development's (USAID), 2023).

4. Delta Sundarbans, Bangladesh și India

Delta Sundarbans reprezintă unul dintre cele mai uimitoare ecosisteme de mangrove din lume, găzduind o varietate remarcabilă de specii, fiind de asemenea, un exemplu al confruntărilor dintre natură și comunitățile umane în fața provocărilor precum schimbările climatice (WWF India's Mission, 2023). Întinzându-se pe teritoriile Bangladeshului și Indiei, Sundarbans este situată într-o zonă predispusă la creșterea nivelului mării și cu un risc ridicat de cicloane și inundații, mai ales în timpul sezonului musonic, la care se adaugă creșterea temperaturilor, variabilitatea precipitațiilor și frecvența fenomenelor meteorologice extreme. Aceste fenomene naturale cauzează daune masive mediului și afectează viața comunităților locale, ceea ce face ca această deltă să fie una dintre cele vulnerabile regiuni ecologice din lume.

În ciuda condițiilor dificile, există și comunități umane care locuiesc în Sundarbans (Danda, 2021). Traiul acestora se bazează în principal pe pescuit și agricultură. Viața în această zonă este dificilă din cauza amenințărilor naturale, cum ar fi inundațiile și atacurile tigrilor. Cu toate acestea, există și aici inițiative de turism responsabil care încearcă să respecte fragilitatea mediului și să sprijine comunitățile locale prin educație ecologică și management comunitar. Programele de ecoturism comunitar oferă turiștilor oportunități de a explora frumusețea naturală a deltei, de a experimenta cultura locală și de a contribui la eforturile comune de conservare, dar și mijloace alternative de trai pentru comunitatea locală.

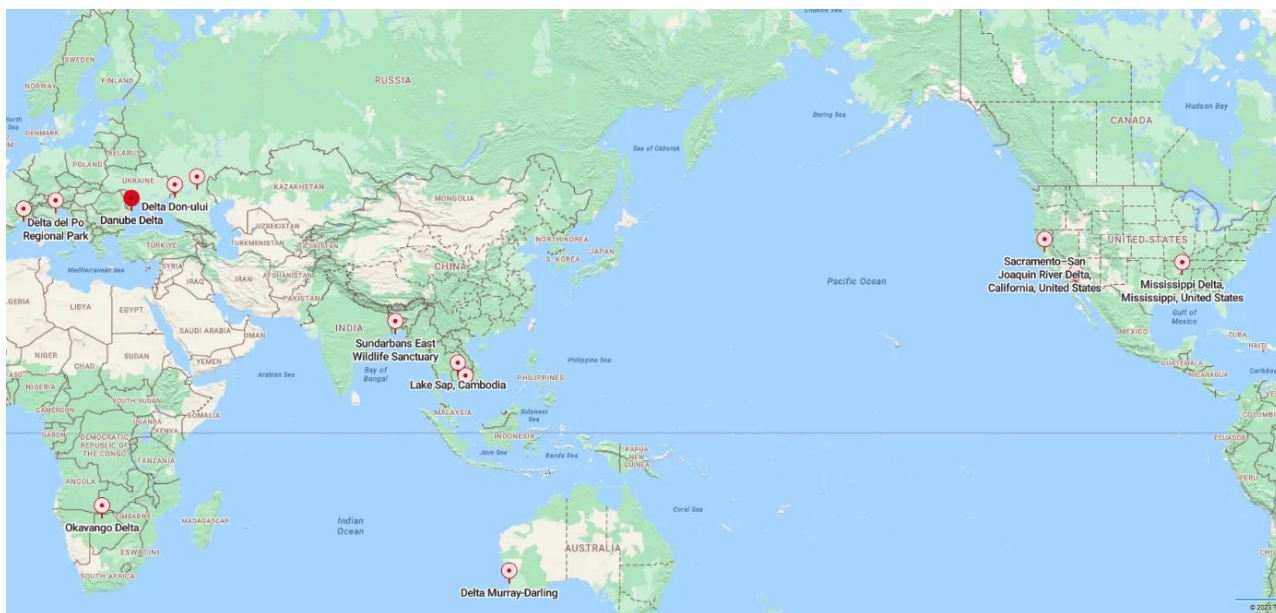
Un proiect aflat în desfășurare, intitulat “Support to the Management of the Sundarbans Mangrove Forests in Bangladesh (SMP-II)” (German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ), 2022) vizează implicarea comunităților locale în protejarea vastei zone de păduri de mangrove, având ca beneficiar Ministerul Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (BMZ). Proiectul este implementat de Ministerul Mediului, Pădurilor și Schimbărilor Climatice (MoEFCC) împreună cu Departamentul Forestier din Bangladesh (BFD). Conservarea acestei regiuni devine imperativă pentru a proteja nu numai biodiversitatea sa unică, ci și modul de viață al oamenilor care trăiesc în această zonă (Sinha, 2021).

Concluzii despre deltele din întreaga lume

Exemplele oferă ilustrații relevante despre cum au fost implementate inițiativele de dezvoltare durabilă, centrate pe comunitate. Succesul acestor inițiative evidențiază potențialul participării comunităților locale în procesul de planificare și luare a deciziilor, generând rezultate pozitive atât pentru mediu, cât și pentru bunăstarea locuitorilor. Documentarea modelelor internaționale de bună practică care au beneficiat de implementarea integrată sau parțială a soluțiilor de tip CBNRM a avut ca scop investigarea modului în care aceste direcții strategice pot fi adaptate specificului local al Deltei Dunării. Deși fiecare deltă are particularitățile sale unice și se confruntă cu provocări specifice, s-a constatat că multe dintre zonele analizate prezintă tematici suprapuse.

O primă constatare arată că implementarea CBNRM în diferite părți ale lumii a înregistrat atât succese cât și provocări în atingerea obiectivelor de conservare și îmbunătățirea mijloacelor de trai, evidențiind complexitatea echilibrării nevoilor locale cu prioritățile de conservare. O temă comună se compune din integrarea eforturilor de conservare, mijloacele de trai durabile și implicarea semnificativă a comunităților locale în modelarea viitorului deltelor lor.

Figura 5. Amplasarea geografică a tuturor deltelor luate în considerare

Citirea comparativă a datelor relevă că în deltele țărilor dezvoltate, în special în Europa și America, se acordă o atenție sporită priorităților legate de conservarea și gestionarea resurselor naturale. Aceste zone prezintă o tot mai mare convergență a preocupărilor legate de reabilitarea zonelor umede și controlul inundațiilor, protejarea speciilor și refacerea habitatelor naturale, promovarea ecoturismului și a educației ecologice, adoptarea agriculturii durabile și implementarea altor măsuri prietenoase cu mediul înconjurător. Atitudinea vigilentă față de mediul natural și conștientizarea schimbărilor climatice reprezintă teme recurente în deltele din regiunile socio-economice dezvoltate, în care comunitățile locale au început să-și îndrepte atenția către identificarea unor soluții mai sustenabile pentru gestionarea resurselor de apă pe termen lung. În plus, istoricul de asociere a societății civile, împărtășirea unei culturi a responsabilității și a proprietății colective, precum și promovarea guvernantei participative, reprezintă factori care au contribuit la depășirea fazelor preinstituționalizării în dezvoltarea acestor regiuni.

În contrast, în deltele din regiunile emergente, cum ar fi Asia, Africa și Europa de Est, se evidențiază necesitatea decentralizării și armonizării capacităților comunităților locale pentru a valorifica resursele disponibile. În unele dintre aceste regiuni, inițiativele de Gestionare Comunitară a Resurselor Naturale (CBNRM) au avut un impact semnificativ în întâmpinarea nevoilor socio-economice ale comunităților prin crearea de oportunități de angajare care nu existau anterior, reducând astfel migrația din zonele de deltă. Aici, accentul este pus pe diversificarea surselor de venit, iar acțiunile se concentrează pe oferirea de oportunități de angajare, generarea de venituri, furnizarea de servicii sociale, sprijin educațional, dezvoltarea competențelor și diverse facilități. Impactul pozitiv al acestor soluții a încurajat o atitudine mai favorabilă a comunității locale față de conservare și sustenabilitate.

Pentru orice tip de deltă, ecoturismul sau turismul comunitar reprezintă o temă cvasi-generală, comună tuturor inițiativelor de dezvoltare. Comunitățile locale, atât cele din regiunile dezvoltate cât și din cele emergente, au conectat resursele naturale cu turismul, consolidând și angajamentul lor față de conservare. Deși programele de dezvoltare a turismului responsabil fac parte din planul acțiunilor specifice CBNRM, evoluția acestuia a urmat mai degrabă fie logica unor motive economice (în regiunile emergente), fie logica unor nevoi intrinseci ca responsabilitate, participare și implicare (în țările dezvoltate). Practic, nevoile locale

specifice zonelor protejate, cum sunt deltele, sunt puternic condiționate de gradul de dezvoltare al regiunii/țării din care fac parte.

Compararea informațiilor și experiențelor contribuie semnificativ la înțelegerea politicilor de dezvoltare durabilă, evidențiind atât beneficiile, cât și provocările acestora (Korbee et al., 2019; Powe, 2020). Această abordare sporește gradul de conștientizare cu privire la astfel de măsuri și oferă oportunitatea de a extrage soluții personalizate pentru a aplica acest model de dezvoltare și în alte spații protejate sau delte similare.

Tabelul 2. Analiza sintetică a situațiilor deltelor din lume

Cadre Deltă → Obiectiv Strategic	Natural (resurse naturale și fauna sălbatică)	Instituțional (guvernanța)	Social-Economic (investiții/finanțare)
Dezvoltare	Explorarea tuturor resurselor disponibile	Descentralizare	Diversificare mijloace de trai/ responsabilitate individuală
Cooperare	Restaurarea habitatelor naturale	Parteneriate civile public-privat	Acțiuni / responsabilitate colectivă Ownership
Sustenabilitate	Conservarea și protecția resurselor naturale	Guvernanță participativă	Participare și implicare comunitară
Delte din Europa + America de Nord = cooperare + dezvoltare + sustenabilitate (obiectiv prioritar), CBNRM nu reprezintă un instrument esențial pentru aceste zone, acestea atingând deja primele două obiective, iar cel de al treilea (sustenabilitatea) este unul continuu și puternic dependent de efectele schimbării climatice.			
Delte din Europa de Est + Asia+ Africa = combină parțial indicatori din cele trei obiective, sustenabilitatea fiind însă slab reprezentată, pe de o parte din același motiv ca mai sus + din istoria relativ recentă sau uneori inexistentă a stilului de guvernare și societatea civilă fragilă; aici CBNRM poate fi un instrument necesar, uneori chiar esențial, pentru îndeplinirea pe termen lung a indicatorilor vizați pentru orice strategie de dezvoltare.			

Așa cum am argumentat anterior, CBNRM, ca linie strategică de dezvoltare, propune elaborarea unui plan integrat cu o abordare sistemică, implicând interacțiunea a trei subsisteme/cadre: cadrul natural (resursele naturale și fauna sălbatică), cadrul instituțional (guvernanța) și cel socio-economic (finanțe/investiții). Studiile de caz desfășurate în zonele deltaice descrise mai sus trag concluzii cu rezultate mixte și arată că trebuie depășite mai multe provocări contextuale pentru implementarea și extinderea filosofiei CBNRM pentru fiecare deltă în parte. Aceste provocări, adesea similare în exemplele analizate, sunt cele legate în special de schimbările climatice și erodarea cadrului natural, dar de elemente ce țin de guvernanță și suport instituțional în susținerea inițiativelor comunitare. Folosind modelele de bună practică, România poate face un pas înainte spre o mai bună adaptare și personalizare a propriilor provocări la soluțiile documentate mai sus. Este esențial ca replicarea modelelor de succes din alte părți să țină cont de contextul specific și de nevoile de conservare ale Deltei Dunării (care rămâne cea mai bine conservată deltă din Europa) pentru a asigura o implementare eficientă a strategiilor de dezvoltare, cu rezultate pozitive în acest context local.

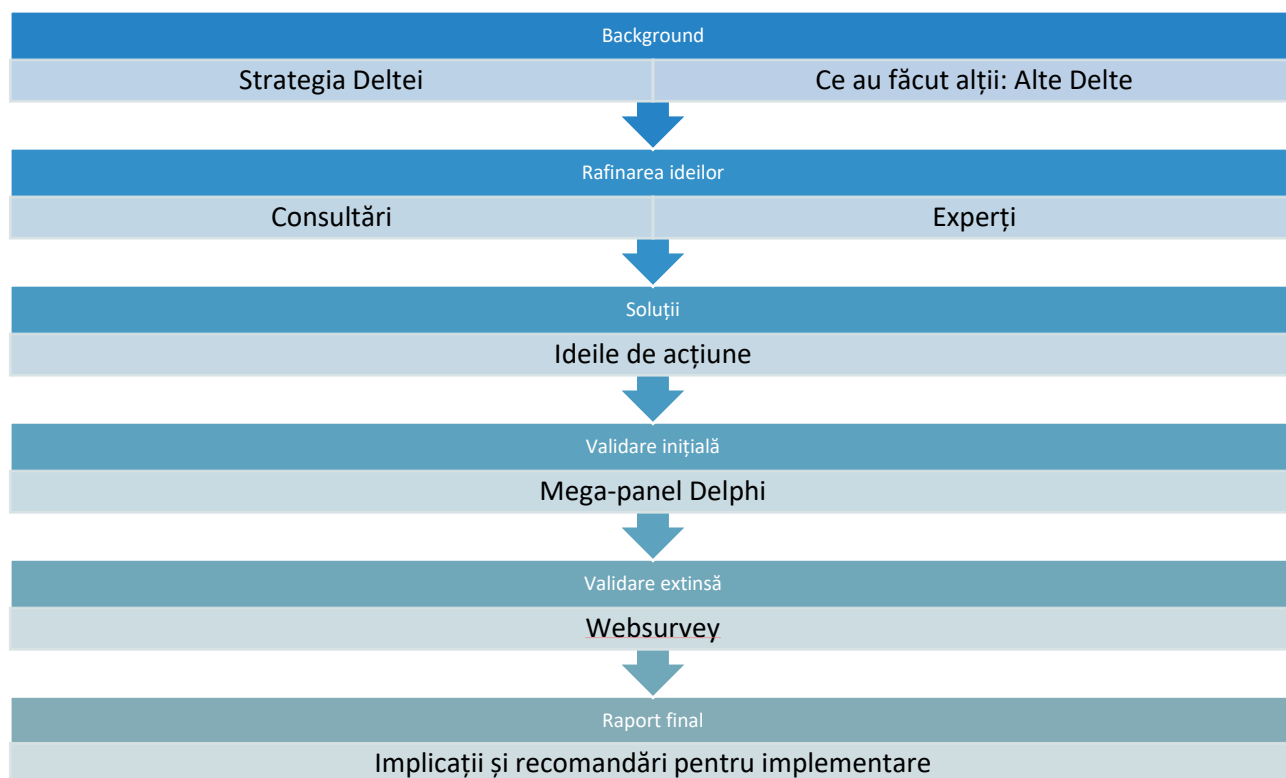
Metodologia folosită pentru colectarea de date de la stakeholderi

Abordarea pe care o folosește acest raport este doar o particularizare a metodologiei propuse ca inspirație pentru acest raport. Ea este descrisă sintetic în Figura 6. Punctele de plecare sunt *Strategia integrată de dezvoltare durabilă a Deltei Dunării* corelată cu analiza experiențelor implementării de programe de dezvoltare în alte Delte. Plecând (parțial) de la acestea, Asociația „Ivan Patzaichin” Mila 23 a realizat consultări cu experți din Deltă, cu accent pe generarea de idei de acțiune în Deltă și cu sprijinul Administrației Rezervației Biosferei Delta Dunării (ARBDD), cea care ne-a permis să consultăm rezultatele consultărilor realizate.

Ideile de acțiune astfel conturate au fost supuse atenției publicului mai întâi într-un nou proces de co-creare. Am folosit în acest sens o versiune ajustată a panelului Delphi propus în metodologia amintită. Dorința a fost în principal de a disemina cât mai mult ideile deja create, și doar în secundar de a generala noi idei. Prin urmare nu am folosit un panel îngust de experți, ci un mega-panel de aproape 150 de persoane. Aceștia constituie stakeholderi de varii tipuri. În primul rând sunt oameni din Deltă, fie ei activiști, antreprenori, reprezentați ai administrației publice locale și județene. În al doilea rând sunt administratori ai Deltei de la nivelul central (național), precum și activiști sau antreprenori cu interese directe legate de Deltă.

Experimentul a constituit o reușită parțială. Sunt peste 600 de accesări ale platformei create, dar relativ puține comentarii, arătând că dorința de a extinde mult panelul conduce la pierderea responsabilității individuale și a dezvoltării de sentimente de loialitate față de proces. Pe de altă parte, intenția este de a deschide instrumentul spre dezbatere publică, ceea ce sprijină formarea unei comunități de idei în jurul acestei platforme.

Figura 6 Fluxul realizării studiului de față

În pasul următor am diseminat un chestionar prin email către contactele din mega-panel, precum și pe grupurile de Facebook identificate în Deltă și în județul Tulcea (232 de grupuri). În plus, o reclamă plătită a rulat timp de 7 zile pe Facebook (cea din urmă a ajuns la 25.057 de utilizatori, a adus 863 de click-uri – adică vizualizări complete ale anunțului despre sondaj, convertite în final în 90 de chestionare completate; au fost și 9 share, 3 comentarii și 2 salvări ale postării inițiale. Ținta reclamei au fost locuitori din județul Tulcea, din județele riverane Dunării, precum și din București/Ilfov).

Chestionarul a fost adresat explicit locuitorilor din Deltă și celor care au responsabilități administrative sau interese directe în Deltă. Evident, nu putem verifica dacă între respondenți sunt doar persoane din grupul nostru țintă, dar există o bună probabilitate ca intrușii să fie foarte puțini, practic neglijabili ca număr.

Pentru a crește ratele de răspuns am oferit 3 premii în vouchere eMag și șase cărți, prin tragere la sorți a nouă dintre participanții la sondaj care ne-au indicat separat dorința de a participa la concurs și ne-au lăsat datele de contact. 144 respondenți și-au manifestat intenția de a participa la concurs.

Chestionarul a cunoscut 371 accesări, conducând la 367 completări (respondenți ce au completat cel puțin o parte a întrebărilor), dintre care 201 respondenți au răspuns la toate întrebările (restul au abandonat pe parcurs). Baza de date este disponibilă spre analiză oricui este interesat, fiind postată ca parte a unui dataverse¹. În eșantionul rezultat, 70 dintre respondenți provin din localitățile din Deltă, 79 din alte localități din județul Tulcea, 34 din județele din jur (Constanța, Brăila, Galați), 94 din alte județe (în principal din București/Ilfov), 2 locuiesc în afara țării, iar 93 nu au precizat unde locuiesc. 10 respondenți au absolvit cel mult gimnaziul, 10 au o pregătire vocațională, 43 sunt absolvenți de cel mult liceu, 28 au urmat o formă de învățământ terțiar fără diplomă universitară (postliceal, școală de măști sau facultate neterminată), 60 au absolvit nivelul de licență (BA) al unei universități, 104 au absolvit master, doctorat sau facultate de 5 sau 6 ani, iar restul nu au indicat ce fel de educație au. 52% dintre cei ce au precizat gender-ul sunt bărbați, iar 48% femei. Media de vârstă este de 50 de ani, cel mai tânăr respondent având 23 de ani, iar cel mai vârstnic 75.

Scopul a fost să luăm pulsul respondenților în ce privește câteva dintre temele esențiale rezultate în discuția despre ideile de acțiune. Eșantionul rezultat nu este unul reprezentativ, ci unul de disponibilitate. Eșantioanele de disponibilitate permit mai ales comparația între grupuri de status, dar scopul nostru este mai larg. Dorim să vedem prin sondaj care sunt opiniile celor mai proactivi dintre cei din populația țintă. Aceștia constituie de fapt vectori de influență ai comunităților locale și opiniile lor sunt cele care cântăresc mult în proiectele de dezvoltare. Cum websurvey-urile atrag de regulă răspunsuri de la membrii mai activi ai comunităților, eșantionul rezultat face exact ceea ce ne-am propus: aduce în prim plan opiniile acelor stakeholderi care au potențial de a influența viața comunității. Prin urmare, în ciuda barierei lipsei de reprezentativitate, rezultatele sunt relevante pentru scopul analizei de față. Există însă un corolar: pentru unele întrebări importante sunt opiniile tuturor stakeholderilor, pentru altele doar ale celor care locuiesc în Deltă, iar pentru toate este important să observăm dacă există diferențe între categoriile de respondenți date de localizare: din Deltă, din județul Tulcea (dar nu din Deltă), din județele din jur, respectiv din zona Bucureștiului (acolo unde sunt localizate agențiile centrale cu responsabilități în gestiunea Deltei).

Fiind vorba de un eșantion neprobabilistic, inferența statistică este dificilă. Cu alte cuvinte, nu putem spune exact dacă ceea ce observăm la nivelul eșantionului poate fi generalizat la nivelul întregii populații. În câteva dintre analizele prezentate am inclus însă și intervale de încredere 95%, pentru a indica unde s-ar situa rezultatele dacă eșantionul ar fi tratat drept probabilistic.

¹ Voicu, Bogdan; Țălnar-Naghi, Dana; Jantea, Alina; Frolu, Teodor; Ștefania, Sahanschi, 2023, "Delta 2023", <https://doi.org/10.7910/DVN/OIWBL7>, Harvard Dataverse, V1, UNF:6:VpzWKMcl+yFH3st7Kxr8lw== [fileUNF]

În plus, putem trata eșantionul ca fiind cvasi-probabilistic dacă ținem cont de dimensiunea sa și realizăm analize multivariate. Spre exemplu, să presupunem că vrem să spunem cât de multă încredere au respondenții în sistemul de justiție (itemul nu este în chestionar, îl folosim doar ca exemplu ipotetic) și să diferențiem în funcție de gender (bărbați vs. femei) și educație (absolvenți de universitate vs. restul). Atunci vom analiza variația încrederii în Justiție pentru femei și bărbați ca și cum ar fi perfect identici din punct de vedere al educației, vârstei, ocupației, sectorului de activitate, localității în care stau, dacă au completat și chestionarul pentru premii (având în minte că motivația celor ce nu o fac ar putea fi diferită de a celorlalți). Metoda de analiză este bine-cunoscută în toate științele, se numește analiză de regresie multiplă. Pentru că respondenții sunt grupați natural în localitățile de proveniență, rulăm mai toate analizele în paradigma regresiei, dar folosind modele ierarhice (multinivel). Avem grijă ca în cuprinsul capitolelor ce urmează să folosim un limbaj accesibil, netehnic, pentru a facilita înțelegerea oricărui cititor. Detaliile tehnice sunt plasate în general în note de subsol.

Ca mod de prezentare a rezultatelor, oferim mai întâi tabele descriptive, arătând care sunt tendințele generale, fie la nivelul eșantionului, fie la nivelul celor ce locuiesc în Deltă, fie pentru toate categoriile de localități. Apoi detaliem, studiind variația dintre grupuri de status.

Această abordare ne permite să spunem care tipuri de locuitori sunt mai favorabili sau mai puțin favorabili soluțiilor de dezvoltare propuse. Susținerea de către respondenți a soluțiilor respective nu este obligatorie, fiind mai important care categorii resping și care consideră soluțiile respective drept legitime, și mai ales în ce grad. În cazul raportului de față, anticipând rezultatele prezentate în secțiunile următoare, toate soluțiile propuse spre evaluare celor chestionați se bucură de o bună susținere la nivelul celor ce au răspuns chestionarului.

Principiile de acțiune preliminare

Consultările preliminare și analiza exemplurilor din alte delte a condus la structurarea unei abordări asupra modului de dezvoltare a Deltei constituit din câteva linii de acțiune majore:

1. Întărirea cooperării dintre comunitățile Deltei
2. Dezvoltarea unor reguli de transport și turism care să favorizeze
 - a. deplasarea lentă în interiorul Deltei și
 - b. dezvoltarea unor puncte multiple de interes în Deltă
3. Redescoperirea și încurajarea altor industrii în afara turismului, plecând de la practicile și tradițiile Deltei
4. Facilitarea dezvoltării prin intermediul unor lideri care să promoveze aceste linii strategice, să încurajeze soluții de respectare a regulilor și să furnizeze catalizatori ai dezvoltării.

În continuare, descriem pas cu pas aceste idei de acțiune, care transpun în practică și direcții propuse de *Strategia Integrată de Dezvoltare Durabilă a Deltei Dunării*. Ele constituie elemente ce sunt rafinate prin consultări publice suplimentare în capitolele dedicate studiilor sociologice și pe care se construiesc implicațiile din capitolul final.

Suprastructura: cooperarea între comunități

Cooperarea dintre comunități: organizații și instituții din Deltă

În atenția Strategiei Deltei Dunării se află conservarea mediului, respectiv dezvoltarea economiei, transportului și a serviciilor publice. Însă cei care pun aceste lucruri în mișcare, conform principiilor contemporane de dezvoltare a zonelor naturale protejate, sunt **oamenii**. Consultările preliminare despre ideile de dezvoltare durabilă a turismului, a agriculturii și pisciculturii din zonă, a transportului și serviciilor publice, au relevat nevoia de a găsi mijloace de a capacita cooperarea între oameni și comunități.

Gestiunea Deltei și dezvoltarea sa sunt procese ce nu pot fi realizate fragmentat, măcar pentru faptul că apa, păsările, peștii nu sunt elemente fixe, încorsetate unui teritoriu dat, ci sunt fluide, au propria dinamică, circulă în întreg perimetrul Deltei și în afara acesteia, neputând fi restricționate administrativ. Exploatarea și protejarea acestor resurse naturale au, prin urmare, nevoie de colaborarea tuturor comunităților Deltei. Situația este identică cu cea a majorității ariilor naturale protejate și, cu certitudine, cu cea din toate deltele populate de dimensiuni similare și cu o densitate a locuirii similară Deltei Dunării.

Comunitățile sunt reprezentate la nivel formal de către autoritățile locale. Cooperarea între diferitele comunități din Deltă implică astfel capacitatea organizațiilor și instituțiilor administrației locale de a coopera. Palierele cooperării sunt multiple. Acesta presupune consolidarea colaborării regionale, precum și capacitatea de dezvoltare a accesului și mobiliza fonduri internaționale alocate liniilor strategice relevante (de exemplu, finanțarea combaterii schimbărilor climatice).

Apar două linii de acțiune esențiale:

1. Cooperare între instituțiile din Deltă și organizațiile prezente local, cu două dimensiuni importante:
 - a. colaborarea între autorități, indiferent de nivel. Este vorba, pe de o parte, de dezvoltarea de proiecte comune între mai multe municipalități ale Deltei, iar pe de altă parte de cooperarea cu autoritățile de la nivel județean și central.
 - b. cooperarea cu antreprenori locali și nu numai locali. Spre exemplu, dezvoltarea de modele de afaceri cu trecerea de la câștiguri economice individuale pe termen scurt la

beneficii pe termen lung pentru mai mulți beneficiari impune cooperare și protejarea reciprocă a intereselor pe termen lung.

2. Cooperare transfrontalieră. Flora, fauna și apele Deltei nu pot fi încorsetate statal, ele aflându-se și curgând nu doar pe teritoriul României, ci și în Ucraina. Prin urmare, elementele de cooperare specificate la punctul anterior trebuie extinse transfrontalier.

Dimensiunea participativă

Dincolo de cooperarea organizată la nivel administrativ, există un fundament mai profund și anume cooperarea în interiorul comunităților și participarea la decizie. Un rol important revine aici încrederii în oameni și instituții, precum și prezenței organizațiilor neguvernamentale. Cooperarea se manifestă și la nivelul cooperării antreprenoriale, cu scopul de a multiplica câștigurile, de a dezvolta industrii orizontale șamd. Toate acestea depind însă, așa cum afirmam, de încredere și de experiență de cooperare anterioară.

Elementele de catalizare

Concluzia firească este legată de nevoia de a documenta capacitatea de cooperare a comunităților Deltei, pornind de la oamenii Deltei. Construind pe baza metodologiei de dezvoltare a ariilor naturale și a considerațiilor despre resursele de capital social, rezultă nevoia de a investiga sociabilitatea oamenilor Deltei, încrederea în oameni, încrederea în instituții, încrederea în rolul antreprenorilor.

Elementele centrale ale strategiei

Obiectivele strategice primordiale ale *Strategiei Deltei Dunării* sunt legate de protejarea mediului și de dezvoltarea unei economii locale verzi. În substrat apar comunitățile ca element de asigurare a durabilității și dezvoltarea de servicii publice. Comunitățile constituie suprastructura umană și au fost tratate în secțiunile anterioare ca premise prelabile ale dezvoltării. În continuare abordăm pe scurt ideile legate de dezvoltare economică și a resursei umane.

Protejarea mediului: prezența resurselor naturale și renaturarea

Nevoia de a proteja mediul este afirmată de către aproape oricine azi. Este însă arareori chestionată măsura în care oamenii consideră cu adevărat mediul drept o resursă și în ce măsură îl prioritizează.

Apar de aici trei întrebări esențiale ce decurg din consultările derulate la primii pași.

În primul rând este afirmarea mediului ca resursă. Întrebare asociată este legată de măsura în care această resursă este definită ca resursă și de oamenii Deltei.

A doua întrebare se leagă de opțiunea strategică esențială: protejarea mediului. Este oare mediul prioritar pentru oamenii Deltei? Ținta finală a oricărui proiect de dezvoltare este calitatea vieții curente. Este greu să motivezi pe cineva să protejeze calitatea vieții generațiilor următoare sacrificând propria calitate a vieții sub nivelul așteptat al viitorului. Prin urmare, este important de văzut ce definesc oamenii Deltei drept important pentru calitatea vieții lor și care le sunt prioritățile imediate reale.

În al treilea rând este însă important să vedem în ce măsură transpunerea în practică a nevoi afirmate de a proteja mediul este cu adevărat sustenabilă acțional. Un bun prilej este de a studia opiniile cu privire la procesele de renaturare și, mai precis, de post-renaturare. Renaturarea presupune aducerea terenurilor în

starea lor naturală, prin eliminarea elementelor de contaminare. Renaturarea spațiilor publice survine de regulă asupra unor terenuri ce au fost concesionate în trecut cu scop economic sau au avut pur și simplu alte destinații, iar acum sunt în posesia primăriilor. Renaturarea poate fi urmată de conservarea acestor terenuri ca arii protejate, de redarea lor în circuitul comercial, de folosirea de către localnici etc. Înțelegerea opiniilor despre renaturare și utilizare post-renaturare ne poate oferi o măsură a ce înseamnă cu adevărat protejarea mediului pentru oamenii din Deltă și pentru stakeholderii Deltei.

Transportul

Transportul constituie un element cheie al Deltei Dunării. O bună parte a localităților este inaccesibilă auto, ceea ce implică nevoia de deplasare pe apă. Deplasarea pe apă este însă costisitoare și necesită timp. Creșterea vitezei de deplasare devine costisitoare pentru calitatea mediului, dăunând florei și faunei, calității apei, stabilității ecosistemului în ansamblul său.

Propunerea de acțiune este de a institui **transportul cu două viteze**: intrarea în Deltă dinspre punctele unde se poate ajunge pe uscat poate fi realizată cu transport mai rapid, dar în interiorul Deltei, mai ales pentru turiști, transportul se poate realiza lent (cu ambarcațiuni cu motor cu combustie cu viteza limitată; cu ambarcațiuni electrice cu viteza limitată sau cu ambarcațiuni cu vâsle).

Turismul

Turismul este tributar acestei nevoi de deplasare mai lentă, dar și atracțiilor turistice existente. Cele din urmă sunt manipulabile: pot fi organizate trasee noi, locuri noi de atracție turistică, pot fi inventate moduri de a face, inclusiv prin împrumut de metode din alte zone turistice. Întrebarea este în ce măsură apare legitimitate în ce privește dezvoltarea de atracții în alte locuri ale Deltei în afara celor deja „clasicizate” și în ce măsură apare înțelegerea că astfel de strategii favorizează turismul de mai lungă durată și este condiționată de cooperarea între antreprenori, între localități.

Alte industrii

Delta conține diferite alte resurse bazate pe economia tradițională a zonei, incluzând aici agricultura, pescuitul, utilizarea stufului, industriile creative axate pe recircularea tradițiilor. Consultările inițiale au condus la concluzia că utilizarea acestor elemente poate fi utilă ca acțiune de dezvoltare durabilă.

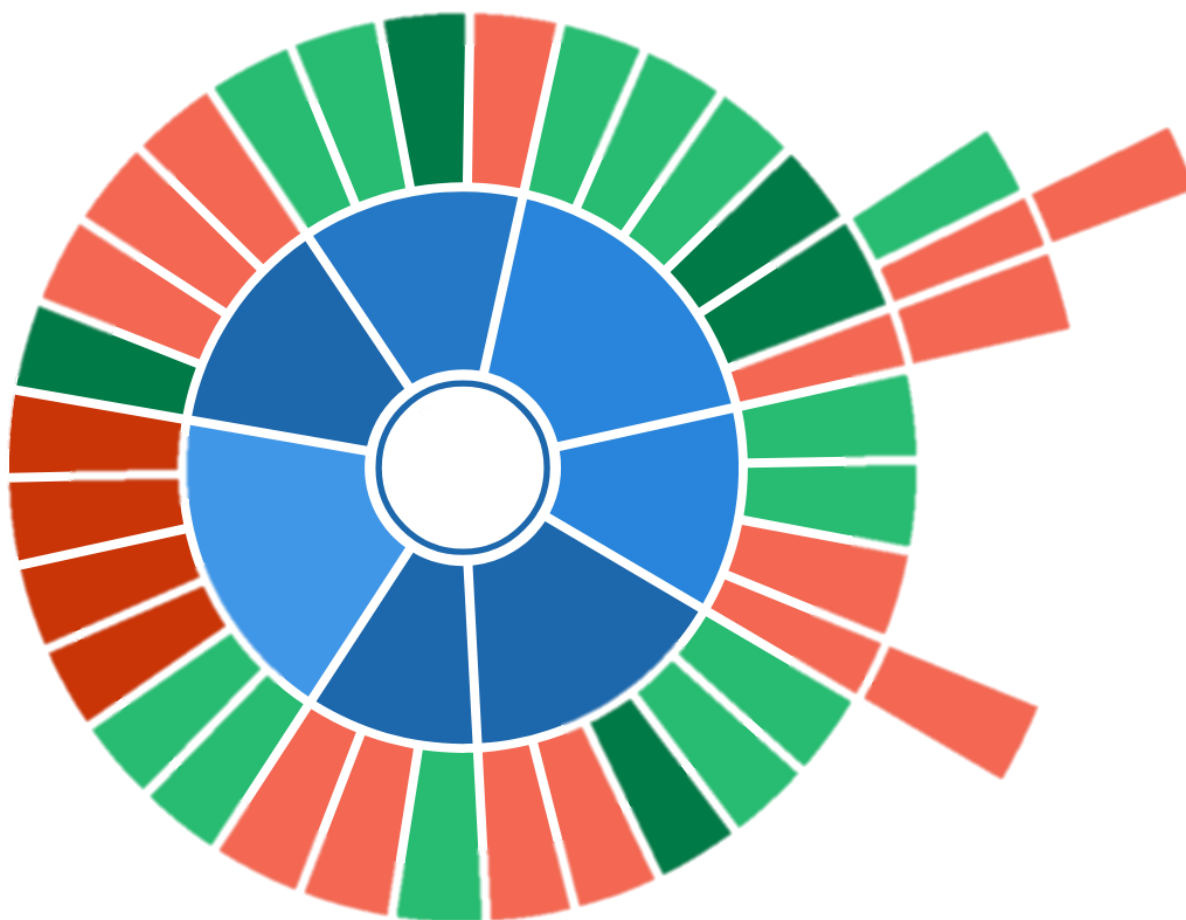
Resursa umană și serviciile sociale

Consolidarea capacității de educație și formare, precum și asigurarea accesului la servicii medicale au rezultat din consultări a fi elementele centrale ale nevoii de a dezvolta resursa umană din Deltă.

Rezultate: Mega-Panelul Delphi

Data fiind claritatea liniilor de acțiune așteptate, am preferat ca să folosim panelul Delphi nu atât pentru a genera soluții, cât mai ales pentru a testa relevanța soluțiilor propuse și a populariza mai apoi exercițiul de consultare prin intermediul chestionarului. Am invitat cei 150 de stakeholderi selectați să reacționeze la un set de trei teze, revenind cu remindere și adăugând mereu elemente. Stakeholderii au adăugat și ei elemente, rezultând structura din Figura 7, în care segmentele albastre sunt tezele de pornire propuse, iar părțile verzi sunt argumente pro, cele roșii fiind argumente contra, după cum detaliem în cele ce urmează.

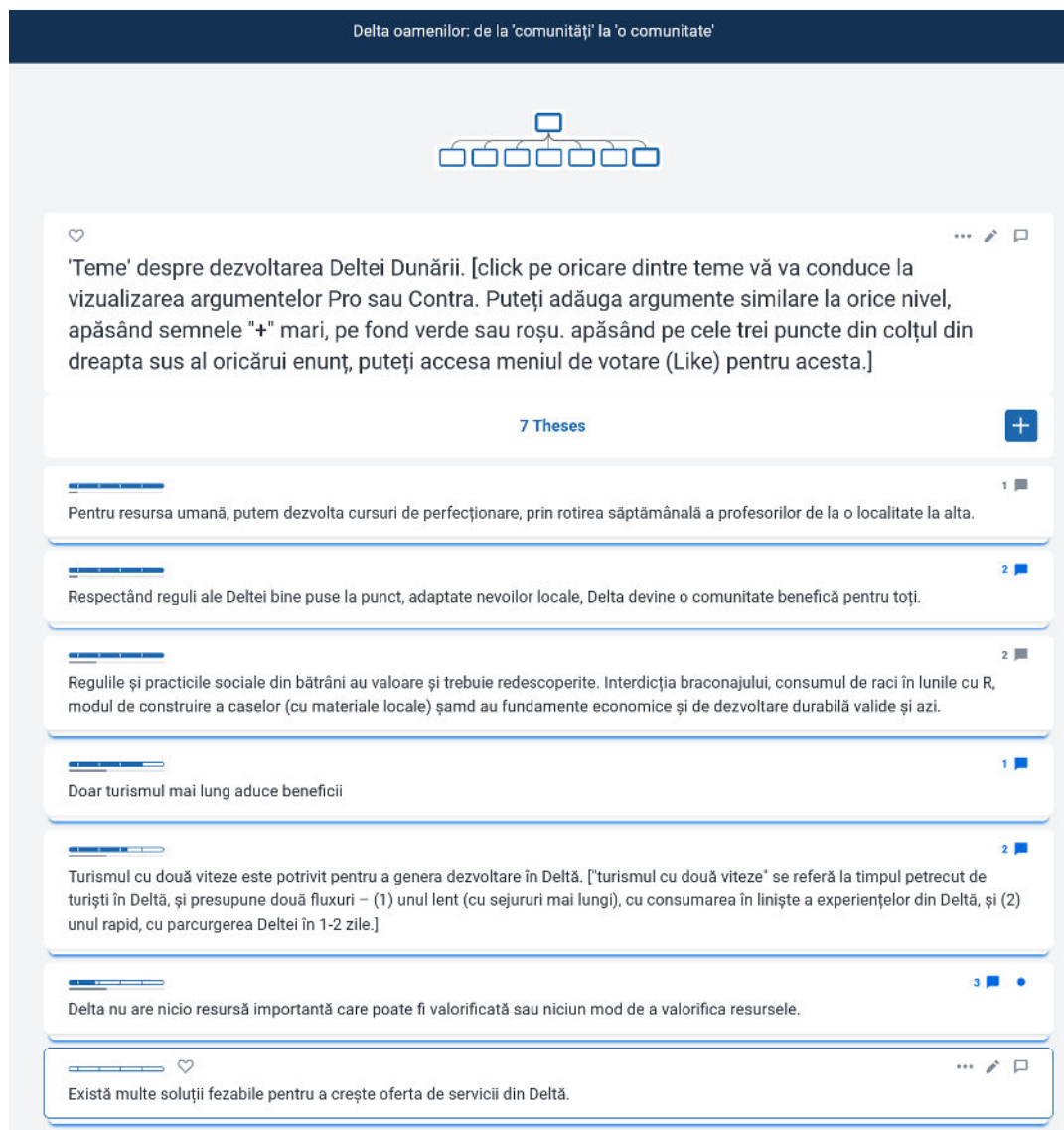
Figura 7. Structura răspunsurilor în panelul Delphi

S-a pornit de la cele șase teze pe care le-am propus, ilustrate în Figura 8. Ele aduc în prim plan idei despre resursele umane din Deltă, respectarea regulilor, tipul de turism și transport. Specificarea în argumente pro și contra aduce suplimentar în prim plan elemente despre cooperare, tradiții creative, cultură locală. Le prezentăm în continuare ca material brut, anonimizând numele celor ce au contribuit la dezbateri.

Înainte de orice să notăm însă că tezele au fost formulate voit uneori mai incisiv, cu scopul de a stârni reacții. Alteori, formularea scurtă a fost însoțită de comentarii care să permită detalierea.

Figura 8. Cele șase teze de start din exercițiul tip Delphi

Comentariile și argumentele formulate pentru fiecare teză sunt expuse în cele ce urmează.

Teza 1. Respectând reguli ale Deltei bine puse la punct, adaptate nevoilor locale, Delta devine o comunitate benefică pentru toți.
<u>Comentarii:</u> - Reguli de acces pe canalele Deltei in ceea ce priveste ambarcatiunile (CP), viteza de deplasare si comportamentul aferent - legislatie stricta (suficient de „dura” pentru a corecta comportamente si actiuni ce afecteaza arealul) privind regulile specifice Deltei va asigura premise pentru o comunitate benefica pentru toti. <u>Argumente PRO:</u> - Se poate crea o comunitate cu o deviza comuna - iubim si respectam natura <u>Argumente CONTRA:</u> - nu exista reguli in acest moment - Oricum oamenii nu respectă regulile.

Teza 2. Regulile și practicile sociale din bătrâni au valoare și trebuie redescoperite. Interdicția braconajului, consumul de raci în lunile cu R, modul de construire a caselor (cu materiale locale) șamd au fundamente economice și de dezvoltare durabilă valide și azi.

Comentarii:

- Nu e vorba că bătrânii ar fi știut ceva ce noi nu mai știm azi. E despre faptul că legislația actuală nu mai permite localnicilor să ia parte la managementul activ al Deltei, iar acest fapt produce efecte inverse - localnicul devine distructiv.
- În general, este important să valorificăm învățămintele din trecut și să le adaptăm la nevoile și provocările actuale, pentru a construi o societate mai sustenabilă și mai rezilientă în fața schimbărilor globale.Însă, după cum a spus si domnul [din_comentarul_anterior] legislația actuală nu mai permite localnicilor din Delta Dunării să participe la managementul activ al acesteia. Cei mai buni gardieni ai Deltei, au fost dintotdeauna locuitorii săi, și credem ca tot aceștia ar trebui lăsați să își exprime punctul de vedere în privința deciziilor ce se adoptă de diverse forumuri ce nu au călcat niciodată într-o localitate din Deltă și nu știu ce înseamnă viața aici.Interdicția braconajului: fiind născuți și crescuți în Delta Dunării, vă putem spune că nu vedem o îmbunătățire în ceea ce privește braconajul, din contră, acesta este la nivel mult mai mare față de vremurile de care spuneți dumneavoastră și nu ne referim la localnicii care prind 2 pești pentru a mânca. Credem ca o soluție este repopularea Deltei cu pește,decolmatarea periodică a canalelor, reguli mult mai stricte privind deșeurile și poluarea, facilitarea pescuitului pentru locuitorii Deltei la orice specie de pește în vederea consumului propriu, iar pentru pescuitul comercial ar trebui găsite soluții de mijloc și nu interzicerea totala (drept dovadă, vecinii noștrii de la granițele cu Marea Neagră pescuiesc nestingheriți la orice specie de pește), reintroducerea zonelor piscicole (pentru repopularea cu puiet). Acestea sunt doar câteva din problemele pe care le observăm privind această prim aspect. Consumul de raci: locuitorii Deltei nu prind și nu mănâncă niciodată raci în perioadele de înmulțire a acestora,de ce ? pentru că sunt slabi și nu se alege nimic din ei după fierbere. Cererea de raci în perioadele în care nu sunt neapărat comestibili,vine tot de la necunoscători, pescarul doar se adaptează cererii pieței de consum. Soluția poate sa fie poate o campanie de informare a publicului larg, cu privire la faptul că racii nu sunt buni în lunile în care se înmulțesc, astfel scade cererea și se evită prinderea inutilă a acestora. Construirea caselor cu materiale locale: acest subiect este unul și mai sensibil, dat fiind că din punct de vedere legislativ nu credem ca este permisa construirea unei case din chirpici cu furci si acoperiș din stuf cum se făcea cândva.Singurul lucru care reprezintă un potențial în ceea ce privește folosirea de materii prime locale,este acoperirea caselor cu stuf.Dacă s-ar implementa facilități fiscale pentru societățile comerciale care recoltează și manipulează această materie primă, cu siguranță am vedea la orice pas toate casele din Deltă acoperite cu stuf,s-ar regenera cum o făcea și altă dată, iar incendiile de stuf uscat nu s-ar mai produce. Din punctul nostru de vedere, localnicii devin distructivi in Delta Dunării ca un efect al următoarelor cauze: legislația este deficitară, măsurile de protecție sunt prea restrictive, condițiile grele de trai ale oamenilor locului , locurile de muncă puține, chiar inexistente în unele localități mai izolate, nivelul educațional foarte slab, izolarea de restul lumii etc.

Teza 2. Regulile și practicile sociale din bătrâni au valoare și trebuie redescoperite. Interdicția braconajului, consumul de raci în lunile cu R, modul de construire a caselor (cu materiale locale) șamd au fundamente economice și de dezvoltare durabilă valide și azi.

Argumente PRO:

- poți avea o micro-industrie bazată pe aceste norme. Spre exemplu Delta se poate promova ca producător de acoperișuri de stuf.

Comentariu:

Acesta trebuie să fie motto-ul acestei acțiuni: Leadership-ul acoperișurilor cu stuf, al caselor din chirpici, al coloristicii tradiționale locului pot fi generate de comunitățile din Delta. Bătrânii să aibă loc la această masă și să instruiască/învete generațiile tinere ce și cum se face din acest punct de vedere

Argumente CONTRA:

- din păcate materialele durabile nu mai pot fi exploatate din cauza regulilor ARBDD
- se vor pierde pentru că nu mai există de la cine să înveți meșteșugurile.
- lumea a evoluat, acele reguli nu mai sunt valabile

Comentariu:

Unele reguli încă sunt de actualitate; de ex respectarea perioadelor de prohibiție sau dimensiunea minimă a peștelui pescuit

Teza 3. Doar turismul mai lung aduce beneficii.

Comentarii:

- Delta - business sezonier azi. Cum facem să aducem puncte forte pentru toamna târzie și iarna în afara pescuitului? de ce nu se poate organiza revelion în Delta?

Argumente PRO:

- Cu schimbările climatice care par să se accelereze, e foarte posibil ca sezonul cald să se mărească în mod semnificativ, așa că și lunile de primăvară devreme și chiar de iarnă ar putea deveni atractive.
- sigur că prelungirea sezonului poate duce la dezvoltarea mediului de afaceri în delta Dunării. Pe un sezon de 3 luni nu se poate construi **nici o afacere durabilă**
- sezonul acum îl putem extinde din martie-octombrie, puțin în luna noiembrie dar nu mai avem pasări. Câteva specii mai rămân iarnă.

Argumente CONTRA:

- Nu poți să extinzi la nesfârșit sezonul: din noiembrie până în aprilie nu prea ai de ce să vizitezi Delta

Comentarii:

- ➔ Cei care nu sunt obligați să plece în concedii în lunile de vacanță a copiilor și își doresc să evite aglomerația sunt din ce în ce mai mult tentați să încerce destinații neconvenționale în perioade de capăt de sezon, sau chiar extrasezon. Operatorii de turism i-ar putea ține exact cu acest mesaj...
- ➔ + munca la distanță oferă mobilitate sporită ca alternativă de a pleca în vacanță în orice moment al anului

Teza 4. Turismul cu două viteze este potrivit pentru a genera dezvoltare în Deltă. ["turismul cu două viteze" se referă la timpul petrecut de turiști în Deltă, și presupune două fluxuri – (1) unul lent (cu sejururi mai lungi), cu consumarea în liniște a experiențelor din Deltă, și (2) unul rapid, cu parcurgerea Deltei în 1-2 zile.].

Comentarii:

- noi, prin firma [ANONIMIZAT] oferim în cea mai mare parte tururi lungi de câte opt zile. Cazarea noastră o facem numai la pensiunile din delta. Unde e posibil cazăm la pensiunile localnicilor. Dar...un mare dar...e un risc, mulți dintre acești proprietari de pensiuni au planuri de afaceri doar pentru momentul prezent nu și pentru mâine. Nu sunt capabili să construiască o relație trainică, de durată. Banul momentului contează. Și aici se rupe lanțul. Cultura unui turism elegant, lent, cu oameni tăcuți, liniștiți nu este pe placul ospațarilor, bucătarilor care ne apostrofează că turiștii noștri NU fac vânzare, nu lasă baccis. Ca și cum ar fi vina noastră a organizatorilor. Din păcate ne e greu să avem parteneri de lungă durată în turismul deltaic.
- Turismul rapid nu va genera niciodată dezvoltare în Deltă, sau mai rău va contribui la dezvoltarea acelor aspecte pe care nu le dorim dezvoltate.

Argumente PRO:

- E nevoie de puncte de atracție valide în afara excursiilor pe canale, Letea, Sulina, Mila 23, Crisan. Muzeu local, ateliere de meșteșugărit, puncte gastronomice - să fie omniprezente în localitățile din Delta
- sejururi mai lungi înseamnă mai multe câștiguri pentru gazdele turiștilor

Comentariu:

- ➔ de acord, însă este bine să existe alternative care să adreseze servicii diferite, pentru a ajunge la mai multe categorii de clienți

Argument PRO:

- Prin astfel de măsuri crește și lungimea sezonului turistic

Argument CONTRA:

- da, dar presupune și costuri mai mari, spre exemplu pentru încălzirea spațiilor, iar gazele costă mult

Argument CONTRA: În mare parte sezonul de vizitare al Deltei este cel cald în care nu este nevoie de încălzire... Sezonul rece este unul mort pentru Delta Dunării

- Conferințe, simpozioane, promovare la nivel național și internațional.
- crearea unor pachete complexe și adecvate la ceea ce oferă delta, bine marketate la intern cât și la internațional poate duce la dezvoltarea turismului în zona.
- un concept ce poate funcționa dacă există o strategie de marketing realizată de profesioniști, care să asigure vizibilitatea online, la nivel internațional, a unui astfel de program turistic

Argumente CONTRA:

- nu poate exista cooperare între oamenii din Deltă, iar primul depinde însă de cooperarea dintre oamenii, comunitățile, administrațiile publice, și antreprenorii din întreaga Deltă.

Comentarii:

- ➔ adevărat că nu există cooperare între operatorii de turism. Cu mici excepții mai pot schimba oarece idei cu colegii mei. De un plan comun nici gând. Bulgarii merg la târgurile de turism cu un stand comun, toți concurenți între ei. La noi nu se poate. Din păcate.

Argument CONTRA

- Cooperarea s-ar putea construi pornind de la antreprenori (operatori de turism) care au interesul de a duce turiștii în mai multe localități în timpul unui sejur, ca să le ofere o experiență mai variată și, deci, mai atractivă. Asta ar însemna, în plus, și o șansă de creștere a duratei vizitei turistului în Deltă.

Teza 5. Delta nu are nicio resursă importantă care poate fi valorificată sau niciun mod de a valorifica resursele.

Comentarii:

- cea mai importanta resursa din delta sunt oamenii. sau ar trebui sa fie. din pacate cultura braconajului este in floare. cultura focului de iarna la stuf e si ea bine intretinuta. ca si bunicul a dat foc, asa zic localnicii. Oare daca bunicul ar vfi violat continuau si ei? Fara un plan de culturalizare a localnicilor e greu. cat timp turismul nu e vazut ca si prima sursa de venit, e greu de schimbat mentalitati
- Ca urmare a primelor cercetări în această zonă, Antipa a înaintat Guvernului un memoriu prin care propune măsuri de rezolvare a acestei probleme, respectiv decolmatarea canalului Dunavăț și săparea încă unui canal care să alimenteze complexul lagunar Razim – Sinoie cu apă proaspătă din Dunăre. Demersul are succes, astfel încât, cu sprijinul regelui Carol I, la începutul sec. XX vor fi amenajate și puse în exploatare Canalul Dunavăț/ Canalul Regele Carol și Canalul Dranov/ Canalul Principele Ferdinand.
Ca urmare a construirii celor două canale, peștele s-a putut înmulți fără probleme, scăzând foarte mult mortalitatea piscicolă și, prin urmare, comunitățile de pescari din zonă s-au dezvoltat.Regele Carol I, adus în Deltă de Grigore Antipa.
- - www.historia.ro. Acesta a fost inceputul unei perioade de re / constructie si modernizare a cailor apelor din Delta Dunarii care a dus la dezvoltarea activitatilor piscicole in zona. Mai mult arhicunoscuta este si disputa dintre Grigore Antipa si inginerul Anghel Saligny, ultimul propunand desecarea multor suprafete acoperite de ape si introducerea acestora in circuitul agricol. Recunostem aici o serie de probleme pe care le intalnim in ziua de astazi, lipsa resursei piscicole nu numai datorita braconajului excesiv din ultima vreme, cat mai ales colmatarii canalelor si a garlelor care asigura un circuit natural sanatos speciilor de pesti. Nevoia de a reveni la normalitate are o solutie care a fost oferita acum aproximativ 200 de ani - DECOLMATARE SI RENATURARE

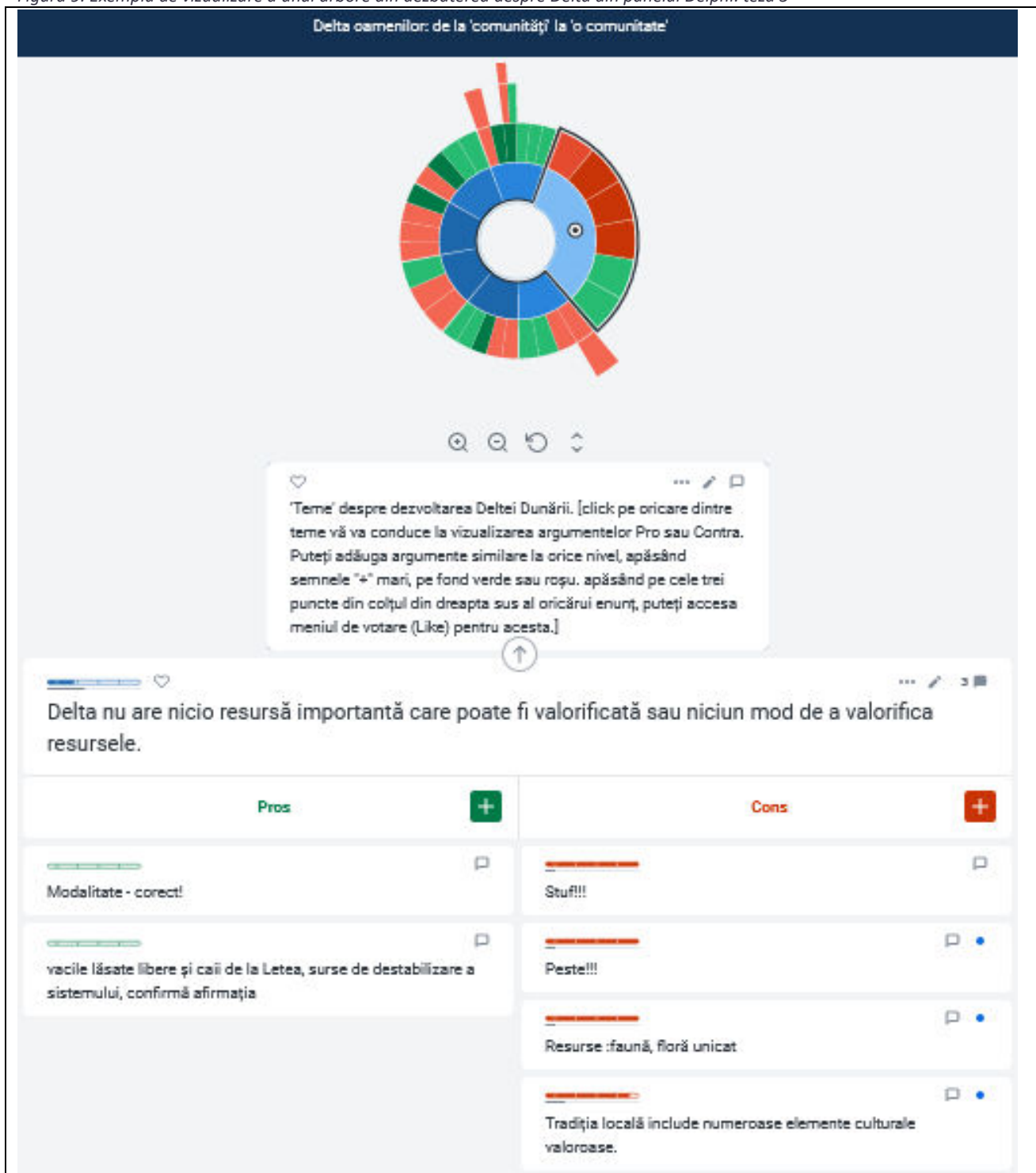
Argumente PRO:

- Modalitate - corect!
- vacile lăsate libere și caii de la Letea, surse de destabilizare a sistemului, confirmă afirmația
- Conferinte, simpozioane, promovare la nivel natioanal si international.
- crearea unor pachete complexe si adecvate la ceea ce ofera delta, bine marketate la intern cat si la international poate duce la dezvoltarea turismului in zona.
- un concept ce poate functiona daca exista o strategie de marketing realizata de profesioniști, care sa asigure vizibilitatea online, la nivel international, a unui astfel de program turistic

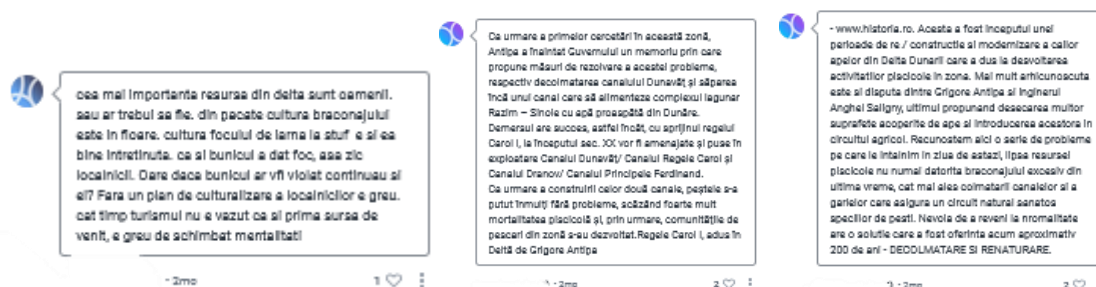
Argumente CONTRA:

- Stuf!!!
- Peste!!!
- Resurse :faună, floră unicat
- Tradiția locală include numeroase elemente culturale valoroase.

Figura 9. Exemplu de vizualizare a unui arbore din dezbateri despre Delta din panelul Delphi: teza 5

Toate elementele din figură sunt deja comentate în text și în casetele dedicate tezei 5. Figura doar ilustrează modul în care putea fi vizualizată de participanți. Oricare altă bucată din arborele discuție poate fi vizualizată similar. Apăsând pe simbolul de comentariu apar și comentariile realizate, cu like-urile aferente, ca în :

Teza 6. Există multe soluții fezabile pentru a crește oferta de servicii din Deltă.

Argumente PRO:

- De acord, dar e prea generala tema.
- exista da...doar ca trebuie sa cunosti delta si sa locuiesti minim 6 luni pe an acolo. sa intelegi ce se poate face si ce este realizabil de fapt

Argumente CONTRA:

- Implementarea solutiilor e problema si ea se afla in responsabilitatea celor alesi o data la 4 ani
- Oferta de servicii din Deltă este dificil de accesat datorită distanțelor mari ca durată în timp. Spre exemplu. Dacă localitatea X este la o oră distanță de localitatea Y, iar clientul cazat în X dorește un serviciu de lecții de canoe plasat în Y, distanța mare (o oră dus, o oră întors constituie un impediment de netrecut).

Argument CONTRA

- distanța este un impediment doar pentru cei ce nu apreciază Delta.

În casetele și figurile de mai sus am reprodus integral poziționările apărute în dezbateri, cu observația că ele includ și punctele de reper formulate de echipa de cercetare ca sprijin pentru implementare (acestea au fost vizibile participanților). Dat fiind că nu am derulat o etapă specifică de votare a fiecărei afirmații, nu am prezentat și rezultatele celor câteva voturi exprimate independent de solicitarea noastră.

Fără a comenta detalii ale rezultatelor discuției din panelul Delphi, putem să subliniem faptul că dilemele și argumentele rezultate din consultările inițiale au reapărut și în dezbateri respectivă. Atrage atenția mai ales consensul puternic asupra existenței de resurse în deltă, resurse care au nevoie de moduri de administrare specifice și atent creionate.

În ansamblul lor, rezultatele consultării realizate prin Delphi confirmă utilitatea principiilor de acțiune enunțate în capitolul anterior. Plecând de la această constatare am putut trece în siguranță la ultima etapă a consultării: sondajul online, pe care îl descriem din punct de vedere al rezultatelor în capitolul următor.

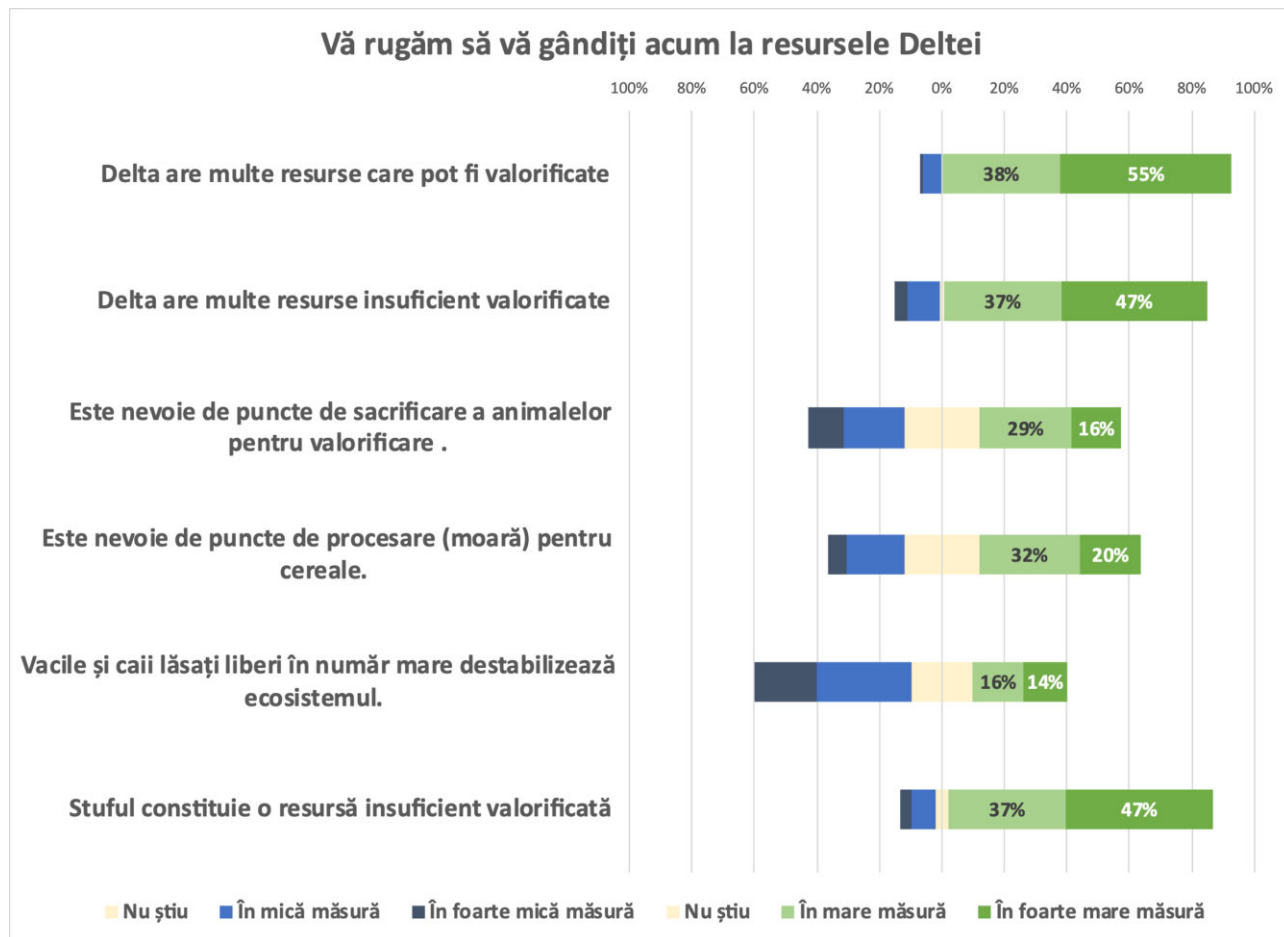
Starea curentă și reprezentările oamenilor Deltei: Capitalurile

Resurse materiale

Cadrul natural și regulile sale

Figura 10 deschide discuția despre rezultatele sondajului de opinie aducând în prim plan opiniile agregate ale eșantionului de stakeholderi despre o serie de resurse naturale și agricole ale Deltei. Sare în ochi susținerea puternică a ideii că Delta are numeroase resurse, că acestea sunt insuficient valorificate, iar stuful este una dintre aceste resurse. Nevoia de puncte de sacrificare a animalelor și de moară pentru cereale sunt elemente de relativă lipsă de pe agenda publică, după cum o indică ponderea mare a celor ce răspund cu „nu știu”. Pe de altă parte, între cei ce oferă răspunsuri, apare disens, indicat ca atare de echilibrul între răspunsurile favorabile unor astfel de întreprinderi și cele nefavorabile: nu există o majoritate pentru sau împotriva ideii. Există însă o majoritate confortabilă în favoarea ideii că vacile și caii lăsați liberi nu destabilizează ecosistemul, majoritate care apare în ciuda lipsei chestiunii de pe agenda publică.

Figura 10. Reprezentări despre resursele Deltei

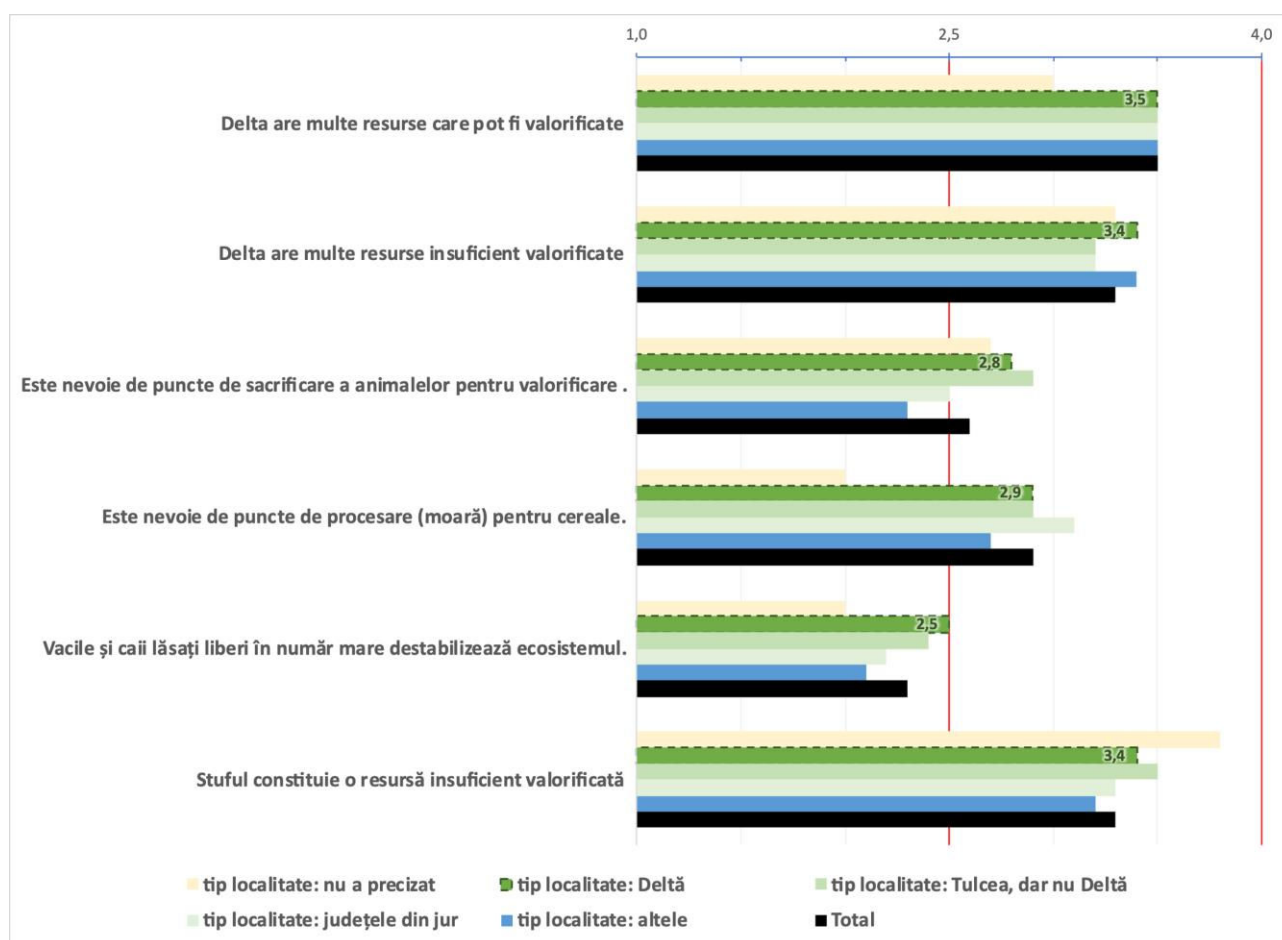
Barele ilustrează ponderile celor care răspund cu fiecare categorie de răspuns menționată în legenda graficului în ce privește acordul cu fiecare dintre afirmațiile din partea stângă a figurii.

Figura 11 aduce detalii suplimentare în privința reprezentărilor despre resurse, precizând opiniile în funcție de localizarea respondenților: în localitățile din Deltă, în cele din jurul Deltei, în județele limitrofe sau la nivelul

central (București). Să observăm că indiferent de localizare discutăm despre stakeholderi ai Deltei Dunării, fie că au responsabilități în administrarea acesteia, interese de afaceri în zonă, riverani, sau locuitori direcți ai Deltei.

Se observă că locuitorii Deltei diferă foarte puțin de restul respondenților. Doar în ce privește respingerea ideii că vacile și caii lăsați liberi destabilizează ecosistemul sunt mai puțin decizi decât ceilalți. Mai exact, cei care locuiesc fie în Deltă, fie în restul județului Tulcea tind să fie mai degrabă indecizi în ce privește efectul negativ al acestor animale, în timp ce pentru o majoritate destul de mare a restului stakeholderilor efectul negativ al efectivelor de animale lăsate libere este redus sau nu există.

Figura 11. Reprezentări medii despre resursele Deltei, în funcție de localizarea respondentului

Nota: Cifrele constituie medii pentru fiecare întrebare în parte, pe tipuri de respondenți, măsurate pe scale de 4-puncte, unde 1 indică acordul „în foarte mică măsură”, iar 4 indică acordul „în foarte mare măsură” cu afirmația scalată. Afirmațiile sunt cele din partea stângă a figurii. Răspunsurile „nu știu” nu sunt luate în calculul mediei.

Mergând și mai în profunzime, Figura 12 propune o altfel de abordare a resurselor existente. Am solicitat respondenților să ierarhizeze 10 tipuri de resurse ale Deltei. Fiecare respondent putea alege orice număr dintre aceste resurse ca fiind importante. Spre exemplu, unii puteau indica două resurse, alții șase, alții zece, alții niciuna. În eșantionul nostru, 55% dintre respondenți au indicat cel puțin o resursă, răspunzând astfel întrebării. Între cei ce au răspuns, 19% au ierarhizat toate resursele, 15% au indicat 9 resurse, 11% au indicat 8 resurse. La polul opus, 6% au indicat cel mult 3 resurse. Jumătate (51%) au indicat 4-7 resurse.

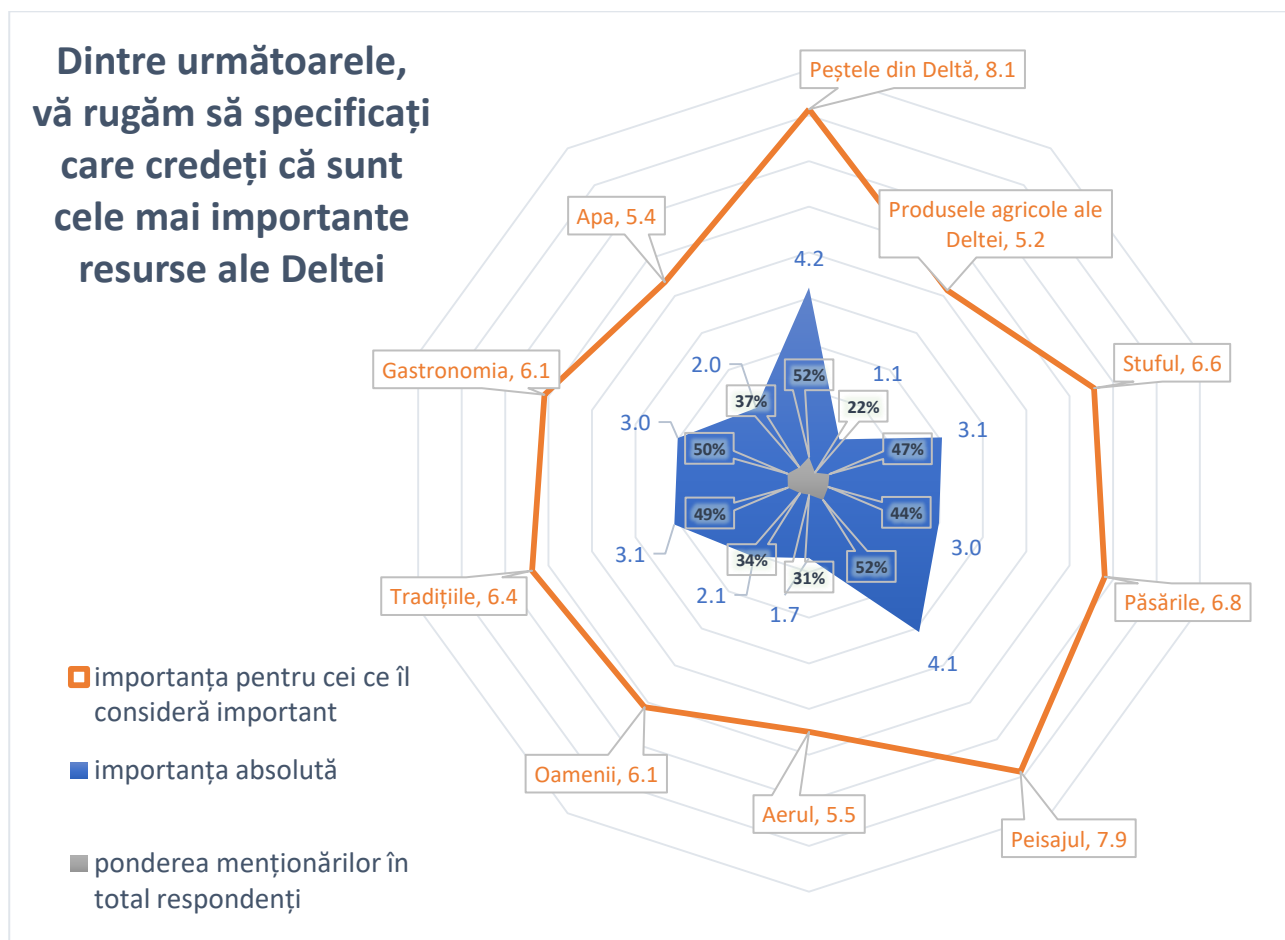
Aceste cifre nu sunt neapărat relevante, le folosim în principal pentru a ajunge la modul în care construim indicatorii din Figura 12. Resursa care a fost plasată de un respondent pe primul loc primește 10 puncte. Resursa plasată pe locul 2 primește 9 puncte și așa mai departe. Dacă resursa nu a fost aleasă ca importantă, primește 0 puncte. Procedul permite să calculăm media notelor pentru fiecare dintre cele 10 resurse.

Ne interesează cel puțin trei tipuri de indicatori. În primul rând este ponderea celor ce au indicat resursa respectivă drept importantă în total respondenți. Cifra în sine este mai puțin importantă, deoarece unii dintre respondenți, așa cum am menționat, nu au răspuns la întrebare deloc. Este însă important să observăm care resursă a fost aleasă mai des.

Al doilea element este importanța absolută a resursei respective, adică media punctelor primite de resursa cu pricina. Această medie include și punctajul nul primit de la cei ce nu au inclus resursa printre cele importante.

În fine, avem media punctelor obținute de resursa cu pricina de la cei ce au oferit puncte resursei respective. Aceasta constituie importanța absolută a resursei, dar include o potențială distorsiune dată de faptul că media poate fi mai mică decât realitatea dacă un respondent a abandonat completarea înainte de a apuca să clasifice și resursa respectivă.

Figura 12. Reprezentări asupra ordinii celor mai importante resurse ale Deltei

Notă. Cu cât valoarea indicatorului este mai ridicată, cu atât resursa respectivă este evaluată ca fiind mai importantă. Respondenții au fost rugați să ordoneze resursele după importanță. Apoi am acordat 10 puncte celei mai importante resurse, 9 puncte următoarei etc. Fiecare respondent a putut alege o resursă, două, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece sau niciuna.

Dincolo de orice, ceea ce ne interesează este combinația celor trei indicatori. Luând în considerare cifrele ilustrate grafic de Figura 12, peștele și peisajul se disting drept resursele considerate a fi resurse cheie ale Deltei. Axarea proiectelor de dezvoltare pe aceste două dimensiuni poate atrage legitimitate imediată sau, în cel mai rău caz, mai puternică decât legitimarea dată de orice alt tip de resursă.

Păsările, tradițiile, gastronomia, stuful constituie al doilea cluster ca importanță. Este important de notat că diferențele dintre aceste patru tipuri de resurse practic nu există și interpretarea cifrelor ca denotând diferențe între ele nu este posibilă: dimensiunea eșantionului indică faptul că cele patru resurse nu sunt diferite ca reprezentări despre importanța lor, indiferent cum calculăm indicatorul la care ne raportăm.

Aerul, apa și oamenii constituie un al treilea grup de resurse, cu un mic plus pentru oameni, dar cu diferențe prea mici pe ansamblul indicatorilor pentru a trata diferit aceste resurse.

Pe ultimul loc sunt produsele agricole, în care puțini dintre cei intervievați cred că ar fi resurse puternice ale Deltei.

Cu alte cuvinte avem o reprezentare generală care acordă prioritate peștelui și peisajului, având ca resurse secundare păsările, tradiția, gastronomia, stuful. Rezultatul este favorabil dorinței de a dezvolta Delta axându-te pe turism și dezvoltând puncte de interes care să exploateze tradiții, gastronomie, păsările, stuful. Oamenii nu apar ca o resursă primară, iar acest lucru îl vom trata în una dintre secțiunile ce urmează.

Reprezentări despre nevoi

Nevoile comunității sunt date în esență de elementele considerate esențiale în evaluarea calității vieții. Calitatea vieții este departe de a fi un construct „obiectiv”. Ea este dată de evaluări subiective ale indivizilor și comunităților, construite în funcție de referențialele care contează pentru aceștia (Voicu, 2006). Dacă luăm ca punct de referință ce gândesc comunitățile din Deltă, atunci nevoile oamenilor din Deltă sunt definite consensual prin structura elementelor descrise în Figura 13.

Figura 13 pune în prim plan opțiunile respondenților din Deltă în funcție de genul respondentului. Se observă din start că bărbații acordă mai multă importanță decât femeile majorității elementelor propuse spre evaluare. Diferențele sunt mai pregnante pentru elementele legate de petrecerea timpului liber: evenimente locale, atracții culturale, produse locale, dar și locurile de muncă. Femeile se concentrează în contrapartidă mai mult decât bărbații pe prezența șoselelor.

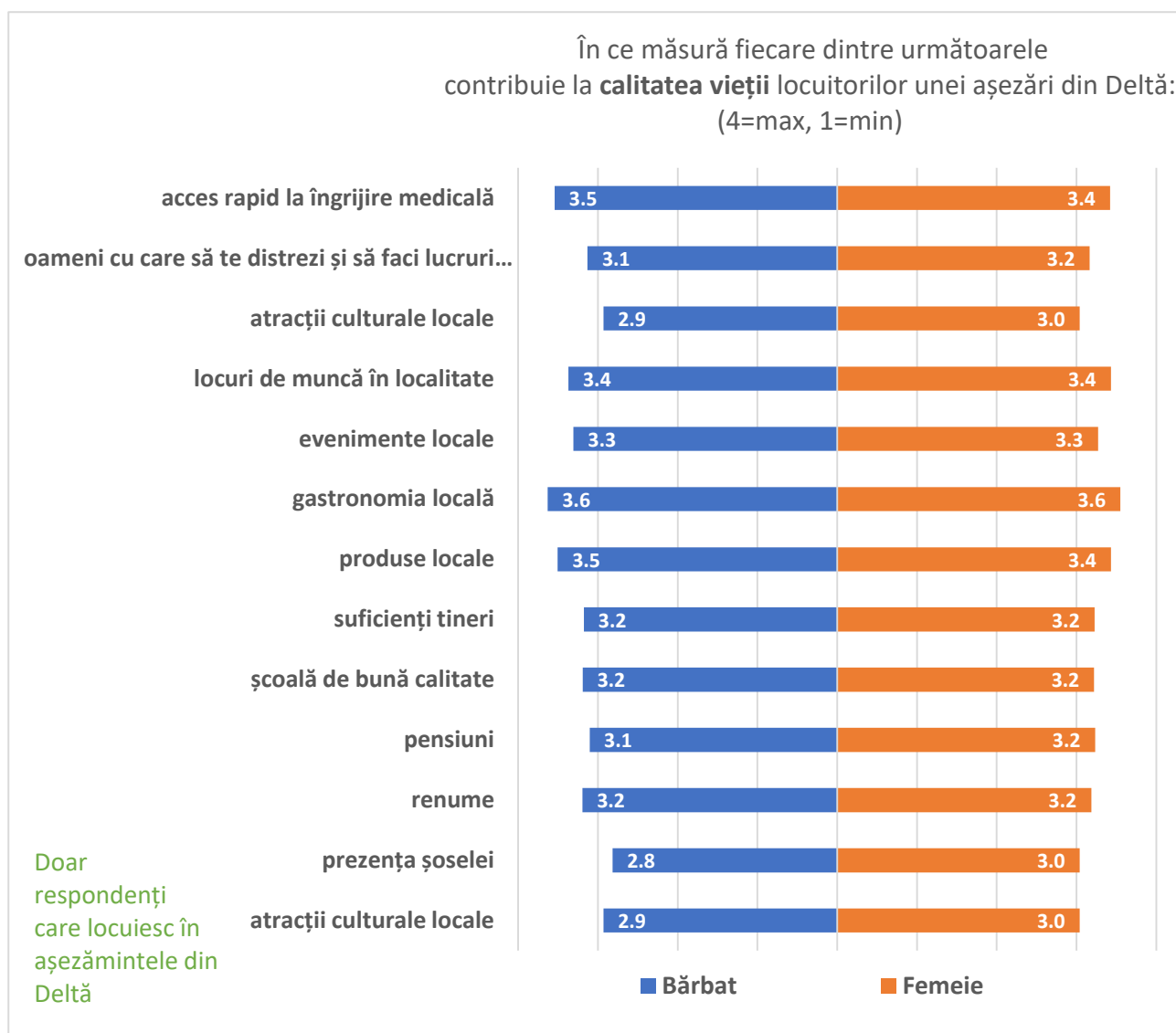
În topul preocupărilor ambelor genuri apar gastronomia, produsele locale și îngrijirea medicală, precum și locurile de muncă. Practic avem un set de elemente legate de protejarea capitalului biologic (înțeles ca stare de sănătate, ceea ce include în sens larg și nutriția), cărora li se adaugă nevoia de a produce resurse financiare prin muncă. Practic cele patru elemente sunt cheia înțelegerii priorităților oamenilor Deltei: a avea acces la îngrijire medicală, a asigura o hrană adecvată, a avea locuri de muncă. În topul priorităților, cultura și șoselele sunt ultimele (dintre subiectele propuse respondenților).

Implicația este simplă: orice plan de dezvoltare a Deltei are nevoie de a aduce către oameni siguranța personală prin accentul pe starea de sănătate și pe capacitatea de a câștiga. Cea dintâi este parțial legată de accesul la medici, în principal de familie, știindu-se faptul că Tulcea este unul dintre județele cele mai deșertificate medical din acest punct de vedere (Voicu et al., 2023). Transportul public regulat poate fi una dintre soluții, dar acesta constituie doar un paliativ. Motivarea personalului medical să fie prezent în

comunitățile Deltei poate rezolva parțial accesul la medic, dar ea presupune pe de o parte acoperirea cu asigurări medicale, iar pe de altă parte cooperarea între localități: fiecare localitate în parte, cu mici excepții, este prea mică pentru a deveni profitabilă, iar deplasarea pacienților poate fi mai complicată decât deplasarea medicilor: un medic de familie poate avea puncte de lucru în mai multe comunități. Comunitățile pot prin urmare coopera pentru a aduce medici în interiorul lor, eventual propunându-le spații în care să își desfășoare activitatea și asigurându-le transportul între localități.

Transportul în sine generează oportunități de afaceri, în principal legate de turism, și atrage prin urmare crearea acelor locuri de muncă care sunt parte a patrilaterului de caracteristici în privința cărora consensul public se exprimă ca fiind cele mai importante pentru calitatea vieții în Deltă.

Figura 13. Reprezentări despre elementele definitorii ale calității vieții

Cifrele constituie medii pentru fiecare întrebare în parte, pe tipuri de respondenți (bărbați/femei), măsurate pe scale de 4-puncte, unde 1 indică acordul „în foarte mică măsură”, iar 4 indică acordul „în foarte mare măsură” cu afirmația scalată. Răspunsurile „nu știu” au fost luate în calcul la estimarea mediilor. Afirmațiile sunt cele din partea stângă a figurii. Doar respondenții care locuiesc în Deltă sunt luați în calculul statisticilor reprezentate grafic.

Șoselele nu sunt prioritare pentru bărbați. Din perspectiva acestora, rămânem cu transportul pe apă și, eventual, cu cel aerian. Ultimul este fie scump (elicopterul), fie prea la început din punct de vedere tehnologic (dronele). Transportul pe apă devine prin urmare esențial pentru bărbați, ceea ce confirmă interesul pe care i-l acordăm și prin liniile de acțiune testate și prin prezența unui subcapitol dedicat în acest raport.

Pentru femei însă, prezența șoselelor este parte a mixului dominant de nevoi. Putem specula, explicând prin faptul că transportul cu barca este mai la îndemâna bărbaților, chiar dacă sondajul nu a inclus date în acest sens. De asemenea, este posibil ca femeile să fie mai conștiente de importanța transportului pentru copii, pentru persoane cu mobilitate redusă, sau de considerentele de siguranță a transportului, dată fiind diviziunea cunoscută a sarcinilor de îngrijire, ce revin predominant femeilor (Băluță, 2014; Dohotariu & BĂLUȚĂ, 2021). Dincolo de orice, importanța acordată de către femei șoselelor este ridicată relativ la importanța pe care femeile din Deltă o acordă celorlalte elemente luate în considerare. De aici nevoia de a rezolva problema transportului. Este posibil ca un transport public pe apă eficient să elimine din această nevoie, dar căutarea conectivității cu restul lumii rămâne explicită.

Se conturează două universuri distincte: bărbații, mai interesați de dezvoltarea unor activități la fața locului, respectiv femeile, care se acordă ceva mai multă importanță conectării în siguranță și confort cu lumea.

Conectarea cu pricina nu trimite la consum cultural. Dimpotrivă, pentru ambele genuri, prezența unor „atracții culturale” este redusă în comparație cu restul factorilor luați în seamă.

Rezultă o concluzie importantă: prioritățile curente ale oamenilor Deltei sunt mai degrabă de satisfacere a unor nevoi de bază. **Orice plan de dezvoltare a zonei trebuie să adreseze în principal astfel de nevoi ca să atragă populația locală.** O regulă simplă observată în științele socio-comportamentale spune însă că o dată satisfăcute astfel de nevoi, cele de nivel mai înalt devin prioritare. Cu alte cuvinte, planurile de dezvoltare ale Deltei au ca imperativ, astăzi, abordarea nevoilor de bază: locuri de muncă, transport, sănătate. Pe termen scurt, acestea atrag interesul locuitorilor. Pe termen mediu și lung însă, este probabil ca în prim plan să vină nevoile de educație (acum rămase în fundal), cele de consum cultural și de împlinire personală.

Capitalul educațional

Rezultatele sondajului nostru indică o opinie dominantă despre nevoia de educație a adulților, împărtășită de aproape 90% dintre cei ce au răspuns la întrebarea respectivă: 47% sunt de acord "în foarte mare măsură" cu afirmația, iar 42% și-au exprimat acordul "în mare măsură". Metodele de a crește capitalul uman al adulților nu primesc însă legitimitate, ci mai degrabă apare o majoritatea a celor ce socotesc drept neadecvate cursurile online, sau consideră că dorința de a participa la cursuri suplimentare este redusă în Deltă (cu observația marjei de manevră a celor 28% ce nu au o opinie clară).

Am propus celor intervievați să evalueze dacă "școlile din Deltă sunt bune așa cum sunt". Doar 6% sunt de acord cu afirmația, 10% nu pot evalua, iar o majoritate covârșitoare (92%) nu este de acord cu enunțul respectiv. În oglindă, 92% consideră că este nevoie de schimbări în sistemul de educație,

55% resping ideea cursurilor online, 77% evaluează că meșterii locali pot deveni agenți ai educației în școlile din zonă, 85% cred că este nevoie de un sistem de transport școlar. Am propus și o soluție mixtă, mai neobișnuită, dar în spiritul furnizării contemporane de servicii publice: cei care fac naveta să fie profesorii, nu elevii. Logica este simplă: este mai ușor să muți mai puțini oameni, adulți, decât mai mulți, copii sau adolescenți. Răspunsurile confirmă absența propunerii de pe agenda publică (25% nu știu ce să răspundă) și relativa respingere a ideii: 44% o resping, 30% ar acceptat-o.

Reținerea față de formarea online reduce capacitatea unei soluții axate pe comunicarea la distanță, atât în privința educației, cât și a stării de sănătate despre care am discutat în subcapitolul precedent. La fel ca în capitolul precedent, apar în prim plan nevoi legate de transport, dar și o respingere a cooperării implicate de prezența profesorilor în mai multe școli.

Tabelul 3. Reprezentări despre nevoia de educație și training

	Nu știu	În foarte mică măsură	În mică măsură	În mare măsură	În foarte mare măsură	Total
Adulții din Deltă au nevoie să se perfecționeze în profesiile lor	3%	2%	5%	47%	42%	100%
Cursurile online sunt potrivite pentru adulții din Deltă	5%	21%	37%	24%	12%	100%
Adulții din Deltă își doresc să participe la cursuri suplimentare	28%	12%	33%	17%	9%	100%
Sistemul de educație din Deltă are nevoie de schimbări	6%	1%	2%	31%	61%	100%
Școlile din Deltă sunt bune așa cum sunt	10%	45%	39%	4%	2%	100%
Cursurile online sunt potrivite pentru elevii din Deltă	9%	23%	32%	25%	11%	100%
Meșterii locali pot fi invitați ca profesori în școli	7%	5%	10%	39%	38%	100%
E nevoie de un sistem de transport zilnic al elevilor	8%	3%	5%	27%	58%	100%
Ar fi bine ca profesorii să se poată muta săptămânal de la o școală (localitate) la alta	25%	18%	26%	18%	12%	100%

Capitalul social: capacitatea de cooperare

Încrederea în oameni

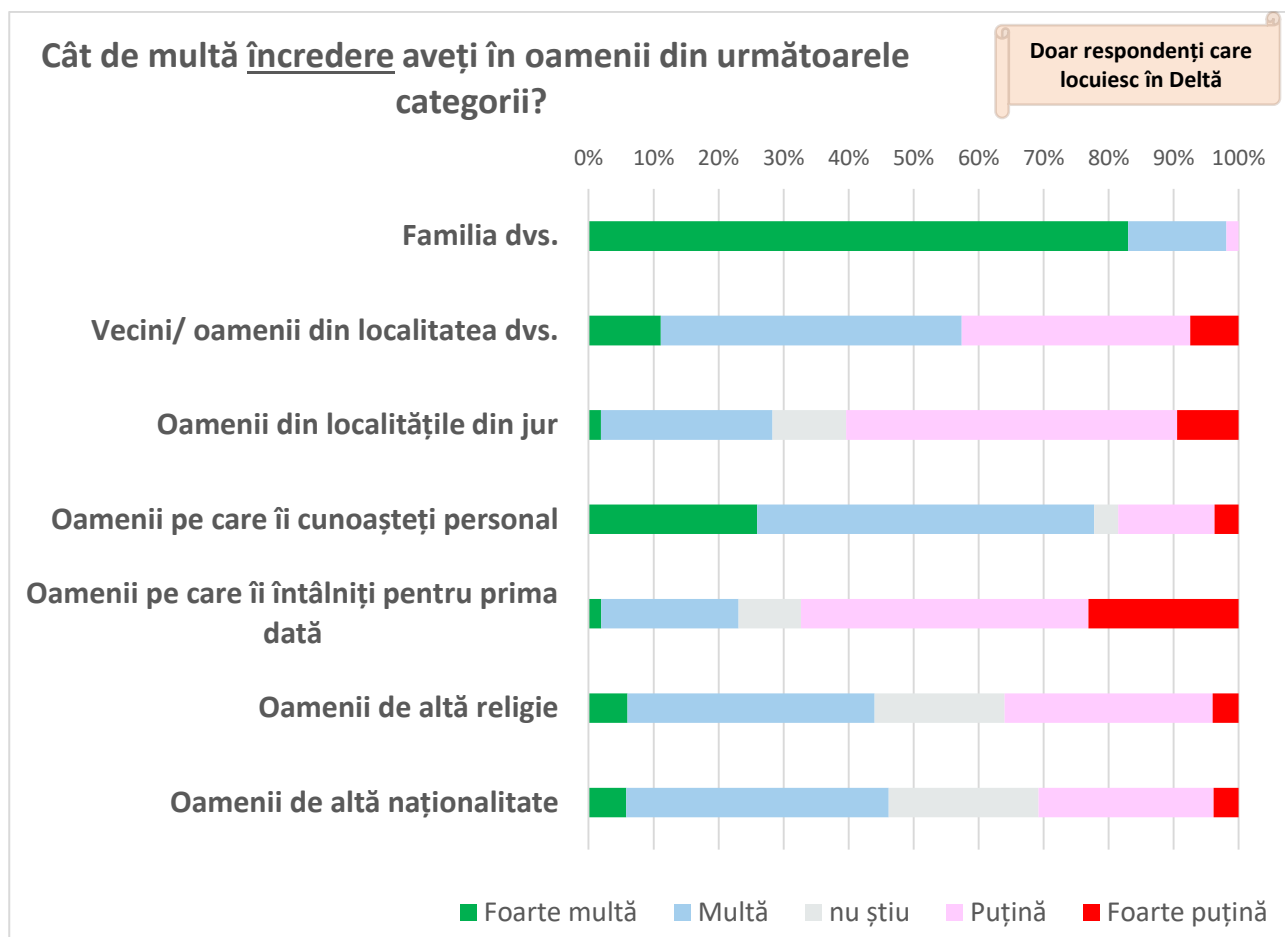
Încrederea în oameni este o resursă rară la nivelul întregii României (Voicu, 2010a). Ea se arată a fi la fel de rară în Deltă (Figura 14): încrederea este alocată mai ales familiei sau oamenilor pe care respondentul îi cunoaște personal. Alteritatea, străinul, este mai degrabă privit cu precauție, iar oamenii din localitățile din jur sunt în aceeași situație.

Există o corelație puternică între variabilele reprezentate în Figura 14: spre exemplu, cu cât un respondent oarecare are mai multă încredere în oamenii din jur, cu atât este mai probabil să aibă ceva mai multă încredere în oameni la modul general. Familia este aparte în acest sens, dat fiind că mai toți au încredere în familie, dar restul perechilor de variabile corelează destul de puternic. Aceasta ne permite să calculăm un scor de încredere în oameni, ca un soi de medie a încrederii în vecini, oamenii din localitățile din jur, oamenii întâlniți prima oară, de altă religie, respectiv de altă naționalitate². Am studiat apoi cum se schimbă acest indicator ce

² Notă tehnică: Am calculat un indicator de încredere ca scor factorial (extracție realizată prin maximum likelihood). Analiza relevă adecvarea metodei (KMO=.792, scree-plot identifică vizual un singur factor, variație explicată=53%, toate

denotă încrederea generalizată (adică încrederea în oameni la modul general) în funcție de câteva caracteristici cheie: localizarea în Deltă sau în alte zone, genul, anul nașterii, educația, ocupația³. Încrederea oamenilor din Deltă se dovedește similară celei a oamenilor din alte localități, nu diferă între bărbați și femei, nici în funcție de anul nașterii, și este ceva mai ridicată în cazul celor care sunt studenți.

Figura 14. Încrederea în oameni

Barele ilustrează ponderile celor care răspund cu fiecare categorie de răspuns menționată în legenda graficului în ce privește acordul cu fiecare dintre afirmațiile din partea stângă a figurii. Cifrele sunt calculate doar pentru respondenții care locuiesc în Deltă.

Concluzia simplă este că avem de a face cu un deficit de încredere, care poate bloca proiectele derulate între comunități, dar și pe cele din interiorul comunităților mai mari. În plus, neîncrederea în străini face ca opinia unor experți din afara comunităților să fie tratată cu multă precauție. Persoanele mai educate pot deveni însă agenți ai schimbării, facilitând proiectele de dezvoltare în măsura în care cunosc mulți oameni din comunitate.

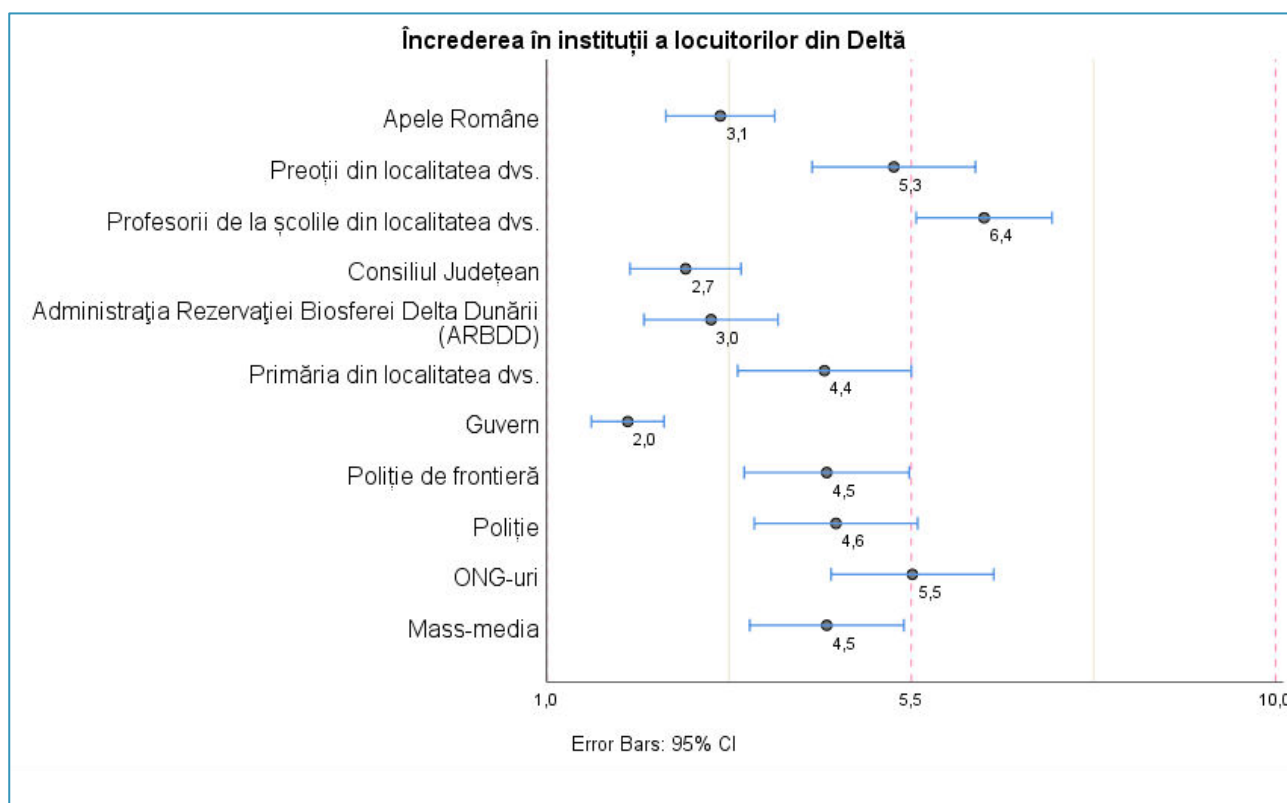
comunalitățile sunt peste 0.23). factorul este mai puternic legat (saturații ridicate) de alteritate (în ordine descrescătoare: oameni de altă naționalitate/religie – ambele la fel de importante, cei întâlniți prima orară și cei din localitățile din jur – cu importanță aproximativ egală).

³ Notă tehnică: am folosit un model de regresie multinivel, cu respondenții grupați în localitatea de domiciliu. Modelul include efecte de interacțiune între gender și anul nașterii și între tipul localității și educație.

Încrederea în instituții

Încrederea în instituții prezintă o situație similară (Figura 15), ceea nu este deloc surprinzător dată fiind încrederea redusă în instituții observată în România (Tufiş, 2008; Tufiş, 2012, 2020). Locuitorii Deltei creditează în esență cu încredere două tipuri de actori locali: profesorii și preoții, precum și ONG-urile. Este posibil ca să apară un efect de supraevaluare a încrederii în profesori și ONG-uri dar așteptarea este ca acesta să fie mic, datorându-se însă faptului că difuzarea chestionarului către respondenți a fost realizată parțial prin rețele sociale ale ONG-urilor și școlilor. Am utilizat însă ca agenți de transmitere a chestionarului și reprezentanți ai administrației publice (județene, locale), precum și câțiva preoți.

Figura 15. Încrederea în instituții

Notă: Fiecare respondent a fost solicitat să evalueze încrederea în fiecare instituție pe o scală de la 1 la 10. Punctele reprezintă grafic valorile medii ale încrederii în instituția de pe axa verticală. Barele care înconjoară punctele constituie intervalele de încredere 95%, cu alte cuvinte locul unde vom regăsi în 95 din 100 de cazuri media încrederii în instituția respectivă dacă am repeta studiul pe 100 de eșantioane similare celui pe care îl folosim.

Primarii, Poliția, mass-media, au nivele de încredere sub mijlocul teoretic al scalei folosite (5,5), în timp ce administrația publică centrală și de nivel județean suferă puternic la nivelul creditării de către respondenți.

Aceasta transformă profesorii și ONG-urile în principalele voci ce pot fi folosite pentru a coagula resursele locale, adică oamenii, comunitățile locale, cu scopul de a crea proiecte de dezvoltare și a le implementa. În privința profesorilor, este de luat în calcul însă și evaluarea negativă a sistemului educațional, de care am vorbit anterior, ceea ce impune o oarecare precauție în a le oferi principala voce prin care mesajele de schimbare pot fi transmise. Cu toate acestea, pentru a genera schimbare și în educație, profesorii pot fi utilizați ca facilitatori în proiecte de dezvoltare la modul general (adică legate de alte obiective în afara educației, nu doar în educație).

Am mers mai departe, construind un indicator unic de încredere în instituții⁴ și am studiat diferențele dintre respondenți în ce privește acest indicator⁵. Rezultatele indică o încredere în instituții ce crește la persoanele mai educate, scade la femei, dar în cazul femeilor crește la generațiile mai tinere, astfel încât la cei născuți după 1980, femeile au o orientare spre a avea încredere în instituții mai puternică decât bărbații, decalajul crescând la cei născuți mai recent. De asemenea, încrederea este mai ridicată în cazul celor care sunt salariați, angajatori, sau pensionari.

Aceasta se adaugă rezultatelor descrise mai spre începutul subcapitolului de față, specificând că este probabil mai ușor să folosești ca facilitatori femei mai tinere, active economic.

Socializarea și sociabilitatea

Analiza sociabilității aduce o veste bună pentru cei interesați să folosească rețelele existente ca suport pentru programe de dezvoltare (Tabelul 4): majoritatea socializează des cu prietenii, ceea ce creează premise propice pentru cooperare. Ținând însă cont de încrederea redusă în oameni din alte localități, discutăm mai ales un capital social de tip *bonding* (în interiorul comunității) și mai puțin *bridging* (unii grupuri diferite de oameni). Chiar și așa, resursa poate fi folosită pentru a crește legitimitatea proiectelor de dezvoltare și pentru a facilita implementarea acestora, așa cum explicăm în capitolul final al acestui volum.

Tabelul 4. Cât de des vă întâlniți față în față cu următoarele categorii (ce locuiesc în afara gospodăriei dvs.)...

	Nu pot aprecia	Nu am astfel de contacte	Niciodată	Mai rar	O dată până la de trei ori pe lună	Cel puțin o dată pe săptămână	Zilnic
cu membrii familiei sau rude	6%	0%	0%	22%	10%	30%	32%
cu vecini	6%	4%	0%	17%	4%	25%	44%
cu prietenii dvs.	6%	0%	0%	15%	11%	51%	17%

Răspunsurile considerate provin exclusiv de la respondenții care locuiesc în Deltă.

Ca și în secțiunile precedente am construit un indicator al frecvenței întâlnirii apropriaților (rude, vecini, prieteni)⁶, a cărei variație de la un respondent la altul am căutat să o explicăm prin caracteristici precum sexul, vârsta, educația, ocupația, tipul de localitate⁷. Constatarea simplă este însă că nu se observă diferențe sistematice între grupuri de status, care să poată fi folosite ca ancoră în a creiona programe în zona Deltei.

⁴ Notă tehnică: a fost calculat ca scor factorial folosind încrederea în cele 11 instituții din Figura 15. Analiza factorială s-a dovedit adecvată datelor (KMO=0,875; cea mai mică comunalitate = 0,221; varianța explicată de factorul extras prin maximum likelihood = 39%). Scree-plot a indicat vizual prezența unei dimensiuni unice.

⁵ Notă tehnică: folosind un model de predicție multivel cu specificațiile descrise în secțiunea metodologică, cu efecte de interacțiune gender-an de naștere și educație-tip localitate și cu estimarea robustă a erorilor standard.

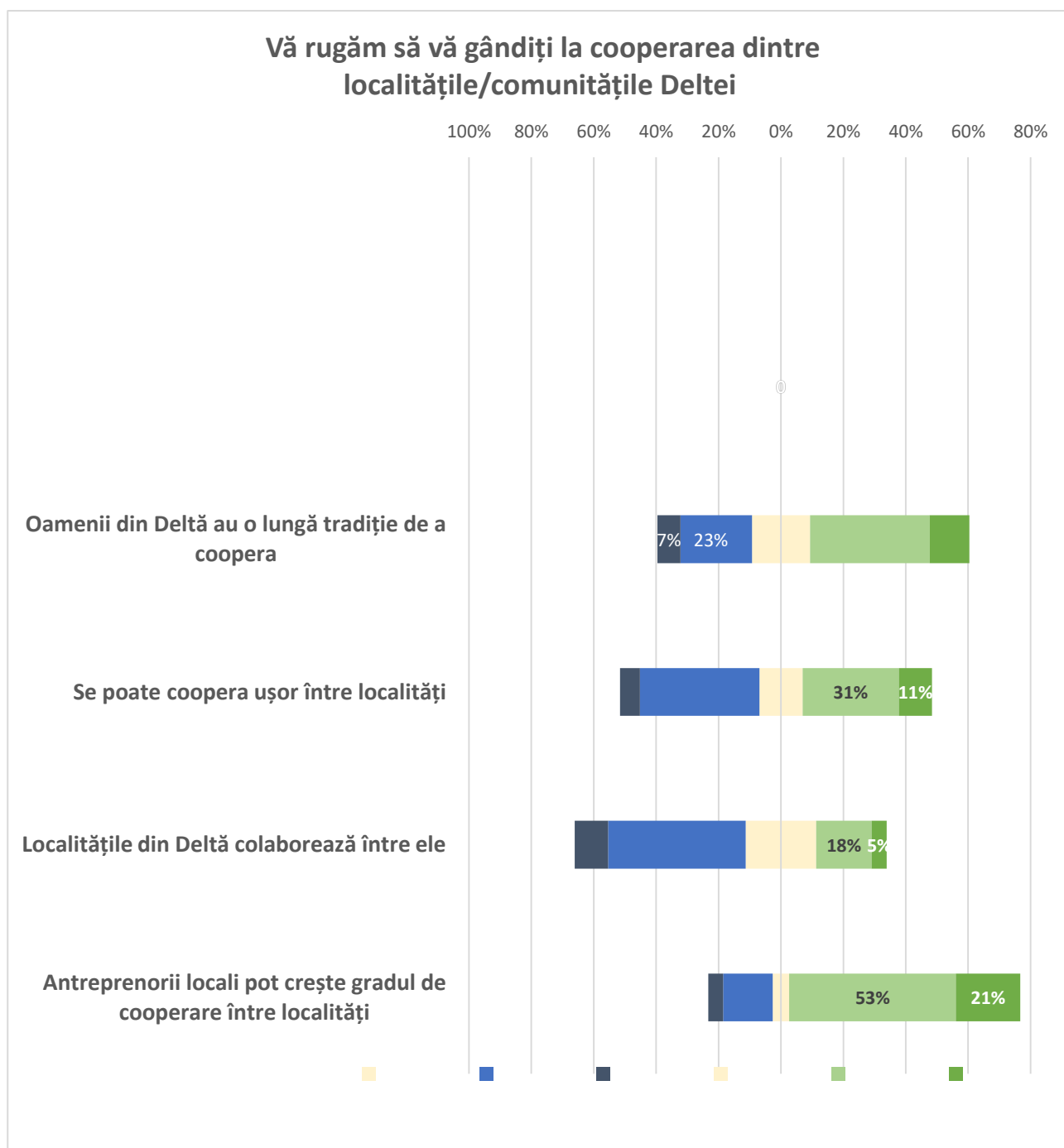
⁶ Scor factorial: KMO=0,639, extracție prin maximum likelihood a unicul factor sugerat de scree-plot, varianța explicată este 39%, iar comunalitățile sunt între 0,25 și 0,48.

⁷ Model multinivel cu respondenții grupați în localitățile de domiciliu și cu estimarea robustă a erorilor standard.

Cooperarea

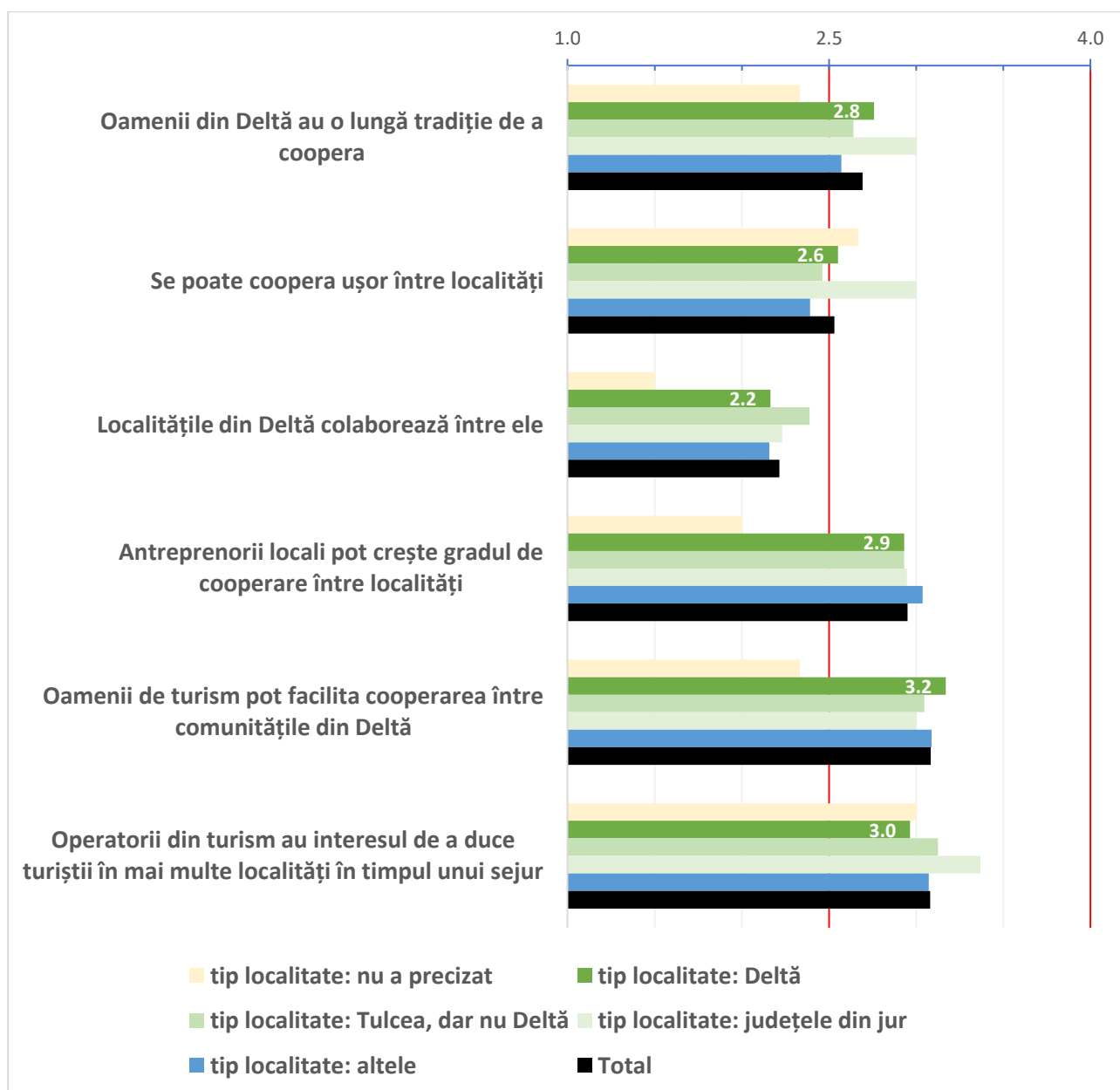
Am adresat respondenților și un set de întrebări despre capacitatea de cooperare dintre localitățile Deltei, ilustrate grafic în Figura 16. Primii trei itemi relevă mai degrabă neîncrederea în capacitatea de a coopera. Întrebările legate de antreprenori și operatori de turism relevă optimismul legat de rolul acestora în lega cooperarea. Figura 17 arată că diferențele dintre reprezentările celor care locuiesc în Deltă și stakeholderii din alte zone practic nu există.

Figura 16. Reprezentări despre capacitatea de cooperare între localitățile din Deltă

Barele ilustrează ponderile celor care răspund cu fiecare categorie de răspuns menționată în legenda graficului în ce privește acordul cu fiecare dintre afirmațiile din partea stângă a figurii. Cifrele sunt calculate doar pentru respondenții care locuiesc în Deltă.

Figura 17. Reprezentări despre cooperarea între localitățile Deltei în funcție de localizarea domiciliului respondentului

Cifrele constituie medii pentru fiecare întrebare în parte, pe tipuri de respondenți, măsurate pe scale de 4-puncte, unde 1 indică acordul „în foarte mică măsură”, iar 4 indică acordul „în foarte mare măsură” cu afirmația scalată. Afirmațiile sunt cele din partea stângă a figurii.

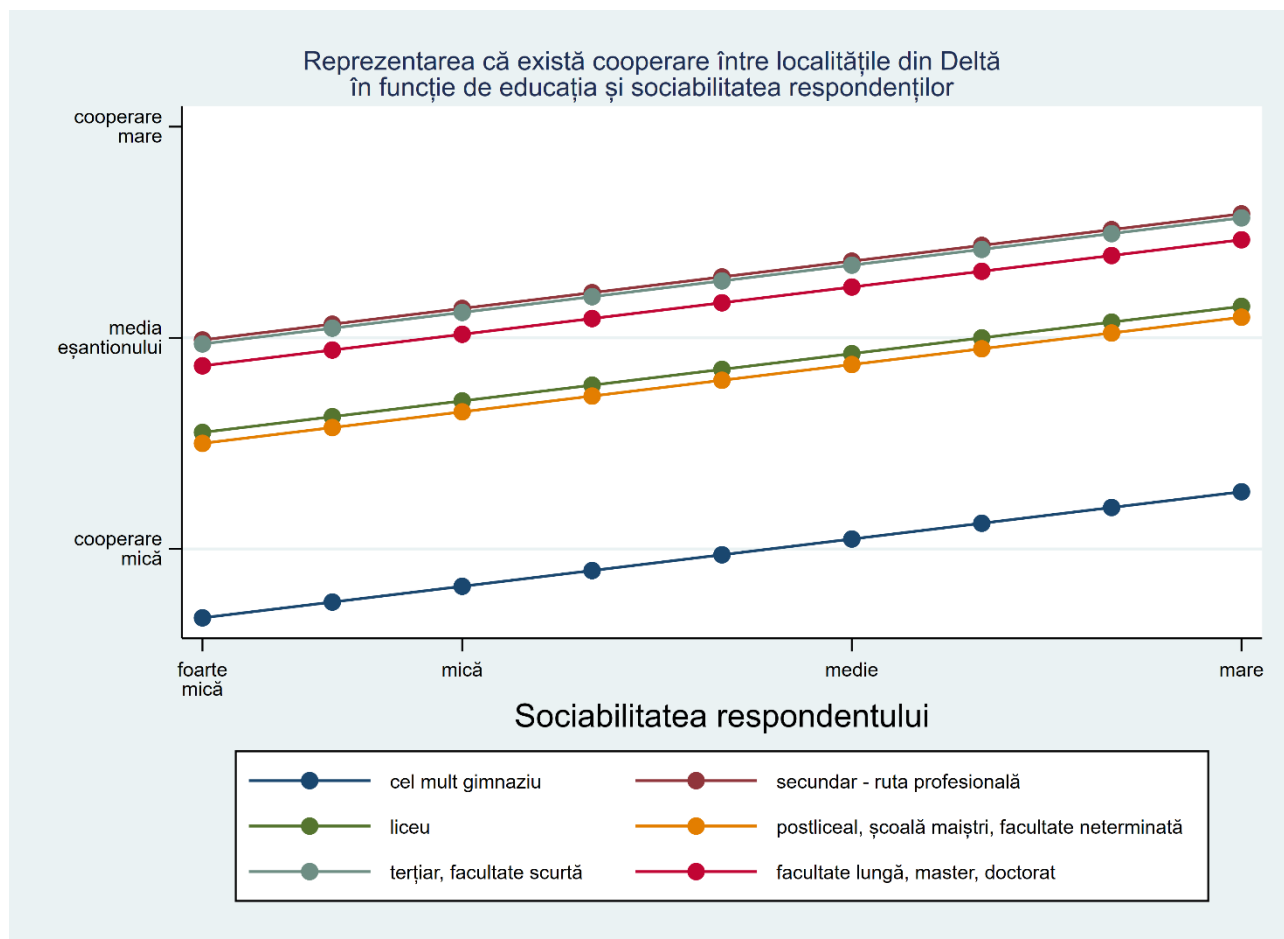
Am construit un indicator⁸ unic al orientării spre a considera posibilă cooperarea între localitățile Deltei. Am analizat indicatorul în modul cu care v-am obișnuit în celelalte subcapitole⁹, adăugând însă pe rând ca factori explicativi încrederea în oameni, încrederea în instituții, sociabilitatea.

⁸ Calculat ca scor factorial, dar fără ultimii doi itemi, referitori la „competiția între localități”, respectiv la interesul operatorilor de turism să aducă turiști în mai multe localități. Pentru setul de 5 itemi rămași, analiza factorială se dovedește adecvată datelor: KMO=0,714, scree-plotu-ul indică un singur factor, extras prin Maximum Likelihood, explicând 46% din varianța totală, în timp ce comunalitățile sunt între 0,22 și 0,73.

⁹ Modele multinivel, cu un set de predictori ce include anul nașterii, sexul, educația, ocupația, tipul de localitate, alături de încredere și sociabilitate.

Rezultatele sunt ilustrate grafic în câteva figuri incluse în acest subcapitol. Figura 18 arată cum cei care sunt mai sociabili au o reprezentare mai puternică despre posibilitatea de a se coopera în Deltă, între comunități. În plus, apare un efect al educației care nu este dificil de înțeles: optimiștii includ pe cei care au o calificare profesională sau facultate, urmați de cei cu liceu sau studii postliceale non-universitare, iar cei mai pesimiști sunt cei cu mai puțină educație.

Figura 18. Opinii despre capacitatea de cooperare inter-comunitară, în funcție de sociabilitatea și educația respondenților

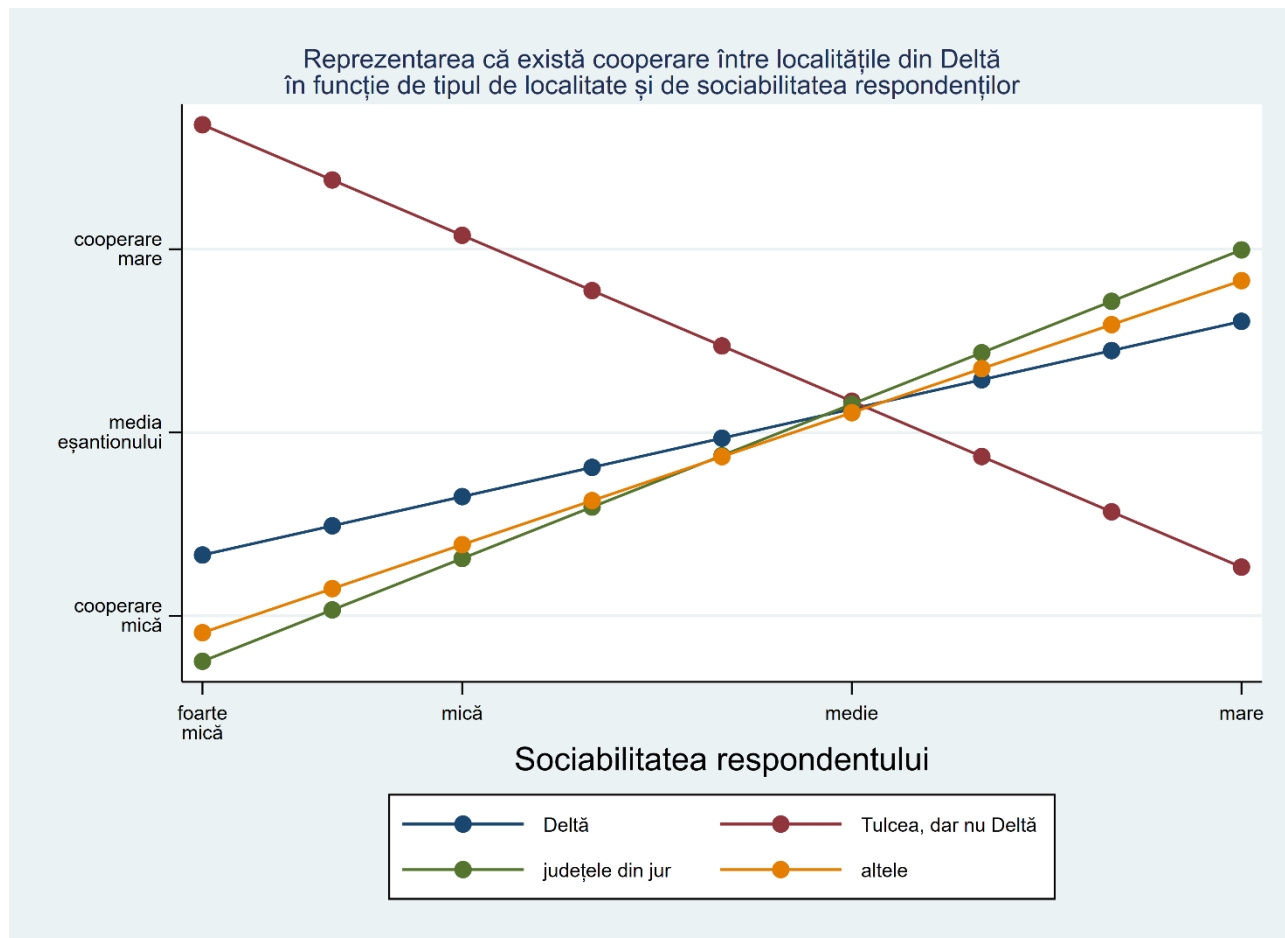

*Punctele îngroșate și liniile care le unesc reprezintă estimările medii pentru respectivele categorii ale educației și sociabilității respondenților. Sociabilitatea este măsurată prin indicatorul compozit descris în subcapitolul anterior și este etichetată drept „mare”, „mică”, foarte mică”, sau „foarte mare” în funcție de media eșantionului, nu în termeni absoluți.

Figura 19 specifică suplimentar rezultatul anterior legat de rolul sociabilității, arătând că el este valid în Deltă, dar că respondenții din restul județului cunosc o altfel de poziționare: printre cei din județul Tulcea, dar nu din Deltă, există o tendință ca cei care sunt mai sociabili să fie mai puțin în potențialul de cooperare între comunități. Aici este momentul să ne reamintim că indicatorul de socializare este, de fapt, unul de capital social tip *bonding*, de dezvoltare a unor relații puternice în interiorul comunității. Oamenii de la nivelul județului, prinși în relații intense în interiorul comunității lor de apartenență, sunt mai reținuți în a da șanse de cooperare comunităților Deltei. Totuși, cei din Deltă, dar și cei din alte județe în afară de Tulcea, tind să identifice mai frecvent posibilități de cooperare dacă socializează mai des înăuntrul propriei comunități.

Un alt rezultat, pe care însă nu îl ilustrăm grafic, arată că femeile sunt mai încrezătoare în cooperare pe măsură ce sunt mai tinere, iar în cazul bărbaților vârsta crește credința că se poate coopera.

Figura 19. Opinii despre capacitatea de cooperare inter-comunitară, în funcție de sociabilitatea respondenților și de locul în care locuiesc

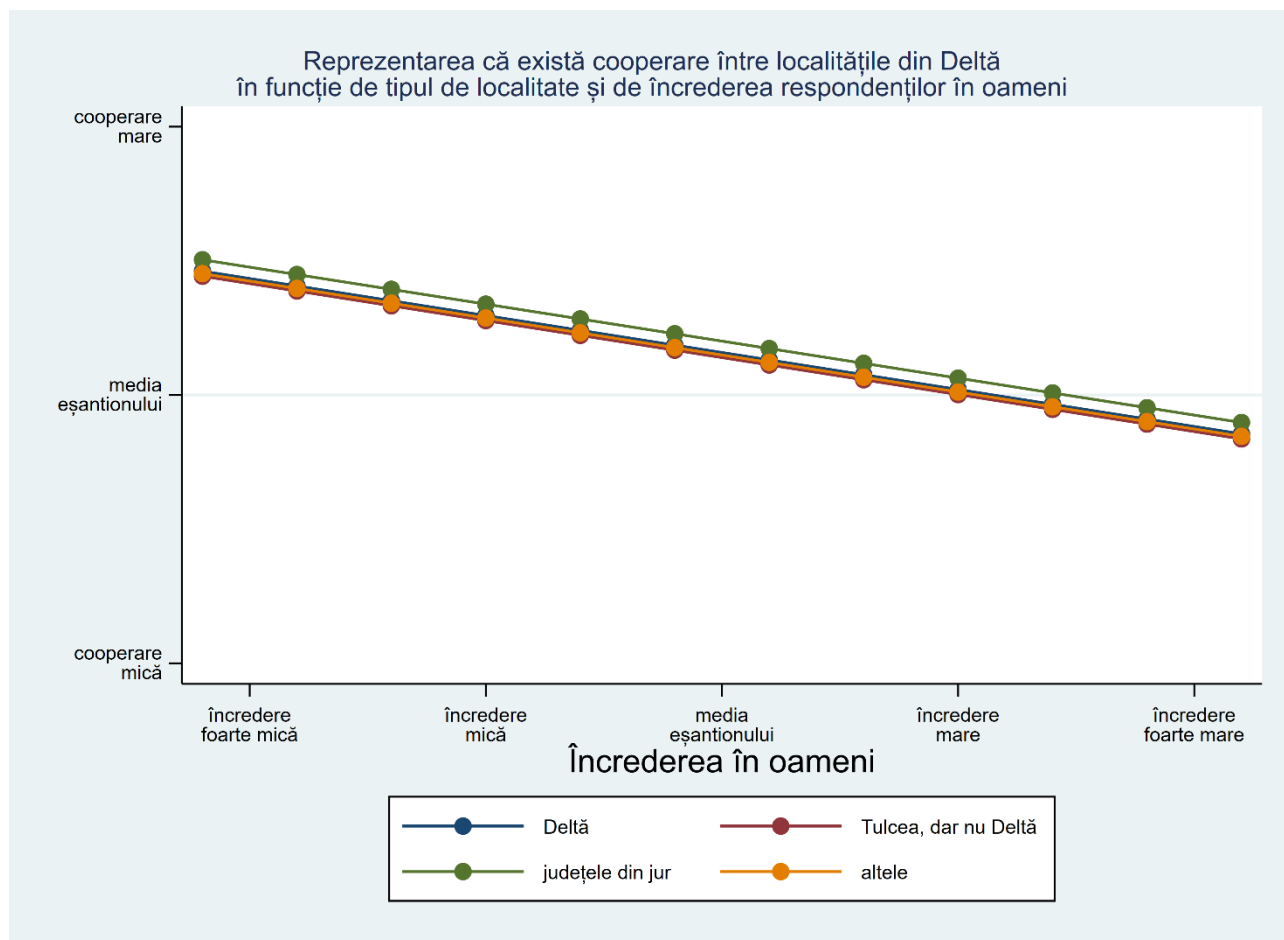

*Punctele îngroșate și liniile care le unesc reprezintă estimările medii pentru respectivele categorii ale sociabilității respondentului și tipului de localitate în care locuiesc aceștia. Sociabilitatea este măsurată prin indicatorul compozit descris în subcapitolul anterior și este etichetată drept „mare”, „mică”, „foarte mică”, sau „foarte mare” în funcție de media eșantionului, nu în termeni absoluți.

Figura 20 aduce un rezultat aparent surprinzător în ce privește rolul capitalului social tip *bridging*, ilustrat prin încrederea în oameni. Pe măsură ce crește gradul de încredere în oameni, scade probabilitatea de a identifica cooperarea între localități drept probabilă. Figura 21 schimbă perspectiva: probabilitatea percepută de a avea cooperare între comunități crește la cei care au încredere în instituții, cu precădere la femei.

Rezultatele menționate pot părea contradictorii. Să le recapitulăm: sociabilitatea în interiorul grupurilor de apartenență primară crește credința că poate exista cooperare între comunități, încrederea generalizată o scade, iar încrederea în instituții o crește. În fapt, lucrurile sunt simple: a fi prins în propria comunitate pare a duce la o supraestimare a unei capacități de a coopera ce probabil nu este testată suficient. A avea încredere crește surprinzător scepticismul, posibil (și) datorită așteptărilor diferite de la cooperare, dar aceasta este o ipoteză ce nu poate fi testată cu datele avute la dispoziție. În fine, încrederea în instituții acționează ca un vot în alb oferit cooperării.

Figura 20. Reprezentarea despre capacitatea de a produce cooperare între comunitățile Deltei în funcție de încrederea în oameni (generalizată, relativă)*

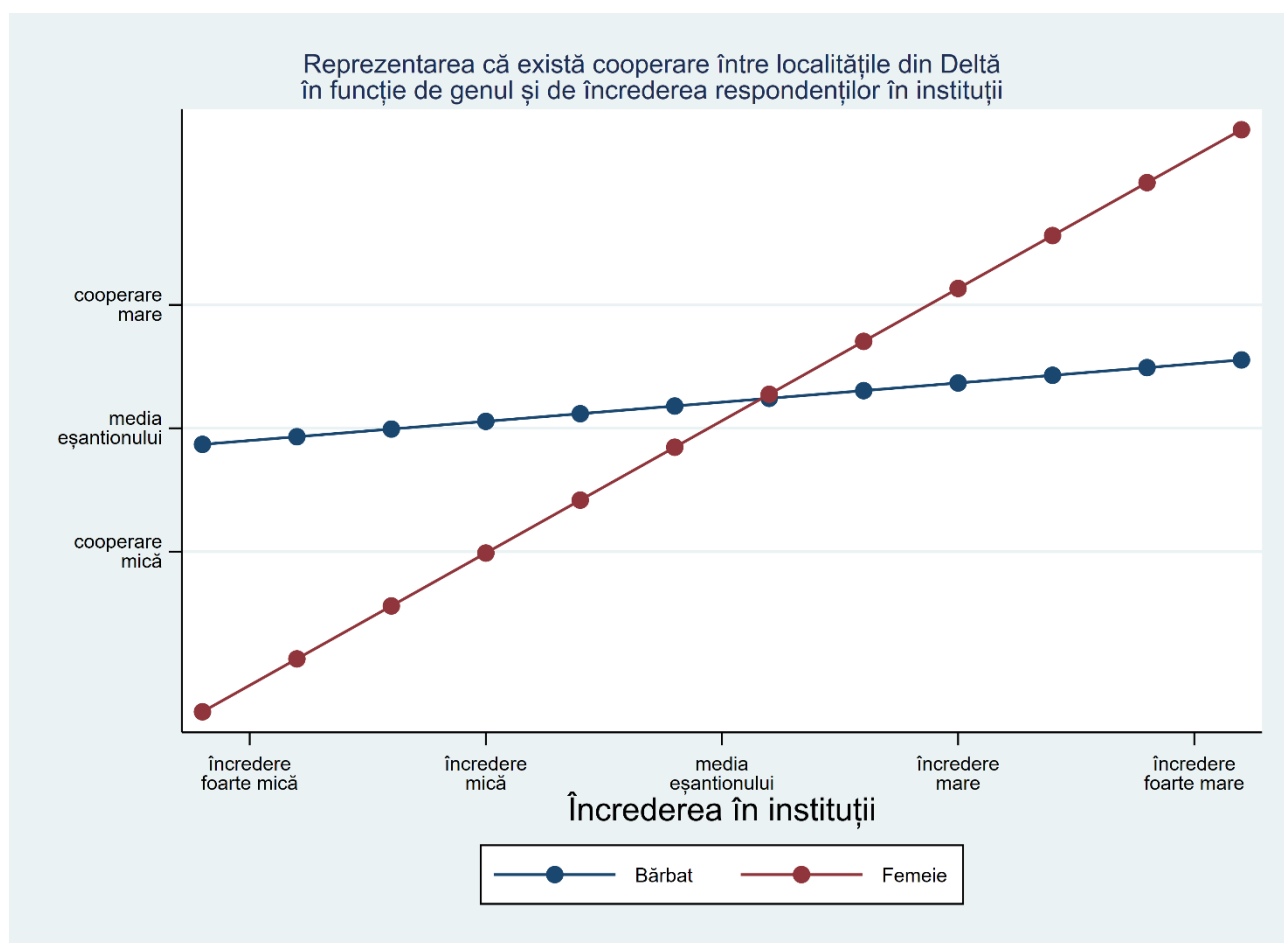
*Punctele îngroșate și liniile care le unesc reprezintă estimările medii pentru respectivele categorii ale sociabilității respondentului și tipului de localitate în care locuiesc aceștia.

Încrederea este etichetată drept „mare”, „mică”, foarte mică”, sau „foarte mare” în funcție de media eșantionului, nu în termeni absoluți.

Implicațiile sunt multiple:

- Cooperarea în interiorul Deltei se poate axa pe creșterea încrederii, dar numai dacă depășește nivelul formal și se ridică la înălțimea așteptărilor de la cooperare.
- Încrederea în instituții este cea care creează premise pentru cooperare. Ținând cont de structura încrederii în instituții, ONG-urile și școlile pot fi principalii agenți ai facilitării cooperării.
- Cooperarea în interiorul comunității de apartenență duce la reprezentări mai optimiste și despre cooperarea inter-comunitară. Cel mai probabil astfel de așteptări sunt insuficient informate, dar pot fi folosite pentru a crea consecințe în sensul extinderii rețelelor sociale și a creării de capital social tip *bridging*. Cu alte cuvinte, un facilitator al proiectelor de dezvoltare din Deltă își poate propune extinderea rețelelor sociale deja existente prin întrepătrunderea celor din două sau mai multe comunități.

Figura 21. Reprezentarea despre capacitatea de a produce cooperare între comunitățile Deltei în funcție de încrederea în instituții

*Punctele îngroșate și liniile care le unesc reprezintă estimările medii pentru respectivele categorii ale sociabilității respondentului și tipului de localitate în care locuiesc aceștia.

*Încrederea este etichetată drept „mare”, „mică”, foarte mică”, sau „foarte mare” în funcție de media eșantionului, nu în termeni absoluți.

Capital simbolic

Respectarea regulilor

Tabelul 5 și Tabelul 6 ilustrează opiniile despre respectarea regulilor în Delta. Există reprezentarea dominantă a unei probleme de legitimare a ordinii, a regulilor: Majoritatea categorică (aproape 80%) consideră că oamenii încalcă mereu regulile, indiferent de reguli. Diferențele dintre reprezentări în funcție de localizare sunt practic inexistente: localnicii Deltei nu diferă de restul stakeholderilor în reprezentările lor.

Construcția unui spațiu al colaborării devine extrem de dificilă într-un astfel de mediu, ce are nevoie de discutare permanentă a regulilor existente cu scopul de a dezvolta sentimente de proprietate ale comunității asupra regulilor.

Tabelul 5. Opinii despre respectarea regulilor în Deltă

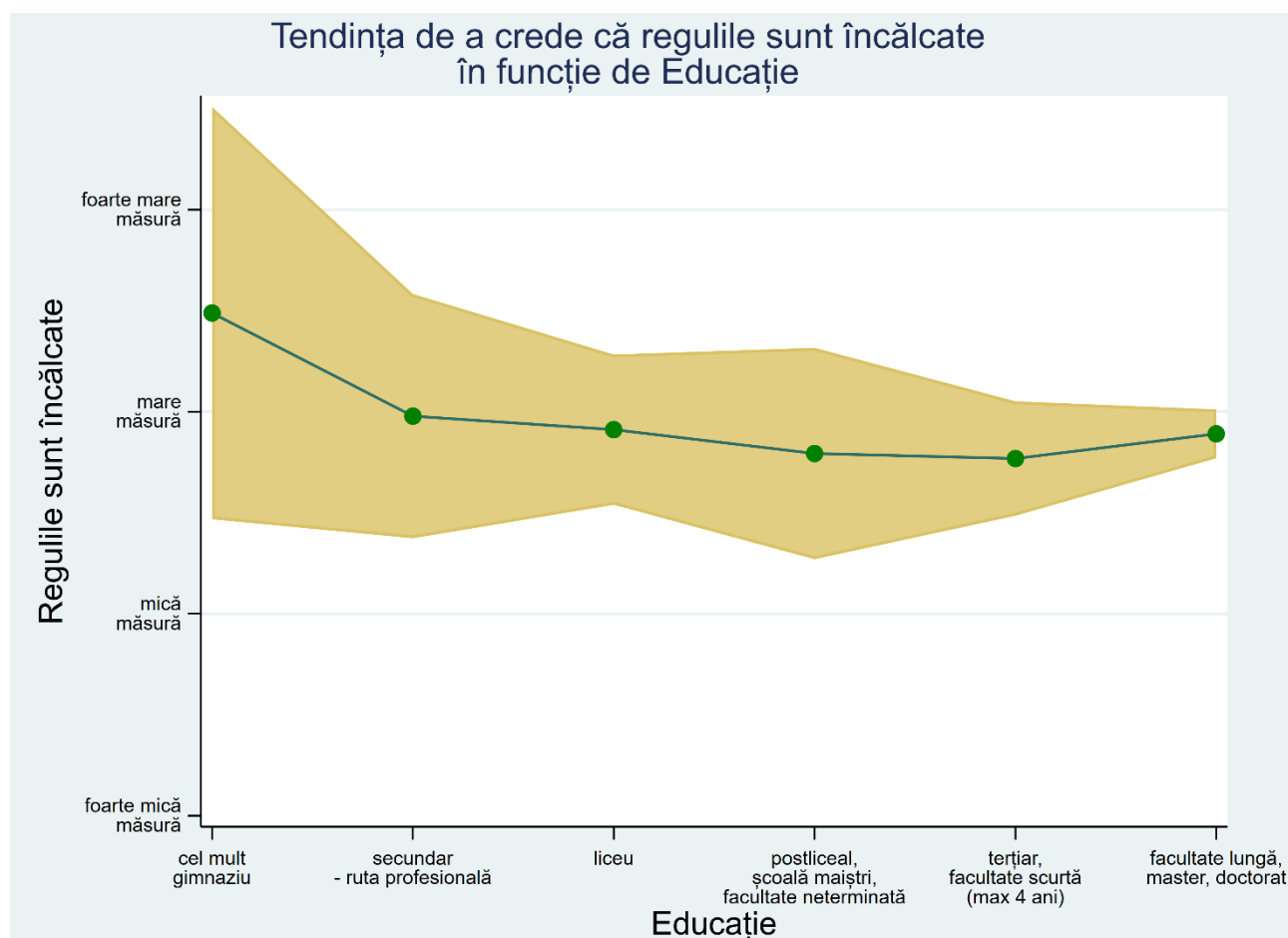
Vă rugăm să vă gândiți la cum apar și cum se respectă regulile în Deltă	Nu știu	În foarte mică măsură	În mică măsură	În mare măsură	În foarte mare măsură	Total
Oamenii încalcă oricum regulile, indiferent de reguli.	4%	3%	14%	48%	30%	100%
Regulile sunt în general respectate în Deltă	9%	23%	54%	14%	0%	100%

Tabelul 6. Diferențe în respectarea regulilor între tipuri de localități

	tip localitate					Total
	nu a precizat	Deltă	Tulcea, dar nu Deltă	județele din jur	altele	
Oamenii încalcă oricum regulile, indiferent de reguli.	2,8	3,1	3,2	3,3	3,0	3,1
Regulile sunt în general respectate în Deltă	2,3	2,0	1,9	1,8	1,9	1,9

*cifrele reprezintă medii, unde 1=acord în foarte mare măsură, iar 4=acord în foarte mică măsură

Figura 22. Reprezentări despre faptul că regulile sunt de regulă încălcate, în funcție de educația respondenților

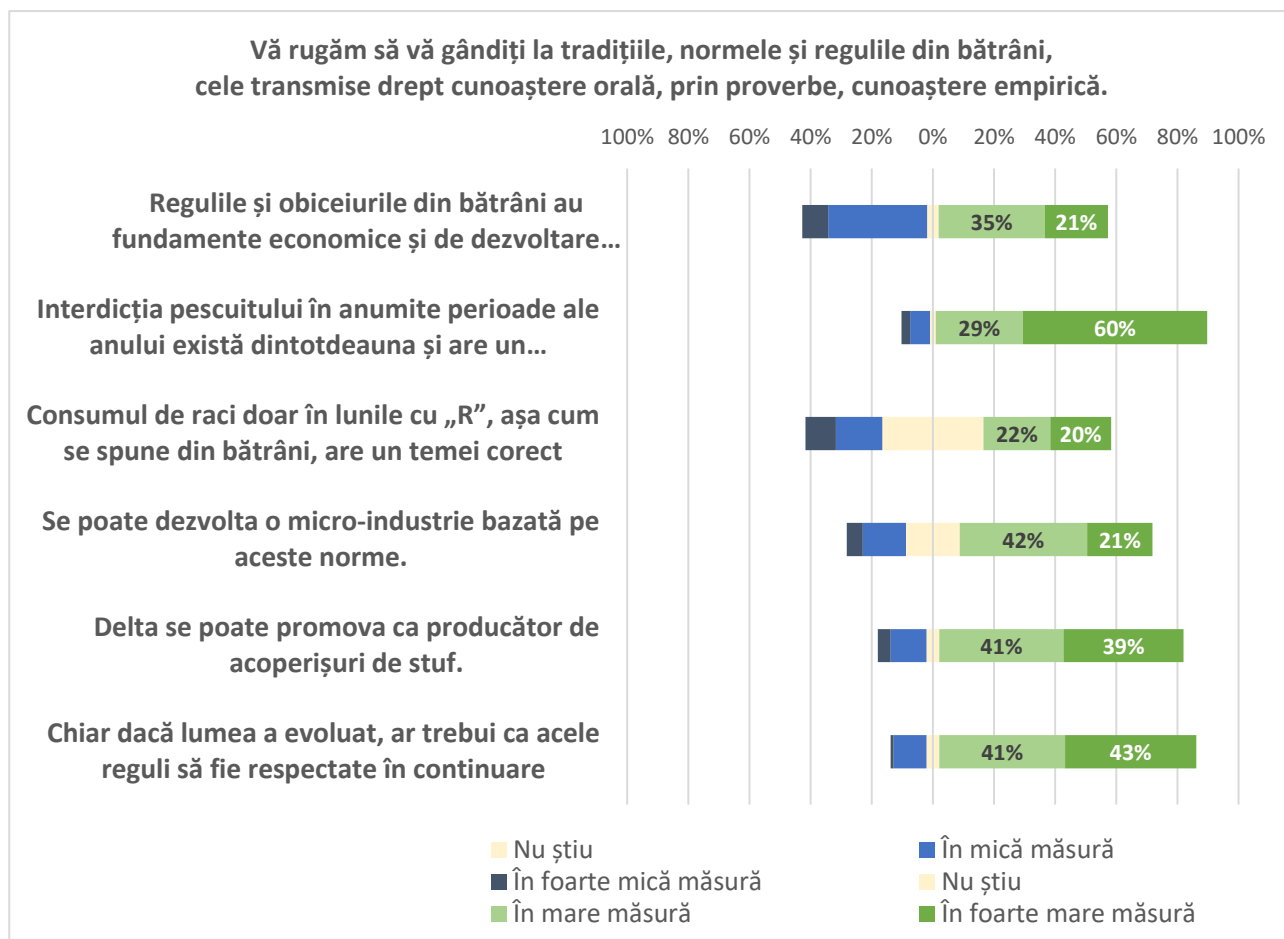
*Punctele îngroșate și liniile care le unesc reprezintă estimările medii pentru respectivele categorii ale educației. Benzile colorate simbolizează intervalele de încredere 95%.

Pentru fiecare respondent am calculat o medie a răspunsurilor la cei doi itemi prezentați în Tabelul 5 și Tabelul 6. Apoi am analizat variația indicatorului rezultat în funcție de varii caracteristici ale respondenților¹⁰. Rezultatele relevă faptul că pe măsură ce educația crește, apare o ușoară scădere a probabilității de a considera regulile încălcate permanent (Figura 22), o tendință a celor mai tineri de a considera că regulile sunt respectate, vizibilă mai ales la bărbați, precum și o tendință a celor ce au încredere în instituții să creadă că regulile sunt mai puțin încălcate.

Cadrul comunitar

Comunitatea tradițională a Deltei era definită și prin norme sociale specifice, care reglau viața în Deltă aparent 'după ureche', dar în esență pe baza unei îndelungate experiențe, acoperind decenii. A consuma raci doar în lunile care includ litera R în nume, a nu dormi în aer liber în aceleași luni, a nu pescui în anumite personaje (pentru a asigura sustenabilitatea recoltei prin perpetuarea peștilor – dacă aceștia dispar, nu mai ai ce pescui), a construi case cu acoperiș de stuf (protejând astfel și oamenii și mediul) constituie astfel de reguli.

Figura 23. Despre respectarea normelor sociale transmise din bătrâni

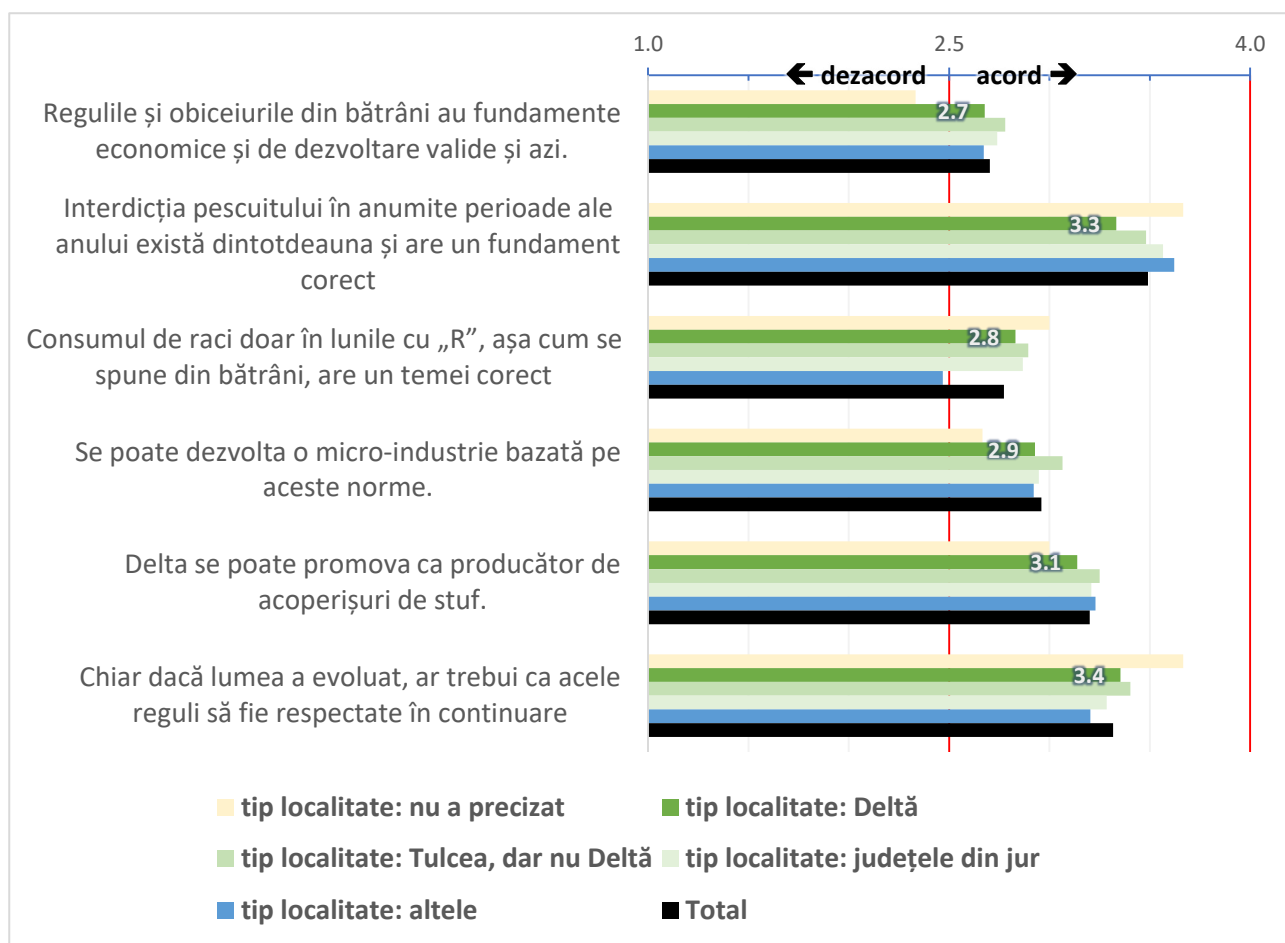
Cifrele constituie medii pentru fiecare întrebare în parte, pe tipuri de respondenți, măsurate pe scale de 4-puncte, unde 1 indică acordul „în foarte mică măsură”, iar 4 indică acordul „în foarte mare măsură” cu afirmația scalată. Afirmațiile sunt cele din partea stângă a figurii.

¹⁰ În modele multivariate multinivel.

Ele devin parte a cadrului comunitar, iar opțiunea de a le respecta constituie o normă ce reflectă valorile sociale ce orientează la modul general viața (Kluckhohn, 1951; Voicu, 2010b).

Figura 23 investighează opinii despre câteva dintre normele sociale amintite. Observăm o legitimitate ridicată a normelor specifice, legate de pescuit, acoperișuri de stuf sau raci. În privința consumului de raci, apare o evidentă lipsă de notorietate: aproape o treime dintre cei chestionați spun că nu știu ce să răspundă, indicând astfel necunoașterea zicerii respective. Există, de asemenea, o opțiune fermă în favoarea menținerii regulilor, după cum o arată răspunsul la ultima întrebare (cea mai de jos). Sunt însă ezitări importante în ce privește fundamentarea rațională a acestor norme: aproape jumătate dintre cei ce au răspuns nu sunt convinși de raționalitatea regulilor (prima întrebare)

Figura 24. Despre respectarea normelor sociale transmise din bătrâni: diferențe între tipuri de localități

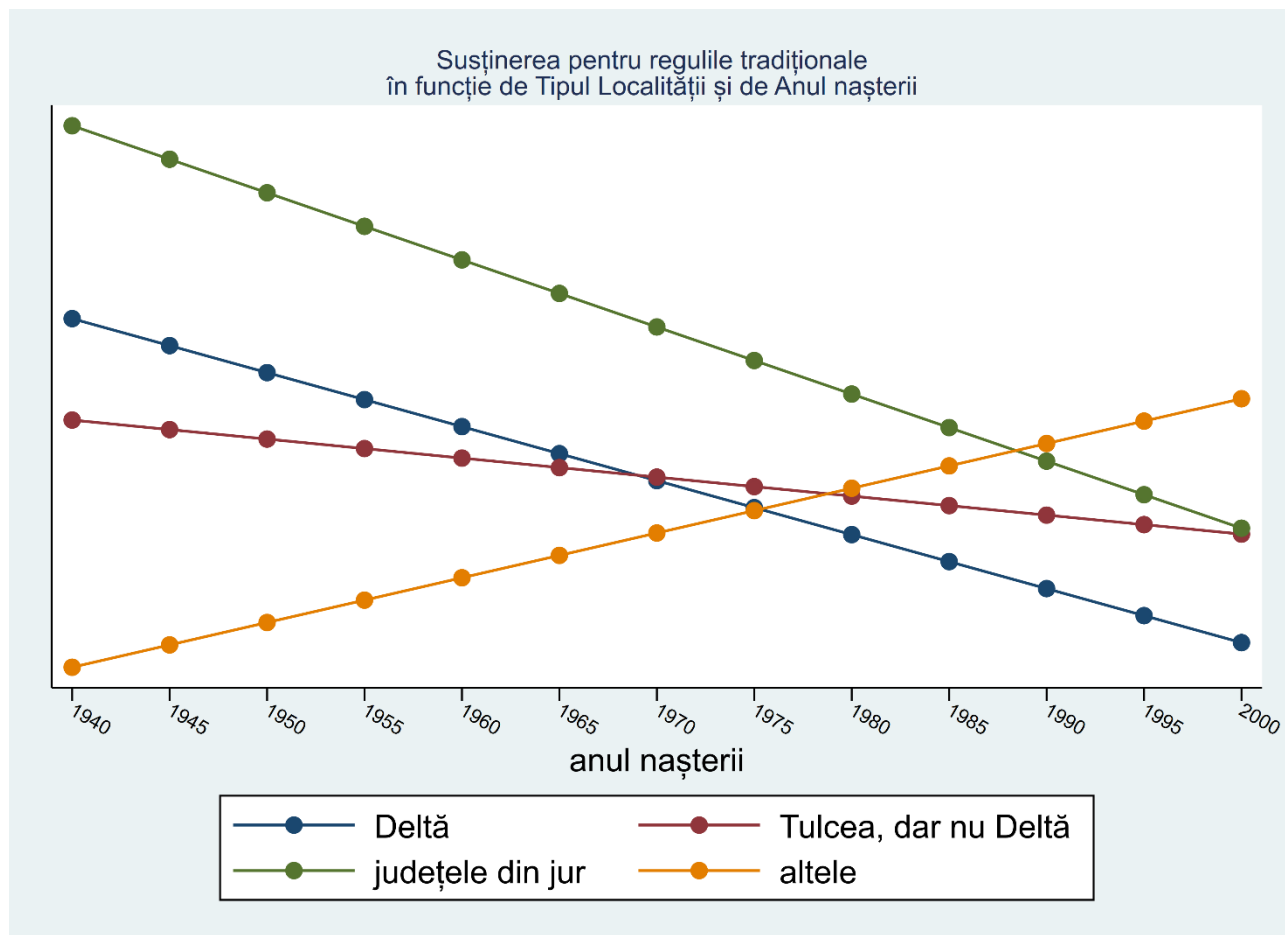
Cifrele constituie medii pentru fiecare întrebare în parte, pe tipuri de respondenți, măsurate pe scale de 4-puncte, unde 1 indică acordul „în foarte mică măsură”, iar 4 indică acordul „în foarte mare măsură” cu afirmația scalată. Afirmațiile sunt cele din partea stângă a figurii.

Figura 23 aduce informație suplimentară, realizând o primă analiză comparativă a răspunsurilor în funcție de localizarea celui ce a răspuns: în Deltă, în apropierea ei, mai departe de Deltă. Cei care locuiesc chiar în Deltă se dovedesc a fi mai sceptici în ce privește viabilitatea vechilor lor norme, chiar dacă majorități importante sunt în favoarea păstrării acestor norme.

Există posibilitatea ca diferențele dintre tipuri de localități să ascundă diferențe de altă natură. Spre exemplu, dacă dintr-o localitate s-ar fi întâmplat să ne răspundă doar femei, iar din alta numai bărbați, diferențele dintre

cele două localități ar trebui să le punem pe seama caracteristicilor localităților în sine, pe seama diferențelor de gen sau pe seama amândurora? Dacă de fapt femeile și bărbații difereau între ei dar în sens opus (să zicem că primii ar fi fost mai mult în favoarea păstrării regulilor) și doar faptul că sunt în localitățile în care se află conduce a observa rezultatul invers?

Figura 25. Legitimitatea regulilor tradiționale, în funcție de localizare și vârstă, eliminând influența altor variabile.

*Punctele îngroșate și liniile care le unesc reprezintă estimările medii pentru respectivele combinații ale localizării și anului nașterii.

Pentru a rezolva această dilemă, mai întâi am construit un index, combinând trei dintre întrebările¹¹ din Figura 23. Indexul arată în ce măsură respondenții consideră vechile reguli ca fiind încă legitime. Pentru a identifica diferențele între grupuri de respondenți, am recurs la analiza de regresie, rulând modele de analiză multinivel, locuitorii fiind grupați natural în localitățile lor de proveniență¹². Am luat în considerare diferențe date de gender, educație, anul nașterii, tipul de localitate (categoriile din Figura 24), ocupație.

¹¹ Nu am inclus două norme specifice (raci, pescuit), care fie aveau multe răspunsuri „nu știu”, fie o distribuție prea distorsionată spre dreapta, astfel încât analiza factorială (cu extracție prin maximum likelihood) indica inadecvarea la date (comunalități sub 0.1). Indexul extras explică 42% din variația totală, este adecvat datelor (KMO=0,753, iar comunalitățile sunt mai mari decât 0,2). Analiza vizuală a testului grohotișului (scree plot) sugerează de asemenea soluția cu un singur factor extras. Pentru a maximiza utilizarea informației disponibile, în cazul non-răspunsurilor am optat pentru pairwise deletion.

¹² Erorile standard a fost estimate robust.

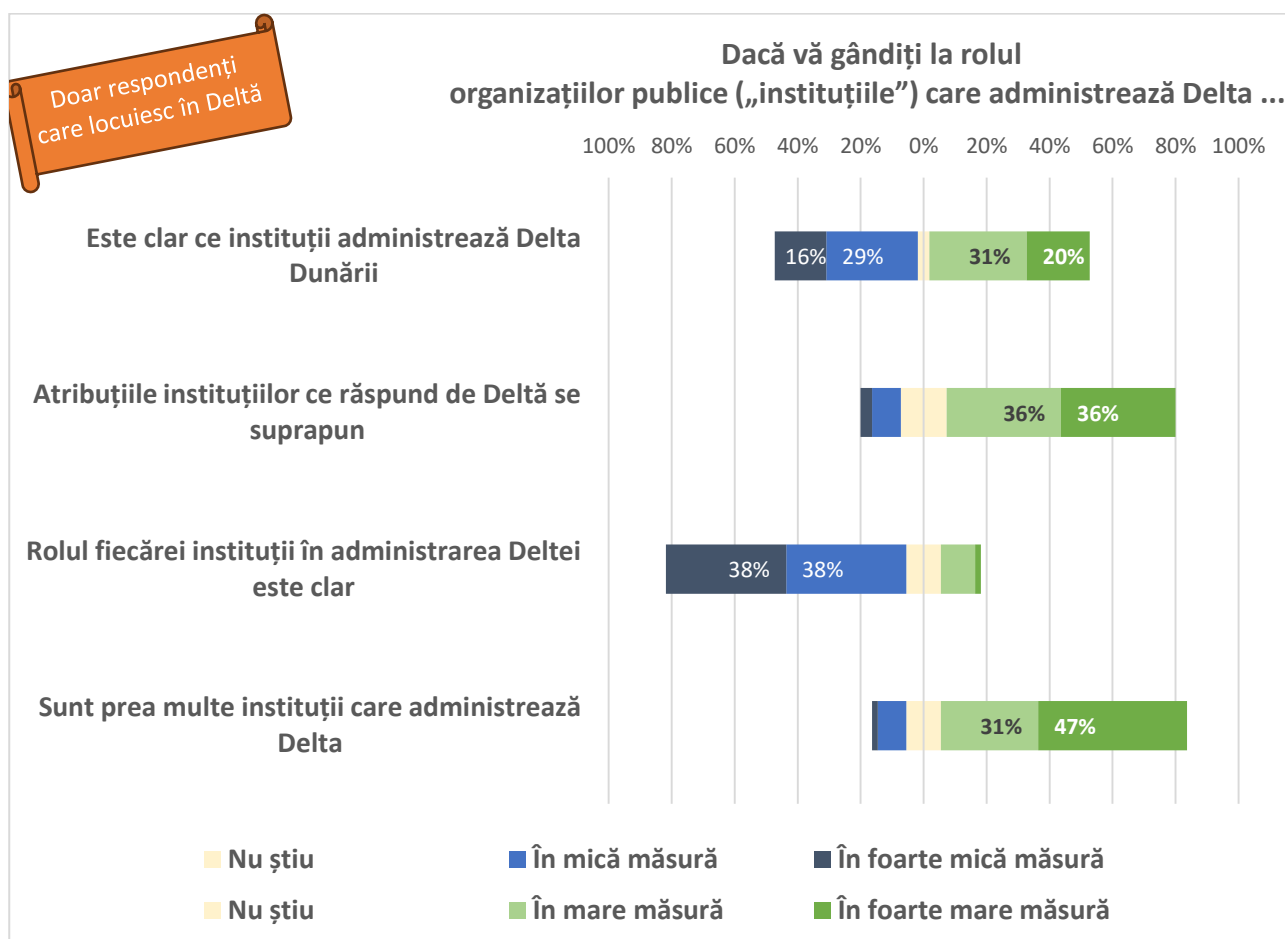
Rezultatele pun în evidență faptul că susținerea pentru astfel de reguli vine mai degrabă de la locuitorii din jurul Deltei care sunt în județele vecine și este mai redusă la cei care sunt studenți. De asemenea, susținerea pentru astfel de reguli tinde să scadă o dată cu creșterea nivelului de educație. În plus, există o interesantă legătură cu anul nașterii și genderul. La femei, susținerea pentru reguli tradiționale este mai puternică pe măsură ce vârsta este mai mică (anul nașterii este mai aproape de zilele noastre). La bărbați, susținerea pentru regulile din bătrâni crește la cei mai în vârstă și scade la cei mai tineri.

Cu alte cuvinte, o campanie de comunicare ar trebui direcționată direct spre oamenii din Deltă, mai ales dacă sunt bărbați tineri sau femei mai în vârstă și către cei ai bine educați, care sunt mai critici cu aceste reguli, indiferent sau de gender, ce vârstă au și unde locuiesc.

Reprezentări despre funcționarea administrării Deltei

Încrederea în instituții se făurește prin familiaritatea cetățenilor cu modul de funcționare, stabilitate, transparență, responsabilitate (Sztompka, 1993, 1995, 1999). Datele din Figura 26 relevă mai degrabă lipsa de înțelegere a sistemului instituțional curent.

Figura 26. Reprezentări despre administrarea Deltei

Barele ilustrează ponderile celor care răspund cu fiecare categorie de răspuns menționată în legenda graficului în ce privește acordul cu fiecare dintre afirmațiile din partea stângă a figurii. Cifrele sunt calculate doar pentru respondenții care locuiesc în Deltă.

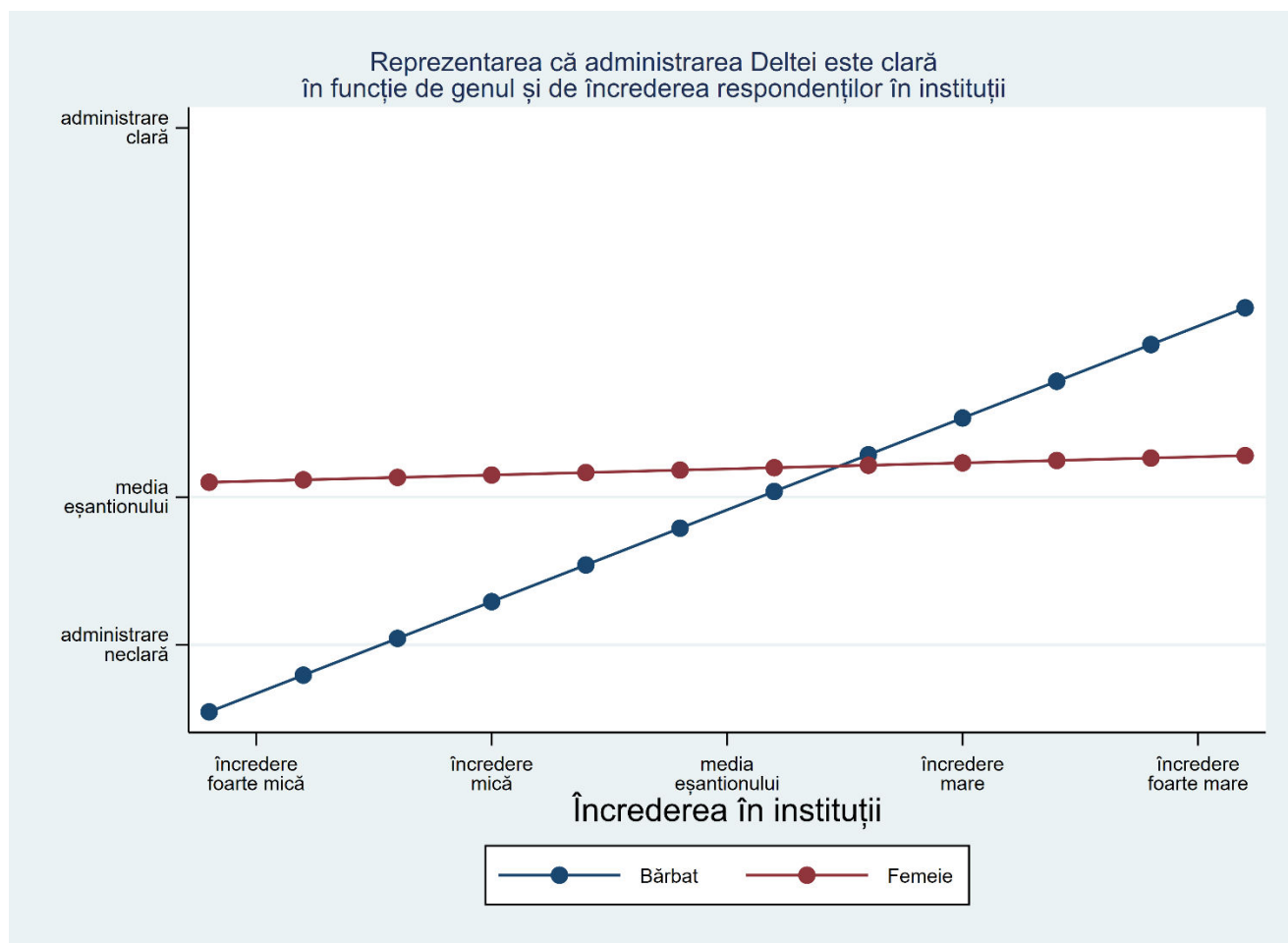
Locuitorii Deltei au dificultăți de a descâlci modul în care fiecare agenție contribuie la administrarea Deltei, observă redundanțe persistente, nu înțeleg nici ce instituții gestionează, de fapt, Delta.

Am construit de această dată doi indicatori despre administrarea Deltei. Unul este de confuzie în acest sens, și numără câte răspunsuri „nu știu” a dat fiecare respondent la cele patru întrebări analizate în acest subcapitol. Distribuția rezultată indică, dintre respondenții ce au răspuns la setul de întrebări, 65% care nu au spus deloc „nu știu” la itemii din acest pachet și 35% care au cel puțin o nelămurire. Dintre ei, 8% au spus „nu știu” la toți itemii.

Al doilea indicator este unul de claritate al modului în care Delta este administrată. Cei cu scoruri mari pe acest indicator¹³ tind să răspundă pozitiv la prima întrebare și la a treia întrebare, și negativ la restul.

Analiza¹⁴ indică cum neclaritatea exprimată prin „nu știu” este mai redusă printre locuitorii Deltei și printre studenți. Critica la organizarea curentă este mai accentuată printre cei activi economic sau care au ieșit la pensie (salariați, patroni, freelancers, pensionari). Pentru bărbați, încrederea în instituții vine la pachet cu înțelegerea mod de funcționare a administrării Deltei. De asemenea, înțelegerea a cum este administrată Delta aparține mai degrabă celor mai bine educați, pentru restul fiind vorba de un aparent haos administrativ.

Figura 27. Reprezentări despre administrarea Deltei în funcție de gender și încredere în instituții

¹³ Scor factorial ce explică 35% din varianța totală, extras prin maximum likelihood, analiza fiind adecvată datelor (KMO=0,556; comunalitățile sunt toate mai mari de 0,167)r.

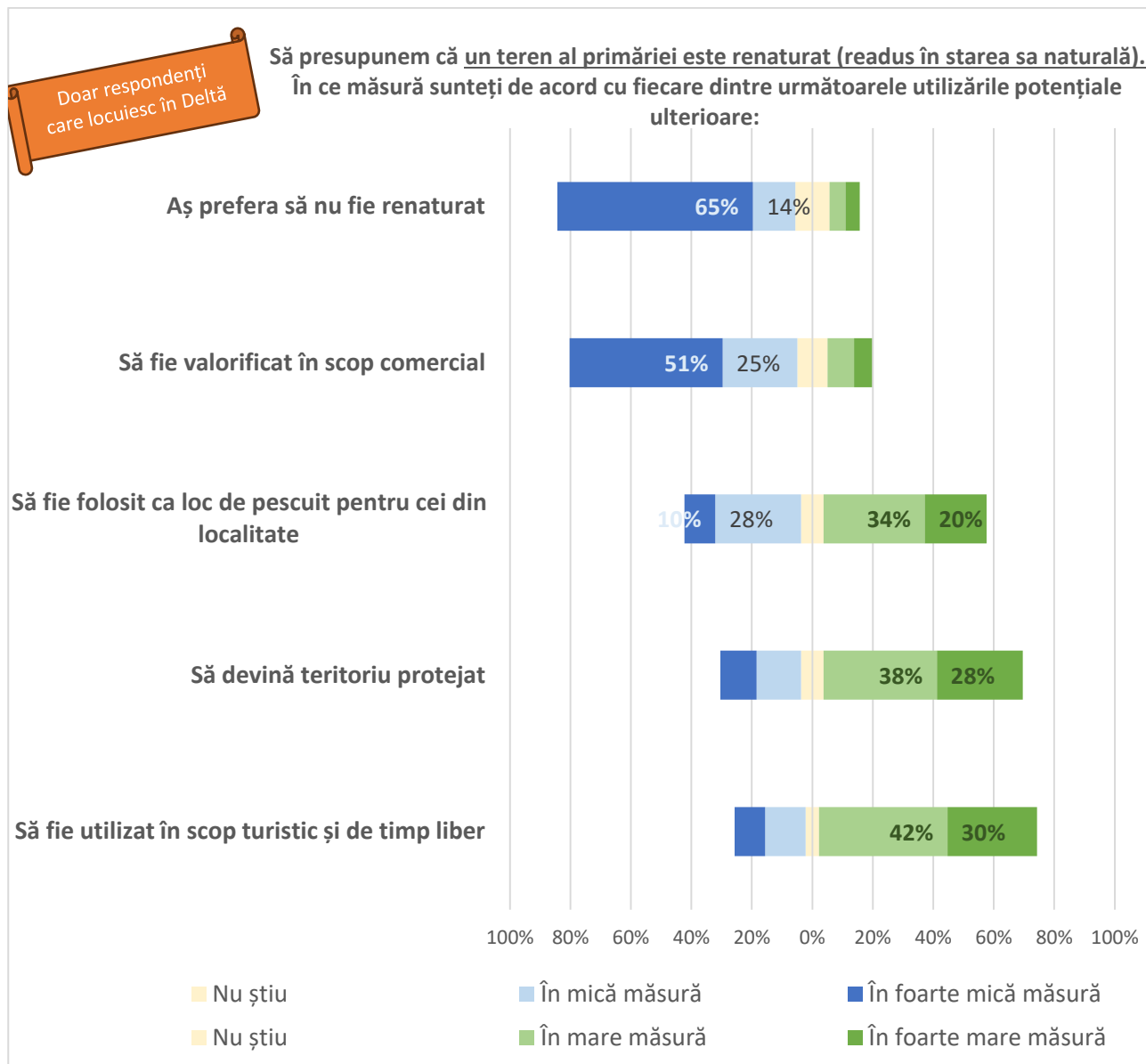
¹⁴ Obișnuitele modele multivariate multinivel.

Starea curentă și reprezentările oamenilor Deltei: Legitimitatea

Reprezentări despre renaturare

Discuția despre renaturare pare a fi relativ familiară respondenților. Răspunsurile la situația ipotetică oferită (un teren al primăriei a fost renaturat, ce se poate face mai departe?) includ destul de rare „nu știu”, arătând că discutăm despre o chestiune familiară agendei publice. Altfel, există o preferință certă pentru renaturare și re folosire piscicolă și/sau de timp liber.

Figura 28. Opinii despre renaturare

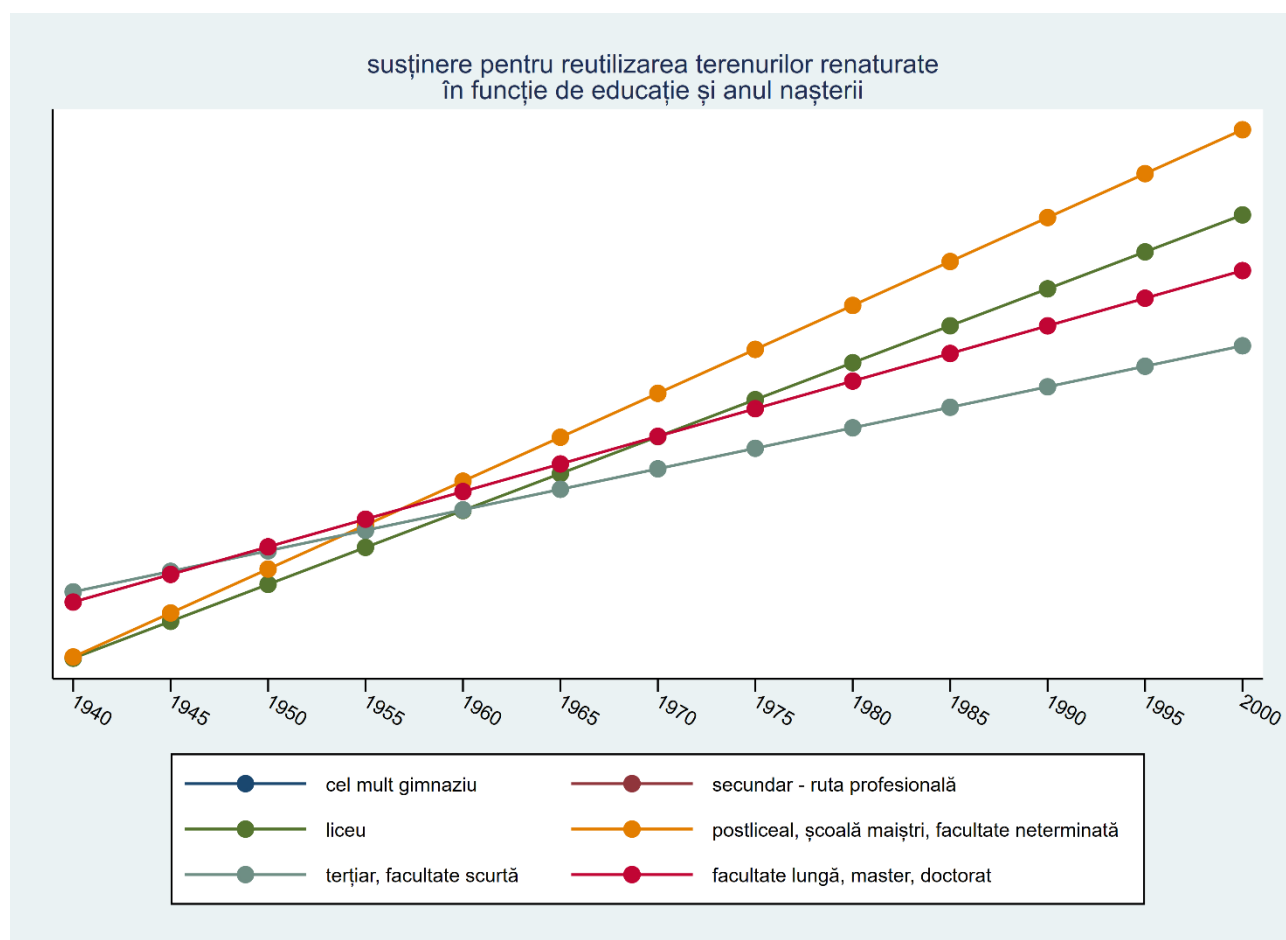
Barele ilustrează ponderile celor care răspund cu fiecare categorie de răspuns menționată în legenda graficului în ce privește acordul cu fiecare dintre afirmațiile din partea stângă a figurii. Cifrele sunt calculate doar pentru respondenții care locuiesc în Delta.

Trei dintre indicatorii din Figura 28 permit calcularea unui indice mai complex care măsoară cât de mult respondenții sunt în favoarea unei utilizări comerciale de orice tip (comercial, pescuit, turism/leisure, conform

itemilor corespunzători)¹⁵. Analiza multivariată¹⁶ a opiniilor despre etapa post-renaturare permite identificarea diferențelor de opinii dintre respondenți în funcție de gender, vârstă, ocupație, localizare, educație. Diferența care sare imediat în ochi este dată de localizarea geografică: locuitorii Deltei sunt mai dispuși să susțină utilizarea comercială a terenurilor după renaturare decât cei din afara Deltei, indiferent dacă ultimii sunt din Tulcea, împrejurimi, județele riverane Dunării sau București/Ilfov. Distanța dintre locuitorii Deltei și restul este de aproximativ o zecime din scala indicelui calculat, ceea ce reprezintă destul de mult.

Figura 29 descrie diferențele dintre respondenți în ce privește indicatorul menționat, în funcție de vârstă și educație. Absolvenții de facultate, cu cât sunt mai tineri, cu atât sunt mai în favoarea reutilizării. Printre cei ce nu au studii terțiare, relația este inversă: cei mai tineri sunt mai puțin în favoarea reutilizării comerciale a terenului. În funcție de intenții, cei ce decid asupra destinației terenurilor după renaturare au nevoie să discute distinct cu grupurile respective (tineri cu facultate, tineri fără facultate, vârstnici cu facultate, vârstnici fără facultate), separat de cum o fac în adresarea către restul populației.

Figura 29. Susținerea pentru reutilizarea comercială a terenurilor renaturate în funcție de anul nașterii și de educație

*Punctele îngroșate și liniile care le unesc reprezintă estimările medii pentru respectivele combinații ale genderului și anului nașterii. Cu alte cuvinte, punctele ne indică o medie a susținerii pentru reutilizarea terenurilor renaturate așteptată pentru respondenții având anul nașterii corespunzător de pe axa orizontală și cu genderul indicat de culoarea punctului respectiv.

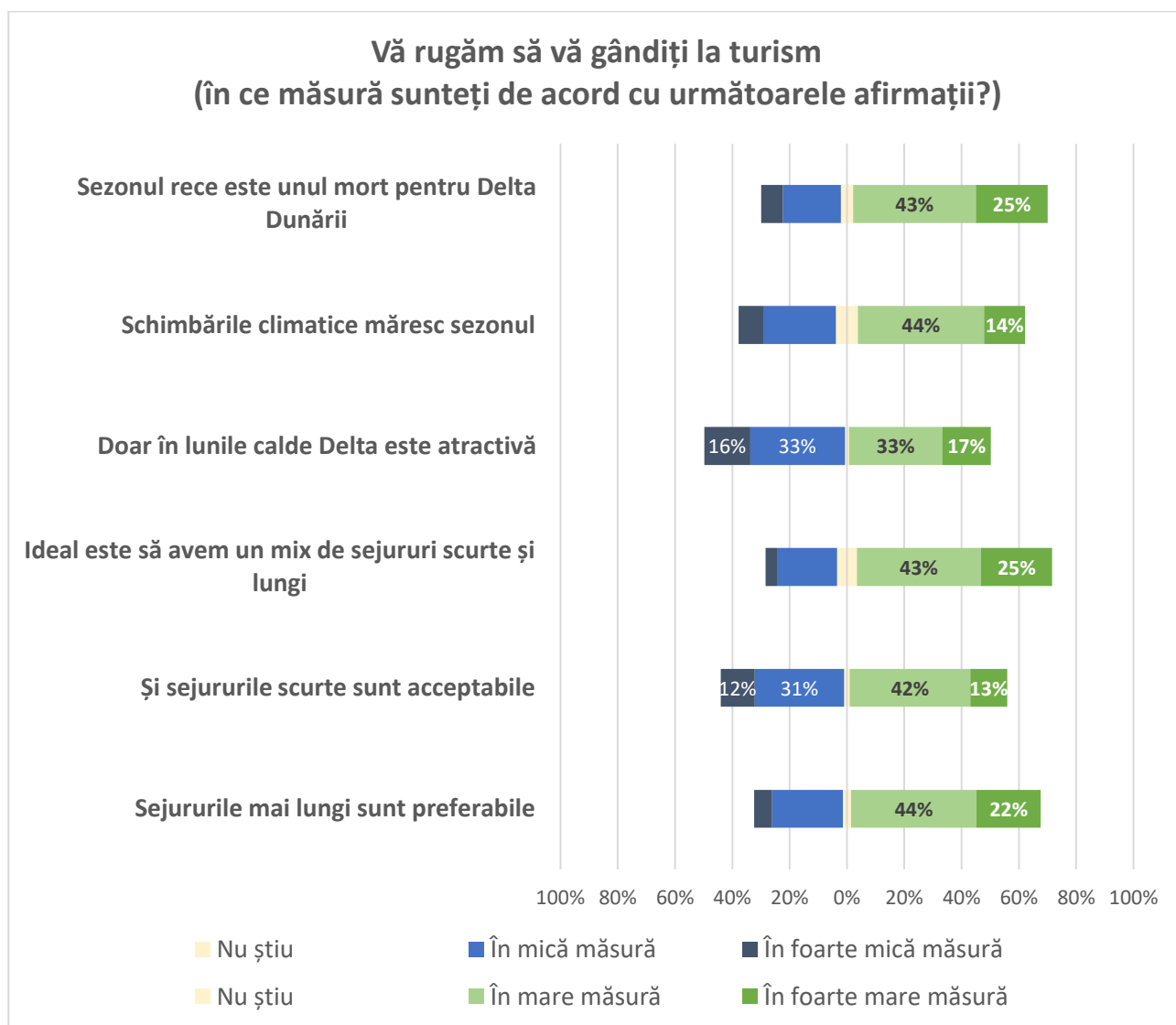
¹⁵ Indicatorul este un scor factorial, ilustrând un factor extras cu maximum likelihood, ce explică 31% din varianța totală. KMO=0,630, comunalitățile sunt între 0,336 și 0,286. Analiza vizuală a scree-plot-ului indică un singur factor.

¹⁶ Modele ierarhice multinivel, având ca predictorii genderul, vârsta, educația, ocupația, tipul de localitate, și controlând pentru gruparea respondenților în localitățile de origine.

Reprezentări despre turism

Figura 30 propune un mix de opinii despre turism, incluzând elemente despre lungimea sezonului potențial și o discuție despre tipul de sejur potrivit turismului în Deltă. Opiniile majoritare se conturează destul de puternic în jurul ideii că iarna nu este sezon în Deltă. Există însă un echilibru între numărul celor care spun că încălzirea globală lungește sezonul și cei care se opun ideii. La fel, aproximativ jumătate dintre respondenți cred că se poate vorbi despre atractivitatea Deltei și în timpul iernii.

Figura 30. Opinii despre turism în Deltă

Barele ilustrează ponderile celor care răspund cu fiecare categorie de răspuns menționată în legenda graficului în ce privește acordul cu fiecare dintre afirmațiile din partea stângă a figurii. Cifrele sunt calculate doar pentru respondenții care locuiesc în Deltă.

În privința lungimii sejurului ideal lucrurile sunt simple: majoritatea este de acord că mixul scurt-lung este de dorit, cu o preferință pentru sejururi mai lungi.

Investigând diferențele dintre grupuri de respondenți¹⁷, se observă rapid că acestea practic nu există, cu mici excepții legate de sectorul de activitate: cei ce lucrează în administrația publică tind să fie în mai mare măsură de acord cu idea că sezonul rece este unul mort și au o probabilitate mai mare de a spune că sejururile lungi sunt preferabile; cei ce lucrează în agricultură au probabilitate mai mare de a susține mixul de sejururi lungi și scurte; cei care se ocupă cu pescuitul au o probabilitate mai mare să spună că schimbările climatice măresc sezonul.

Reprezentări despre transport

Transportul spre și dinspre Deltă, precum și cel din interiorul Deltei constituie coloana vertebrală a infrastructurii regiunii. El definește posibilitatea de a accesa orașul Tulcea și serviciile sale, capacitatea de a atrage turiști, putința de a aduce produse în Deltă sau de a duce produsele Deltei către beneficiari din afara acesteia. Dincolo de orice, apare combinația dintre transport și turism – definitorie pentru dezvoltarea economică a regiunii.

Figura 31 propune un set mare de întrebări despre transport și turism în Deltă. Observăm pe rând o majoritate care consideră că transportul rapid poate fi folosit doar pentru a accesa Delta, că este util să existe zone destinate exclusiv deplasării lente, iar deplasarea turiștilor în interiorul Deltei trebuie să se deruleze lent, ceea ce conduce la îmbunătățirea experienței turiștilor. În plus, majorități confortabile susțin că este nevoie de puncte de atracție în afara rutelor clasice, că acestea pot include ateliere, muzee, puncte gastronomice, și, mai ales, că oferta de servicii din Deltă nu este diversă, că turistul „preferă să aibă experiența autentică a Deltei”.

Cu alte cuvinte, avem deja o susținere importantă pentru elementele esențiale ale principiilor de acțiune propuse în ce privește turismul și transportul.

Pe de altă parte, nu observăm nicio majoritate în privința ideii că viteza de transport și lungimea sejurului ar fi conectate, sau că plimbările lente ar putea aduce profit. **Acestea sunt zone în care dezbaterea publică are nevoie de orientare și facilitare.**

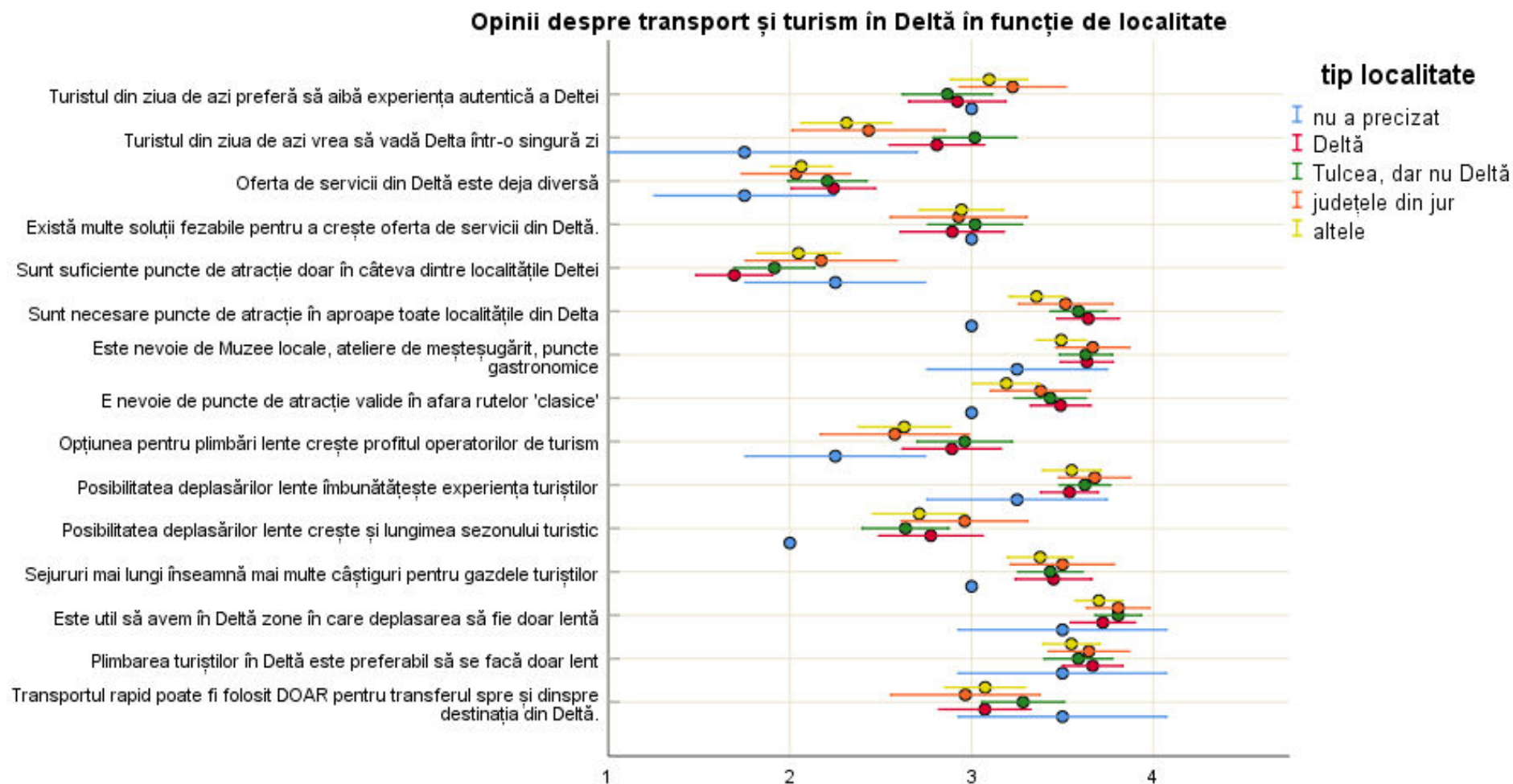
În plus, nu se observă diferențe majore între respondenți în funcție de tipul de localitate. Doar discuția despre „turistul vrea să vadă Delta într-o singură zi” aduce o opoziție între cei din Tulcea (care susțin mai mult această idee) și cei din administrația centrală, care sunt mai degrabă împărțiți între a susține și a nu susține ideea.

Combinarea indicatorilor din Figura 31 permite calcularea unui indicator de susținere simultană a turismului lent și cu mai multe puncte de interes¹⁸. Cu alte cuvinte, este de remarcat întâi de toate faptul că cei care susțin idea transportului lent al turiștilor în interiorul Deltei susțin și crearea de mai multe puncte de atracție. Cele două principii sunt strâns asociate în răspunsurile primite, ceea ce arată faptul că formează, în reprezentările majoritare ale respondenților, un concept comun, care poate fi tratat ca întreg.

¹⁷ Notă tehnică: modele ordinale multinivel (meologit) pentru fiecare dintre variabilele din Figura 30 în parte, cu gruparea respondenților în localitatea de rezidență și având ca predictorii genul, anul nașterii, sectorul de activitate, educația, numărul celor ce au completat chestionarul de la același IP.

¹⁸ Notă tehnică: Am folosit analiza factorială, incluzând nouă dintre itemii din Figura 31. Am exclus itemul privind transportul rapid, pe cei doi despre puncte de atracție în toate localitățile/doar în unele, pe cel despre multitudinea soluțiilor, pe cel despre diversitatea ofertei de servicii și pe cei doi despre ce preferă turistul de azi. Toți au comunalități mici și nici nu formează un alt factor (scree-plot-ul indică clar prezența unui singur factor). Analiza factorială despre care s-a dovedit adecvată datelor (KMO=0,793; toate comunalitățile sunt mai mari de 0,17; factorul extras folosind maximum likelihood explică 32% din varianța totală a celor 9 itemi luați în considerare).

Figura 31. Opinii despre transportul și turismul din Deltă

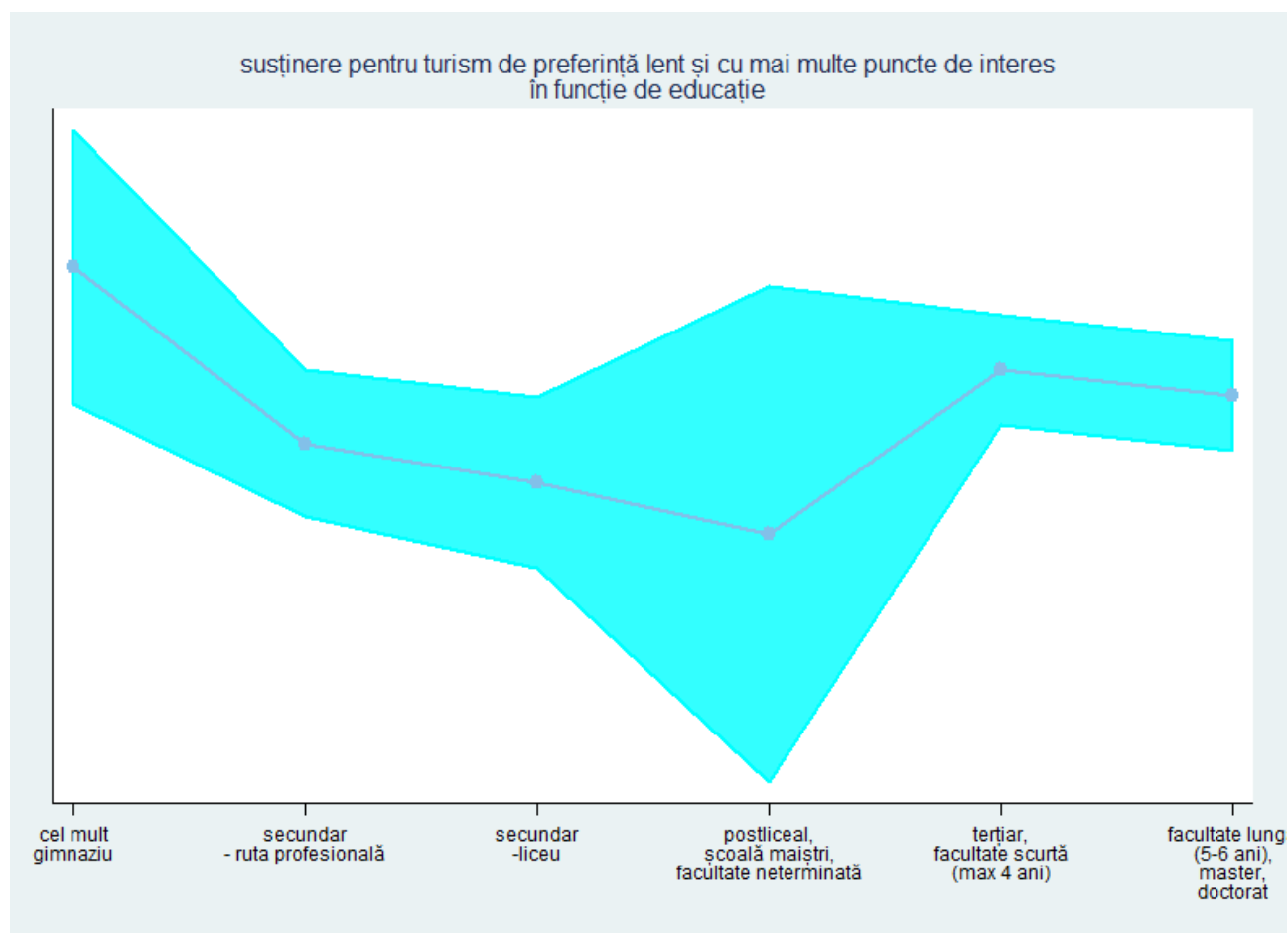

*Fiecare întrebare a fost scalată de la 1 (acord în foarte mică măsură) la 4 (acord în foarte mare măsură). Punctele îngroșate reprezintă estimările medii pentru variabilele de pe axa verticală, iar culoarea indică tipul de localitate, conform legendei din dreapta-sus. Liniile colorate simbolizează intervalele de încredere 95%. Cu alte cuvinte, liniile ne arată intervalul în care ne așteptăm să fie plasată media în 95 din 100 de eșantioane similare (dacă am repeta studiul de 100 de ori, estimarea respectivă ar cădea în acest interval de 95 de ori).

Analiza multivariată¹⁹ relevă diferențe foarte puține între respondenți, ceea ce spune că distribuția opiniilor în interiorul eșantionului nu depinde de o caracteristică anume. Cel mai probabil opiniile se pot schimba relativ ușor, nefiind extrem de stabile. Singura diferență cât de cât vizibilă (semnificativă la $p < 0.10$) este dată de educație (Figura 32): absolvenții de facultate, precum și cei care au absolvit cel mult gimnaziul au o probabilitate mai ridicată de a susține conceptul turismului cu două viteze și multe puncte de atracție. Restul sunt mai reticenți, fără a fi însă împotriva ideii.

Lipsa de diferențiere între respondenți indică însă nevoia de a discuta mai mult, de a aduce mai atent pe agenda publică principiile de turism și transport lent în interiorul Deltei.

Figura 32. Variația susținerii pentru „turismul lent” în funcție de educație

*Punctele îngroșate și liniile care le unesc reprezintă estimările medii pentru respectivele categorii ale educației. Benzile colorate simbolizează intervalele de încredere 95%. Cu alte cuvinte, punctele ne indică o medie a susținerii pentru turismul lent așteptată pentru respondenții având corespunzător de pe axa orizontală. Banda colorată din jur ne arată intervalul în care va fi această medie în 95 din 100 de eșantioane similare (dacă am repeta studiul de 100 de ori, estimarea respectivă ar cădea în acest interval de 95 de ori).

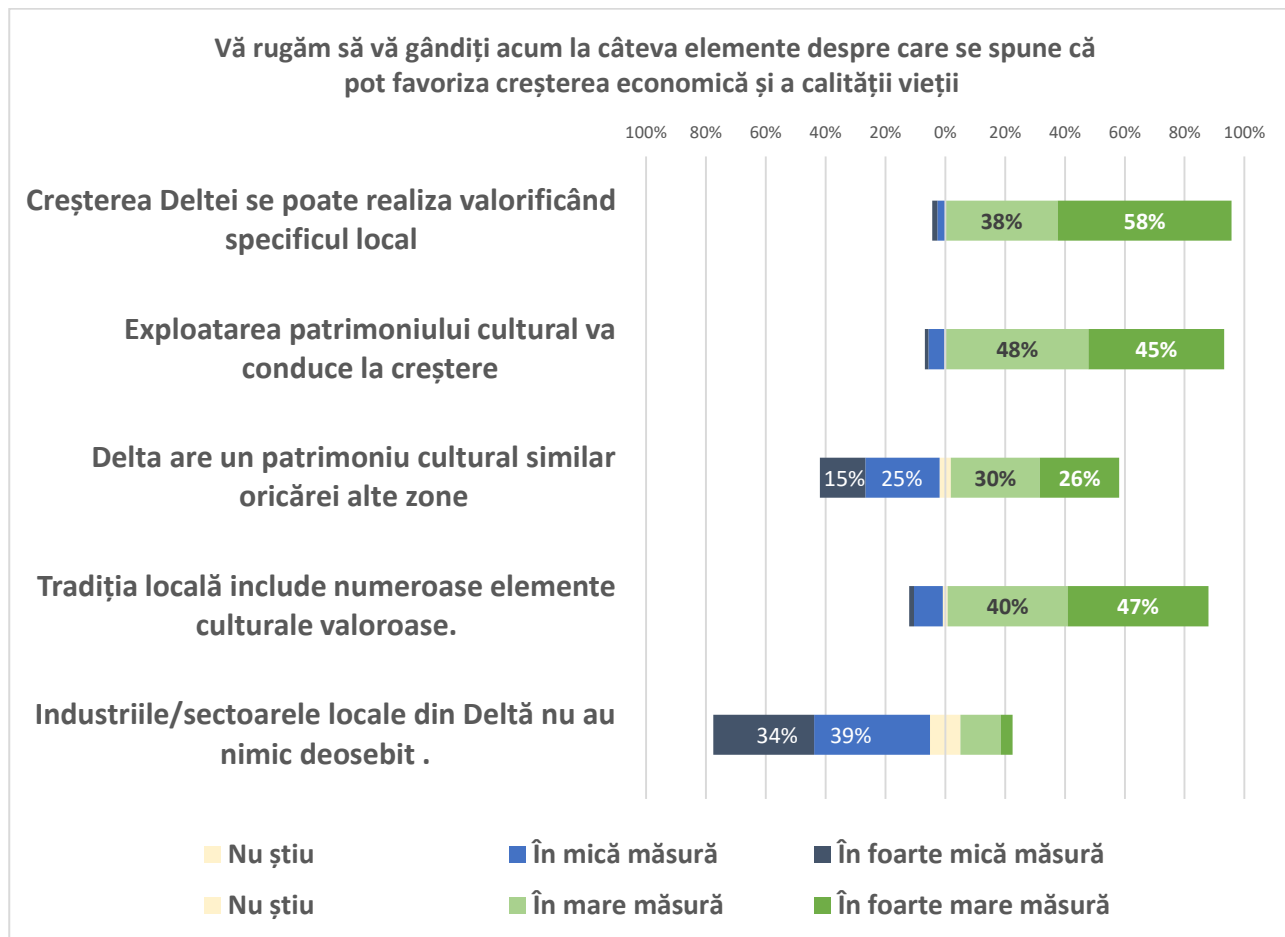
Reprezentări despre importanța capitalului simbolic local ca pârghie a dezvoltării

Investigând în unul dintre subcapitolele anterioare ce cred oamenii Deltei că este important pentru calitatea vieții lor a relevat că prestigiul localității este mai puțin prezent pe primele poziții, deși varii elemente cu

¹⁹ Notă tehnică: Modele multinivel, având ca predictori genderul, anul nașterii, educația, ocupația, localizarea geografică, cu respondenții grupați în localitatea de origine și cu estimarea robustă a erorilor standard.

încărcătură locală ar conta (în speță, gastronomia și produsele locale). Dincolo de latura legată de nutriție și sănătate, această preferință poate să constituie un element de ancorare în dorința de a întări o identitate regională clară.

Figura 33. Reprezentări despre potențialul simbolic local

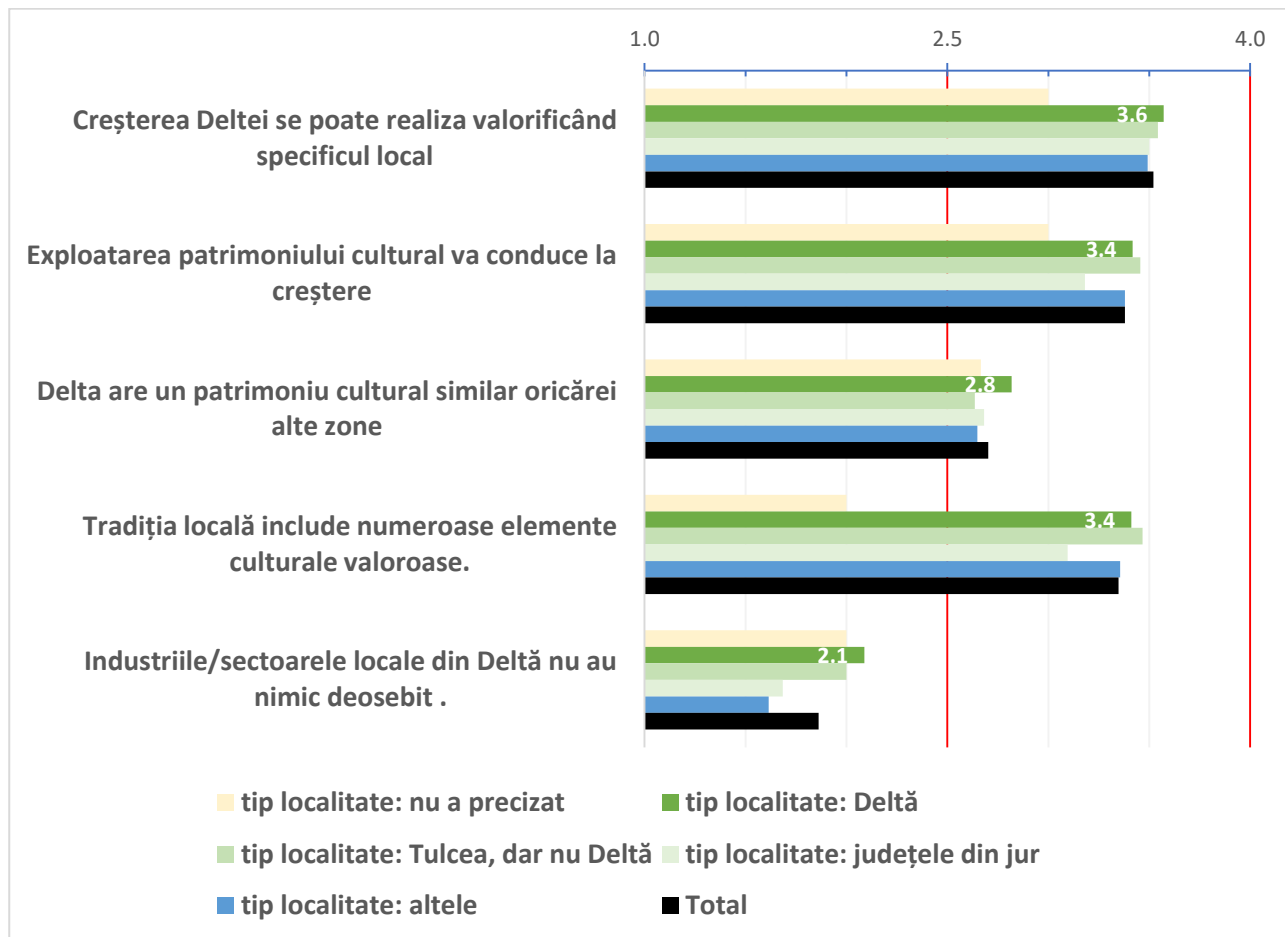
Barele ilustrează ponderile celor care răspund cu fiecare categorie de răspuns menționată în legenda graficului în ce privește acordul cu fiecare dintre afirmațiile din partea stângă a figurii.

Figura 33 și Figura 34 aduc în prim plan opinii despre astfel de elemente. Majoritatea celor ce ne-au răspuns sunt convinși că patrimoniul cultural constituie o resursă ce poate aduce beneficii, că tradiția locală este valoroasă, că industria/sectoarele locale din Deltă sunt speciale. Există însă disens în ce privește unicitatea Deltei, aproximativ jumătate dintre respondenți observând că Delta este similară oricărei alte zone, iar restul opunându-se acestei afirmații.

Diferențele dintre respondenți în funcție de localizare nu sunt vizibile atunci când ne uităm la asocierea directă (Figura 34). Am construit un indicator de valorizare a tradițiilor, care reflectă orientarea latentă spre a răspunde pozitiv la trei dintre întrebările din figură, mai exact cele privind valorizarea specificului local (prima întrebare), exploatarea patrimoniului cultural (a doua), respectiv elementele culturale valoroase ale tradiției

locale (a patra)²⁰. Analiza²¹ acestui indicator relevă câteva diferențe interesante: credința că patrimoniul cultural al Deltei este important este mai puternică la cei ce nu au calificări universitare sau profesionale, la locuitorii Deltei, și scade cu vârsta.

Figura 34. Reprezentări despre potențialul simbolic local în funcție de localizarea respondentului

Cifrele constituie medii pentru fiecare întrebare în parte, pe tipuri de respondenți, măsurate pe scale de 4-puncte, unde 1 indică acordul „în foarte mică măsură”, iar 4 indică acordul „în foarte mare măsură” cu afirmația scalată. Afirmațiile sunt cele din partea stângă a figurii.

²⁰ Indicatorul este construit ca scor factorial. Analiza factorială este adecvată datelor ($KMO=0,724$; comunalitățile sunt mai mari de 0,5, factorul extras folosind maximum likelihood explică 62% din varianța totală. Cei doi itemi neincluși în analiză aveau comunități mici (sub 0,1), deși scree-plot-ul indica clar o structură cu un singur factor.

²¹ Notă tehnică: modele multivariate multinivel, cu respondenții grupați în localitățile de domiciliu și cu estimarea robustă a erorilor standard.

Capitolul de față colectează observațiile provenite deopotrivă din consultările inițiale, din panelul Delphi și din sondajul realizat online. Fără a referi direct sursele respective, preluăm elemente deja discutate în capitolele anterioare și le rafinăm într-o sinteză comprehensivă, în care discutăm și implicațiile în plan acțional. Nu respectăm ca atare capitolele din restul textului de față, ci organizăm materialul în așa fel încât să aibă o existență de sine stătătoare, iar un cititor grăbit să poată să îl parcurge fără a fi citit restul capitolelor.

Structura subcapitolelor ce urmează este simplă: în primul rând aducem dorințele indivizilor pentru propriile vieți, pentru că acestea constituie în fapt resortul primordial al legitimității oricărui program: măsura în care programul respectiv contribuie prin efectele sale la satisfacerea nevoilor considerate esențiale de către comunitate. Apoi discutăm despre „ce poate oferi Delta altora”, cu alte cuvinte care sunt acele produse și servicii pe care regiunea le poate oferi unui turist sau consumator de orice tip din afara zonei. În acest context suntem interesați din nou de reprezentările oamenilor, pentru că ele constituie realitatea construită, cea care vine în contact direct cu implementarea oricărui proiect sau program de dezvoltare. Discutăm în context despre resursele deltei în sine. Apoi adăugăm un subcapitol despre „cum se poate face dezvoltare”, începând cu factorii care pot pune în mișcare aceste resurse: capitalul uman, capitalul social, capitalul simbolic, modul de organizare și administrare a Deltei. Discutăm despre agricultură/piscicultură, turism și transport ca activități economice specifice locului. Apoi revenim la mediul natural ca resursă, pentru a discuta despre cum el poate fi utilizat. Finalul este rezervat implicațiilor și recomandărilor. Arătăm cum structura de linii strategice propuse inițial găsește suport la nivelul populației de stakeholderi și cum se pot rafina modurile de implementare. **Esențial, considerăm noi, este identificarea unui motor de facilitare a dezvoltării, și argumentăm asupra nevoii unei entități instituționale, pe care o definim drept coalitiție de actori non-guvernamentali ce pot mobiliza comunitățile locale.**

Ce își doresc oamenii Deltei pentru ei

Nevoile curente esențiale sunt legate de transport, îngrijirea sănătății și locurile de muncă. Bărbații din Deltă sunt interesați și de varii evenimente de timp liber locale, iar femeile ar prefera un transport pe șosea. Starea pensiunilor sau renumele localității, cooperarea cu alte localități sau educația sunt elemente ce atrag interes mediu, în timp ce evenimentele culturale locale sunt mai rar definite drept importante pentru calitatea vieții oamenilor din Deltă. Am discutat deja în prezentarea datelor despre faptul că orice acțiune ce dorește a fi legitimă are nevoie să se adreseze în primul rând nevoilor de bază: **sănătate (incluzând nutriție), transport, locuri de muncă.**

Doar că rezolvarea acestor nevoi de bază va împinge imediat interesele celor din Deltă spre satisfacerea altor nevoi care acum sunt prezente cel mult în surdină: educația, cultura, și – pentru femei – petrecerea timpului liber (pentru bărbați aceasta este deja importantă, fiind definită clar la nivelul imediat, al localității). Așteptarea este prin urmare ca, pe termen mediu, în centrul atenției publice să vină educația, consumul cultural, timpul liber. Vom explica mai jos cum de fapt aceste nevoi, deși aparent neînsemnate, necesită acțiune imediată.

Starea pensiunilor constituie o preocupare medie, sugerând că este posibil să existe în Deltă o reprezentare despre redistribuire inechitabilă a resurselor în interiorul Deltei, sau, mai degrabă, o reținere față de turiști, ceea ce este coerent cu încrederea redusă pe care localnicii au în oameni, la modul general și în străini în particular.

Ce poate oferi Delta altora

Delta Dunării în contextul altor arii naturale protejate

Deltetele din alte părți au două elemente comune esențiale: În primul rând, toate se prezintă drept combinații ecologice unice și complexe, habitate naturale în care oamenii pot întâlni natura în starea ei pură. În al doilea rând, toate dezvoltă strategii de exploatare, protejare și creștere axate pe resursa naturală, valorificată economic, dar cu scopul de a proteja mediul și cu participarea activă a comunităților locale în procesele de co--creare a planurilor de dezvoltare și de implementare a acestora.

Unicitatea fiecărei Delte derivă din condiții de poziționare geografică, din faptul că găzduiește anumite specii de plante și animale, din faptul că se constituie în ecosisteme irepetabile. Această complexitate este însă una resimțită ca problematică. De aici și strategiile similare folosite în dezvoltare. Distincția importantă ține de oamenii și dezvoltarea acestora: cu cât o societate a experimentat procese mai profunde de modernizare, cu atât mai mult preocupările ecologice vin în prim plan, iar participarea comunităților locale este mai prezentă, fiind susținută de facto, nu doar de jure.

Delta Dunării este și ea unică, complexă și similară ca problematică celorlalte. Acest lucru este bun, pentru că putem împrumuta rapid metode folosite și testate de alții, dar are și dezavantajul din a-i reduce atractivitatea. Vestea bună este că numărul deltelor este mic, iar al potențialilor iubitori de deltă este mare. De aici și potențialul real al Deltei Dunării.

Ce cred oamenii că poate oferi Delta altora

Ponderele celor care consideră Delta bogată în resurse, precum și cea a celor care împărtășesc ideea că acestea sunt insuficient valorificate indică majorități puternice în sprijinul acestor două afirmații. Aceasta este o veste bună: încrederea că există resurse este o ancoră în a construi în jurul acestor resurse. Pe de altă parte, este util ca abordarea să fie precaută, dat fiind faptul că există totuși aproximativ 11.000 de Delte în lume. Aceasta este însă o altă veste bună pentru cei ce doresc să crească legitimitatea protejării mediului: Delta Dunării este probabil cea mai bine conservată din Europa, prin urmare, în campanii de comunicare și în etapele de pre-instituționalizare a soluțiilor implementate (adică de implementare participativă a acestor soluții), se poate pune accentul pe această unicitate a mediului natural rămas în starea sa originală, întărind nevoia și legitimitatea unor soluții care să aducă protejarea mediului în prim plan.

Cum se poate face dezvoltare

Resursele umane ale dezvoltării

Capitalul uman

Reprezentările privind factori ce contribuie la calitatea vieții aduc în prim plan dezideratul satisfacerii nevoii de **îngrijire a sănătății**. Așa cum am argumentat, în condițiile în care județul Tulcea cunoaște una dintre cele mai accentuate deșertificări medicale din țară, iar Delta este partea vulnerabilă în acest sens, primordialitatea acestei nevoi este justificată de o stare de fapt evidentă.

Nevoia de a crește **capitalul educațional** este una de fundal. Ea nu apare în prim plan pentru locuitorii Deltei, în ciuda unor reprezentări majoritare certe despre calitatea redusă a școlilor, despre nevoia de schimbare, despre nevoia de educație a adulților. Sunt respinse destul de net soluțiile de învățare online, precum și rotirea profesorilor între școli (un profesor aparține mai multor școli), dar este favorizată învățarea în interiorul comunității, sau transportul elevilor de la o școală la alta.

Capacitatea de a produce bunuri publice: nivelul indivizilor

Încrederea în oameni se plasează la nivelul redus pe care îl regăsim în întreaga Românie. Ea poate bloca cooperarea intra- și inter-comunitară și face dificilă legitimarea unor proiecte dezvoltate în afara comunităților. Persoanele mai educate din comunitățile Deltei pot acționa ca agenți ai schimbării, ca facilitatori, dacă au o rețea extinsă de cunoscuți în comunitate (pentru a fi creditați cu încredere).

Nici instituțiile nu stau mai bine la capitolul încredere. Este, la urma urmei, firesc: oamenii sunt cei ce pun în mișcare instituțiile, prin urmare, dacă oamenii nu sunt creditați cu încredere, nici instituțiile nu au cum să aibă o imagine mai bună. Ceva mai mult capital de încredere au profesorii și ONG-urile. Preoții sunt și ei în apropiere. Ținând cont și de reprezentările negative despre sistemul educațional, aceasta transformă ONG-urile în principal candidat pentru agent al schimbării și facilitator al dezvoltării. Aceasta se aplică cu precădere ONG-urilor locale, dacă este să considerăm și paragraful precedent.

Capacitatea de a produce bunuri publice: cooperarea între comunități

Cooperarea între comunități este un subiect deosebit de complicat. Nevoile de asigurare a accesului la îngrijire medicală sunt esențiale pentru locuitorii Deltei. Eficiența unei astfel de îngrijiri este puțin probabil să poată apare la nivel local, ci mai degrabă este nevoie de soluții regionale. Un bun exemplu poate fi regăsit în serialul *Virgin River* ce rulează în prezent pe Netflix și în care medicul de familie deservește mai multe localități învecinate. Dimensiunea mică a multor comune din Deltă (și cea încă și mai mică a localităților componente) impun adesea ca medicul de familie să fie prezent în mai multe comune. O soluție de cooperare se conturează: medicul de familie este cel ce se rotește de la o zi la alta, de la o localitate/comună la alta, pentru a fi mai aproape de pacienți (principiu aplicat și în cazul dezvoltării spitalelor regionale: medicul urmează pacientul, nu invers). Absența fizică poate fi compensată prin consultații online, folosind telemedicina. Aici apare rolul comunităților, reprezentate prin primării/consilii locale: medicii pot avea la dispoziție bărci cu care să se deplaseze, spații pentru consultații, incluzând telecentre.

Similar, în cazul școlilor, profesorii pot fi cei care se mută de la o școală la alta, fie zilnic, fie săptămânal, fie modular, reducând presiunea de pe elevi. Complementar, predarea online poate fi o soluție, mai ales în cazul educației adulților.

Opoziția locuitorilor Deltei la astfel de soluții pare a deriva din tradiționalism, teamă de schimbare, absența unor competențe digitale, lipsa încrederii în oameni și instituții.

Pentru a trece peste astfel de obstacole, este nevoie de un proces constant de facilitare a dezvoltării. ONG-urile, mai ales cele locale, și profesorii din școli pot juca rolul de facilitatori, fiind singurele tipuri de stakeholders ce cunosc măcar încredere medie; restul au mai degrabă scoruri negative ale încrederii.

Folosirea rețelelor intra-comunitare existente poate fi o soluție. Am constatat o sociabilitate ridicată în interiorul comunităților. Un bun facilitator va găsi nodurile cheie prin care rețelele locale să comunice între ele, întrepătrunzându-se și structurând miezul unui capital social de tip bonding.

Restul instituțiilor au nevoie de transparentizare, responsabilizare, creștere a stabilității și creștere a familiarității publicului cu funcționarea lor, altfel gradul de încredere pe care îl atrag va continua să fie redus, iar orice decizie sau propunere de proiect va fi întâmpinată cu rețineră, dăunând implementării.

Tradițiile și 'rule of law'

Unul dintre motoarele modernizării este constituit de recursul la respectarea normelor existente. Este vorba despre acel „rule of law” ades invocat în literatura din științele sociale, dar și în filosofia politică, precum și în studiile despre dezvoltare.

În rândul respondenților, indiferent de localizarea lor, domină ideea că regulile sunt în general încălcate. Există o opinie majoritară despre regulile din bătrâni, susținând viabilitatea acestora, chiar dacă nu foarte puternic. Este interesant de observat că această majoritate scade destul de mult în cazul celor care locuiesc în Deltă, adică exact în cazul celor care ar trebui să le respecte în viața de zi cu zi. O reconsiderare și revigorare a acestora, așa cum o sugerează opțiunile strategice, dar și reprezentările majoritare (inclusiv ale celor din Deltă) impune re-popularizarea și re-discutarea normelor din bătrâni, pentru a fi mai bine înțelese și a le expune mai puțin la eventuale contestări.

Administrarea Deltei

Modul de administrare a Deltei este reprezentat ca fiind dominat de redundanțe, suprapuneri între agenții, roluri neclare. Această reprezentare dominantă este asociată unei încrederi reduse în instituții. O campanie de lămurire a rolurilor variilor agenții implicate și o simplificare a acestor roluri și a numărului de agenții cu atribuții în gestiunea Deltei poate fi binevenită.

Activitățile economice ca motor al creșterii

Agricultura/Piscicultura

Agricultura practică în Deltă constituie un element care naște mai degrabă necunoaștere și lipsă de consens. Absența dezbaterilor serioase de pe agenda publică este reflectată în ponderea mare a celor care nu știu dacă este nevoie de o moară sau de puncte de sacrificare a animalelor. Între cei ce au opinii conturate în acest sens apare mai degrabă disensul, numărul celor care consideră astfel de întreprinderi drept necesare fiind aproximativ egal cu al celor ce le consideră mai puțin utile. Partea piscicolă a fost abordată ca element subsidiar în chestionar, dar combinația dintre cele trei surse folosite (consultările, panelul Delphi, chestionarul) o indică drept element esențial luat de cvasi-majoritate drept parte incontestabilă a mixului dezvoltării.

Turismul și Transportul

Pentru resursele economice ale Deltei, turismul poate fi important, dar pentru calitatea vieții oamenilor din Deltă acesta nu apare a fi atât de important. Dacă privim la ceea ce cred oamenii că este esențial pentru calitatea vieții lor, observăm că în cazul bărbaților elementele legate de turism sunt spre finalul listei de lucruri dezirabile. Pentru femei, doar pensiunile apar în prim plan. Aceasta poate denota și credința că banii rezultați din turism nu sunt distribuiți echitabil în comunitate, opinie ce poate fi investigată suplimentar de către facilitatorii dezvoltării, pentru moment fiind menționată doar ca supoziție.

Altfel însă, ca și în cazul altor delte investigate, turismul rămâne coloana vertebrală a interesului economic. El nu poate exista însă în absența unei infrastructuri de transport. Aceasta este esențială pentru oamenii deltei, dar diferit: pentru bărbați este important transportul pe apă. Femeile și-ar dori și transport rutier.

Pe ansamblu, există o extrem de puternică susținere pentru principiile acționale de la care am pornit: transport cu două viteze, diferențiat după funcționalitățile sale: acces spre Deltă, deplasare în interior; dezvoltarea de puncte de atracție turistică și dezvoltare locală.

Cu alte cuvinte, la nivelul populației de stakeholderi, am constatat o susținere destul de puternică pentru turismul lent și pentru dezvoltarea mai multor puncte de atracție în Deltă, două principii ce vin la pachet în reprezentările celor intervievați, semn că ele constituie deja un concept de dezvoltare de sine stătător. Totuși, conceptul nu induce diferențieri aproape deloc între respondenți, ceea ce sugerează nevoia de a fi dezbătut mai mult, mai intens și de a fi mai bine explicat la nivelul avantajelor, dezavantajelor și implicațiilor pentru indivizi, antreprenori, comunități, administrație publică.

Această nevoie de a discuta soluțiile și de a le nuanța readuce în prim plan **nevoia de a avea un facilitator al dezvoltării**.

Activitățile culturale

Activitățile culturale, indiferent cum sunt ele ambalate, nu apar ca o resursă absolut necesară pentru calitatea vieții oamenilor Deltei, dar răzbat ca necesitate de derulare a turismului din Deltă. În plus, așa cum am explicat pe îndelete, este de așteptat ca ele să reapară ca esențiale pentru calitatea vieții de îndată ce nevoile stringente sunt satisfăcute. Din aceste puncte de vedere, revine sarcina implementatorilor și facilitatorilor proiectelor de dezvoltare să genereze soluții culturale, implicând expresia artistică și consumul de masă, în procese de co-creare ce implică în mod necesar comunitățile locale și iau în considerare (și) tradițiile locale.

Mediul natural

Renaturarea

Renaturarea primește o susținere largă din partea respondenților, fără deosebiri fundamentale în funcție de localizarea geografică a acestora (în Deltă sau în afara ei). Totodată apare o opinie dominantă, mai pregnantă în localitățile din interiorul Deltei, că terenul renaturat trebuie folosit mai apoi comercial, pentru turism, pentru pescuit.

Mediul natural ca resursă

Există o reprezentare dominantă asupra Deltei drept o zonă bogată în resurse, cu accent pe cea naturală, dată de peisaj, păsări, stuf. Aceasta permite folosirea în scopul legitimării soluțiilor de implementat în ciuda faptului că resursele altor delte sunt similare. Se poate în plus aduce în prim planul promovării și al agendei publice locale faptul că atuul real al Deltei Dunării este de a fi aria naturală cea mai bine prezervată, cea mai sălbatică din Europa.

Implicațiile

Acțiunile

Susținerea pentru principiile acționale propuse este practic dominantă în rândul populației studiate. Reamintim pilonii fundamentali:

- Cooperare între comunități.
- Transport cu două viteze.
- Investiție în capital uman.
- Dezvoltarea de puncte de atracție diversificate geografic și diverse din punct de vedere al conținuturilor, astfel încât să apară o atractivitate de ansamblu mai ridicată și o mai bună distribuție a turiștilor în Deltă.
- Revigorarea și consolidarea tradițiilor locale valoroase.

- Protejarea mediului existent și renaturarea.

Însă orice acțiune are nevoie de o strategie de comunicare care să pună accentul pe:

- Cum se contribuie la nevoile esențiale de creștere a calității vieții, așa cum sunt ele definite local (acces la servicii de sănătate, locuri de muncă, activități locale)
- Ce grupuri reprezintă “aliați naturali” ai temei și cum pot fi aceștia convinși să contribuie la comunicarea acesteia către populația locală
- Cum se realizează redistribuirea bunăstării către toți locuitorii

Care sunt beneficiile imediate și cum se asigură evitarea comportamentelor de free-riding (nerespectarea regulilor de către unii)

Pentru ultimul punct, simpla sancționare nu este suficientă, după cum o arată situația curentă. De aceea este nevoie de a aduce în prim-plan entități ce facilitează dezvoltarea, generând dezbateri despre soluțiile propuse, adoptarea lor ca *reguli dezvoltate de către comunitate, nu de către experți externi*, și prin urmare controlul implementării direct de către comunitățile Deltei, ceea ce ar duce la respectarea regulilor prin control social.

Apare de fapt o problemă de leadership a dezvoltării, de liant între comunitățile Deltei.

O parte dintre soluții implică nevoia de cooperare fățișă. Sar în ochi cele legate de turismul/transportul cu două viteze, de protejarea mediului, dar în fapt plaja de acțiuni ce necesită cooperare este mult mai variată. Am argumentat asupra faptului că îndeplinirea nevoilor de bază este doar un prim pas, imediat ce acestea sunt satisfăcute apărând în prim plan nevoile legate de sistemul de educație, de timp liber, iar odată cu ele apar și nevoile culturale. Nevoile culturale sunt de altfel și parte a dezvoltării turismului.

Satisfacerea eficientă a acestor nevoi are de depășit obstacolul distanțelor pe apă, și, mai ales, al dimensiunii mici a comunităților. De aici, spre exemplu, ideea de a avea medici de familie comuni mai multor localități (comune), dotați cu bărci proprii sau deserviți de un transport local de bună calitate și cu spații pentru consultații în fiecare comunitate deservită. Indiferent de soluția de transport, ea poate aparține primăriilor implicate, care o finanțează împreună. Același lucru se poate întâmpla cu spațiul pentru consultații, care poate permite și telemedicina. Similar se poate rezolva problema profesorilor pentru școli sau a transportului elevilor din comunitățile extrem de mici.

Astfel de acțiuni implică însă cooperare și eliminarea suspiciunilor de redistribuire incorectă, într-un mediu care astăzi este dominat de lipsa de încredere și de non-cooperare.

Facilitatorii

Din toate analizele realizate, rezultă nevoia unui **motor al dezvoltării**. Acesta nu poate fi o autoritate publică, pentru că încrederea în instituțiile publice este, fără excepție, extrem de scăzută sau cel puțin scăzută. Motoarele dezvoltării pot fi însă profesorii și sectorul non-guvernamental. Profesorii au însă dezavantajul unei reprezentări dominante puternic negative asupra calității sistemului de educație.

Rămâne nevoia de a identifica un lider al dezvoltării și facilitator al colaborării inter-comunitare în interiorul sectorului ONG. Încă și mai bine ar fi ca să avem de a face nu cu un facilitator, ci cu o **mini-coaliție de ONG-uri**, pentru a atinge mai multe localități ca punct de plecare, care să colaboreze îndeaproape cu sistemul

educațional, și **care să implice treptat administrația publică**. Implicarea treptată a administrației publice are rolul de a crește încrederea în aceasta, de a garanta controlul comunitar asupra acțiunilor implementate, de a readuce expertii în prim planul dezbaterilor.

Este necesară expertiză în comunicare publică și facilitare comunitară pentru ONG-urile implicate. Esențial este, repetăm, **asumarea de către comunități a soluțiilor propuse**, aducerea lor treptată pe agenda publică. Spre exemplu, în decursul capitolelor anterioare am arătat că ideea transportului cu două viteze, deși acceptată majoritar, pare a avea nevoie de mai multă dezbateri, pentru a fi înțeleasă, asumată și respectată după implementarea prin aprobare formală. O astfel de acțiune are nevoie de comunicare intensă și facilitare a interacțiunilor dintre comunități.

Caseta 1. Muzeul Ivan Patzaichin

Muzeul Ivan Patzaichin se construiește ca un centru de inovare comunitară amplasat în mijlocul Deltei, la Mila 23 (comuna Crișan), locul de naștere a marelui canoist care îi dă numele. Muzeul beneficiază de notorietatea celui căruia îi poartă numele și este girat de fiica acestuia, Ivona Potzaichin-Rusu. Vicepreședintele Asociației, Teodor Frolu, are la rândul său notorietate legată de acțiunile trecute din Delta, inclusiv de poziționarea drept curator al Ansamblului Memorial pentru Ivan Patzaichin de pe faleză din Municipiul Tulcea.

Ideea de a realiza un spațiu care să funcționeze ca un pol de dezvoltare locală pe locul casei părinților campionului olimpic și mondial a apărut din îndelungile discuții dintre cei doi inițiatori ai Asociației Ivan Patzaichin – Mila 23, respectiv Ivan Patzaichin și arhitectul Teodor Frolu. Cei doi propuneau un proces de consultare publică, făcut cu seriozitate, dublat de implicarea autentică a oamenilor, și demonstau că un astfel de proces are capacitatea de a construi o comunitate responsabilă, care realizează că dezvoltarea durabilă este și profitabilă. Prin prematura trecere în neființă a lui Ivan Patzaichin, Asociația a preluat mandatul lăsat de el și și-a asumat continuarea acestuia, cu scopul de a duce mai departe programele de antreprenariat social ale lui Ivan Patzaichin.

Muzeul a devenit un vehicul esențial pentru atingerea scopurilor de dezvoltare a comunităților Deltei. În completarea intențiilor inițiale, Frolu a regândit funcțiunile acestui spațiu, adăugându-i dimensiunea de recuperare memorială a moștenirii complexe lăsate de Patzaichin.

Din punct de vedere arhitectural, construit din materiale sustenabile, muzeul este un model de practici în domeniul construcțiilor verzi, aliniat cu specificul local din Delta. Instituția are ambiția de a se contura ca un catalizator al vieții culturale la nivelul Deltei, propunând evenimente culturale, rezidențe artistice, mărturii din patrimoniul cultural, promovarea tradițiilor locale, ateliere centrate în jurul meșteșugurilor locale (precum construcția canotcilor) și, evident, aducând publicului și o remarcabilă colecție legată de viața lui Ivan Patzaichin.

Conceptul de muzeu propus de Frolu își propune să fie deschis și participativ, să promoveze învățarea și să ofere oportunități educaționale, să fie atractiv și relevant pentru diferite categorii de public, să reprezinte un spațiu de socializare pentru comunitate și infrastructură pentru activitățile și inițiativele acesteia. Muzeul pleacă de la premisa că revalorificarea istoriei zonei, a regulilor de conviețuire în comunitate, a culturii acesteia, a biodiversității, împreună cu aducerea în contemporaneitate a tradițiilor pot constitui piloni de sustenabilitate replicabili în orice altă zonă cu potențial natural.

Agentul primordial al dezvoltării poate fi o asociație cu renume la nivelul Deltei, precum Asociația Ivan Patzaichin - Mila 23, care beneficiază și de prestigiul fondatorului, și de notorietatea numeroaselor acțiuni derulate, și de prezența mai nouă a celui mai recent proiect al său: Muzeul de la Mila 23, care are funcțiunea declarată de **centru de inovare comunitară**. Acesta poate fi un facilitator al dezvoltării, dar are nevoie de extinderea acțiunilor în mult mai multe localități și de o coaliție cu alte ONG-uri locale, atrăgând, așa cum spuneam, și școli și apoi administrație publică. Acțiunile inițiate în primul stagiul nu trebuie să includă multe comunități, dimpotrivă, maxim 2-3, dar să fie substanțiale, cu conținut relevant și vizibilitate, și să implice participare autentică și implicare a participanților încă de la faza de proiectare a acțiunilor. Evident, rămâne de rezolvat problema liniilor de finanțare pentru astfel de acțiuni.

Muzeul amintit poate beneficia de trei tipuri de avantaje: (1) notorietate, (2) know-how acumulat în realizarea de proiecte în Deltă (inclusiv Muzeul este un proiect în sine), (3) un program propriu, corespunzător misiunii sale comunitare. Toate trei creează premisele acțiunii pe post de catalizator al dezvoltării, generator de inovare comunitară, care să ofere un model și un laborator de cercetare și, mai ales, de experimentare. El are nevoie de colaborare cu experți în diferite domenii ale construcției comunitare, cu operatori culturali, cu specialiști în dezvoltare, precum cei din rețeaua de experți de dezvoltare durabilă apăruiți de curând ca profesie în codul administrativ²². Această rețea este în formare, în prezent, în acțiuni coordonate de Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă (DDD), atât la nivel academic-didactic, la nivel practic (de programe coordonate / inițiate de DDD), cât și la nivel de încurajare a inovației și a colaborării la nivelul rețelei. Colaborarea cu rețeaua este un bun instrument pentru cunoașterea și, ulterior, replicarea unor soluții de succes, care pot fi aplicate și în alte zone de protecție naturală.

Pe măsură ce experții în dezvoltare durabilă sunt școlarizați, investiți cu atribuții și acces la resurse (infrastructură și echipamente de birou, informații și statistici, buget de funcționare), ei pot constitui modele de construcție a “motoarelor de dezvoltare” menționate mai sus. Ei pot iniția acțiuni de identificare a “aliaților naturali” menționați mai sus, pot organiza sesiuni de instruire în construcție comunitară pentru aceștia și îi pot sprijini în inițiativele pe care le au.

Aceasta poate fi cheia de a atrage simultan în proiect comunitățile, societatea civilă și administrația publică. Un astfel de exercițiu de dezvoltare participativă ar fi în fapt o acțiune sui generis de guvernare deschisă²³ și poate fi propusă ca atare Planului Național de Acțiune OGP (Open Government Partnership) 2024-2026 și Strategiei OGP ce urmează a fi dezvoltată în primăvara lui 2024²⁴.

Dincolo de orice, ca esență a misiunii facilitatorilor, se conturează și câteva teme colaterale care trebuie abordate în orice acțiune de facilitare. În centrul lor stă nevoia de a elimina teama de schimbare, prin obișnuirea populației Deltei cu modul în care aceasta se transformă, aducerea informației despre alte Delte la nivelul locuitorilor Deltei Dunării, creșterea competențelor lor digitale, pentru a crește accesul la informații și mai ales la telemedicină și la evitarea temerilor de comunicare online în scop educațional.

Întreg textul de față devine astfel un suport pentru activitatea de facilitare a proiectelor de implementat în Deltă. Totodată, el confirmă validitatea metodologiei propuse pentru ariile naturale protejate și constituie un exercițiu sui generis de dezvoltare comunitară și regională.

²² https://www.anfp.gov.ro/Anunt/Expert_dezvoltare_durabila.

²³ <https://sgg.gov.ro/1/participare-publica/>.

²⁴ <https://conect.gov.ro/1/ogp-parteneriatul-pentru-o-guvernare-deschisa/>

Referințe

- Anderson, J., & Mehta, S. (2013). *A Global Assessment of Community based Natural Resource Management: Addressing the Challenges of the Rural Sector*. , Accesat 4 Septembrie 2023, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAD630.pdf. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAD630.pdf
- Australian Government (Murray–Darling Basin Authority). (2023). *Water availability in Australia*. ,Accesat 22 Septembrie 2023, <https://www.mdba.gov.au/publications-and-data/school-resources/lesson-packages/water-availability-australia>.
- Băluță, I. (2014). Child care in post-communist Romania between familialist ideology, labour market and gender roles. *Revista de cercetare și intervenție socială*, 46, 227–242.
- Becker, G. S. (1962). Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. *Journal of Political Economy*, 70(5, Part 2), 9–49. <https://doi.org/10.1086/258724>
- Boggs, L. P. (2000). *Community power, participation, conflict and development choice: Community wildlife conservation in the Okavango Region of northern Botswana*.
- Bourdieu, P. (1985). The Forms of Capital. În J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Bowles, S., & Gintis, H. (2002). Social Capital and Community Governance. *The Economic Journal*, 112(483), F419–F436. <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00077>
- Bromley, D. (1992). *Making the commons work*. Institute for Contemporary Studies.
- Brosius, J. P., Tsing, A. L., & Zerner, C. (1998). Representing communities: Histories and politics of community-based natural resource management. *Society & Natural Resources*, 11(2), 157–168. <https://doi.org/10.1080/08941929809381069>
- Burton, C., & Cutter, S. L. (2008). Levee failures and social vulnerability in the Sacramento-San Joaquin Delta area, California. *Natural hazards review*, 9(3), 136–149.
- Clarke, M. (2011). „Volga-Don Canal”. *Encyclopedia Britannica*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://www.britannica.com/topic/Volga-Don-Canal>.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120. <https://doi.org/10.1086/228943>
- Danda, A. A. (2021). *The significance of the Sundarbans in India–Bangladesh relations*. , Accesat 6 Septembrie 2023, <https://www.orfonline.org/expert-speak/significance-sundarbans-india-bangladesh-relations/>.
- De Smet, A., Gao, W., Henderson, K., & Hundertmark, T. (2021). *Organizing for sustainability success: Where, and how, leaders can start*. McKinsey Sustainability. <https://www.mckinsey.com/capabilities/sustainability/our-insights/organizing-for-sustainability-success-where-and-how-leaders-can-start#/>
- Delta Plan. (2013). *Protect, Restore, and Enhance the Delta Ecosystem*. , Accesat 20 Septembrie 2023, <https://www.noaa.gov/sites/default/files/legacy/document/2020/Oct/07354626152.pdf>.
- Delta Stewardship Council. (2022). *An overview of the need for and approach to strengthening Sacramento-San Joaquin Delta ecosystem restoration*. ,Accesat 15 Septembrie 2023, <https://arcg.is/0zz5PX>.

Dobbs, R. L., Sun, J. Y., & Roberts, P. B. (2008). Human Capital and Screening Theories: Implications for Human Resource Development. *Advances in Developing Human Resources*, 10(6), 788–801. <https://doi.org/10.1177/1523422308325761>

Doeur, B., & Senglong, Y. (2022). Sustainable livelihoods analysis in the Tonle Sap Lake and its floodplain, Cambodia. *Cambodia Journal of Basic and Applied Research*, 4(2), 38–54.

Dohotariu, A., & BĂLUȚĂ, I. (2021). Care in post-socialist Romania: Between gendered regulations, silencing and political concerns. *Romanian Journal of Society and Politics*, 15(2).

EEA European Environment Agency. (2020). *Sustainability*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://www.eea.europa.eu/en/topics/at-a-glance/sustainability>.

Gaodirelwe, I., Masunga, G. S., & Motsholapheko, M. R. (2020). Community-based natural resource management: a promising strategy for reducing subsistence poaching around protected areas, northern Botswana. *Environment, Development and Sustainability*, 22(3), 2269–2287. <https://doi.org/10.1007/s10668-018-0288-7>

Geography Notes. (2023). *Classification of Deltas: 6 Types | Landforms* . , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://www.geographynotes.com/landforms/classification-of-deltas-6-types-landforms-geography/2470>.

German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ). (2022). *Support to the Management of the Sundarbans Mangrove Forests in Bangladesh*. , Accesat 6 Septembrie 2023, <https://www.giz.de/en/worldwide/37949.html>.

GetYourGuide. (2023). *Tonle Sap Lake - Fishing Village & Flooded Forest*. , Accesat 5 Septembrie 2023, https://www.getyourguide.com/siem-reap-l274/lacul-tonle-sap-sat-de-pescuit-si-padure-inundata-t70624/?visitor-id=7RBKPEHDBQY6ECO4LGN6DJHOALYUVRJ5&locale_autoredirect_optout=true.

Giosan, L., & Freeman, A. M. (2014). How Deltas Work: A Brief Look at the Mississippi River Delta in a Global Context. În J. W. Day, G. P. Kemp, A. M. Freeman, & D. P. Muth (Ed.), *Perspectives on the Restoration of the Mississippi Delta: The Once and Future Delta* (pp. 29–32). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8733-8_3

Hanna, S. S. (1993). Bromley, Daniel W., ed. Making the Commons Work: Theory, Practice, and Policy. San Francisco: ICS Press, 1992, xii + 339 pp., cloth 44.95; paper 14.95. *American Journal of Agricultural Economics*, 75(3), 862–863. <https://EconPapers.repec.org/RePEc:oup:ajagec:v:75:y:1993:i:3:p:862-863>.

Hiatt, M., Snedden, G., Day, J. W., Rohli, R. V., Nyman, J. A., Lane, R., & Sharp, L. A. (2019). Drivers and impacts of water level fluctuations in the Mississippi River delta: Implications for delta restoration. *Estuarine, Coastal and Shelf Science*, 224, 117–137. <https://doi.org/10.1016/j.ecss.2019.04.020>

Isaeva, I. I., Voronin, A. A., Khoperskov, A. V, Dubinko, K. E., & Klikunova, A. Y. (2019). Decision support system for the socio-economic development of the northern part of the Volga-Akhtuba floodplain (Russia). *Conference on Creativity in Intelligent Technologies and Data Science*, 63–77.

Isakowitz, L. (2019). *Restoring the Colorado River Delta*. , Accesat 3 Septembrie 2023 <https://www.nature.org/en-us/about-us/where-we-work/priority-landscapes/colorado-river/restoring-the-delta/>.

- KC, K. B., Elliott, V., Seng, R., Pomeroy, R. S., Schenkels, J., & Fraser, E. D. G. (2020). Evaluating community fishery management using Fishers' perceptions in the Tonle Sap lake of Cambodia. *Environmental Development*, 33, 100503.
- Keskinen, M. (2006). The lake with floating villages: Socio-economic analysis of the Tonle Sap Lake. *International Journal of Water Resources Development*, 22(3), 463–480.
- Kluckhohn, C. (1951). Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification. In T. Parsons & E. Shils (Ed.), *Toward a general theory of action* (pp. 388–433). Harvard University Press.
- Korbee, D., van Halsema, G. E., & Seijger, C. (2019). Strategic delta planning: launching new ideas on managing a Delta, and their travels along actor coalitions, participatory planning tools and implementation timelines. *Journal of Environmental Planning and Management*, 62(9), 1447–1453. <https://doi.org/10.1080/09640568.2019.1647683>
- Kraus-Polk, A., & Milligan, B. (2019). Affective ecologies, adaptive management and restoration efforts in the Sacramento-San Joaquin Delta. *Journal of Environmental Planning and Management*, 62(9), 1475–1500.
- Levallois, C. (2010). Can de-growth be considered a policy option? A historical note on Nicholas Georgescu-Roegen and the Club of Rome. *Ecological Economics*, 69(11), 2271–2278. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.06.020>
- Loury, G. C. (1977). A Dynamic Theory of Racial Income Differences. In Phyllis A. Wallace & Annette LaMond (Ed.), *Women, Minorities, and Employment Discrimination* (pp. 153–186). MA: Heath.
- Lund, J., Hanak, E., Fleenor, W., Bennett, W., & Howitt, R. (2010). *Comparing futures for the Sacramento, San Joaquin delta* (Vol. 3). Univ of California Press.
- Madani, K., & Lund, J. R. (2012). California's Sacramento–San Joaquin delta conflict: from cooperation to chicken. *Journal of water resources planning and management*, 138(2), 90–99.
- Mazengiye, M. N. (2022). Review on the Impacts of Community-Based Ecotourism on Household Financial Asset Improvement and Its Determinants in Ethiopia. *Advances in Agriculture*, 2022, 9238244. <https://doi.org/10.1155/2022/9238244>
- Mbaiwa, J. E. (2004). The Success and Sustainability of Community Based Natural Resource Management in the Okavango Delta, Botswana. *South African Geographical Journal*, 86(1), 44–53. <https://doi.org/10.1080/03736245.2004.9713807>
- Mbaiwa, J. E. (2015). Community-based natural resource management in Botswana. In *Institutional Arrangements for Conservation, Development and Tourism in Eastern and Southern Africa: A Dynamic Perspective* (pp. 59–80). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-017-9529-6_4
- Mbaiwa, J. E., Stronza, A., & Kreuter, U. (2011). From Collaboration to Conservation: Insights From the Okavango Delta, Botswana. *Society & Natural Resources*, 24(4), 400–411. <https://doi.org/10.1080/08941921003716745>
- Mbaiwa, J. E., & Stronza, A. L. (2010). The effects of tourism development on rural livelihoods in the Okavango Delta, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(5), 635–656. <https://doi.org/10.1080/09669581003653500>

Mihailov, N., & Sakelarieva, L. (2016). Environmental alarmism: the Club of Rome and its critics. *Studia Ecologiae et Bioethicae*, 14(4), 129–145. <https://doi.org/10.21697/seb.2016.14.4.07>

Mincer, J. (1958). Investment in Human Capital and Personal Income Distribution. *Journal of Political Economy*, 66(4), 281–302. <http://www.jstor.org/stable/1827422>

Delta F.A.R.M. (2009). *Mississippi Delta Nutrient Reduction Strategies*. , Accesat 4 Septembrie 2023, https://www.mdeq.ms.gov/wp-content/uploads/2017/06/Delta-Nutrient-Reduction-Strategy_12-15-2009.pdf. https://www.mdeq.ms.gov/wp-content/uploads/2017/06/Delta-Nutrient-Reduction-Strategy_12-15-2009.pdf

Nardin, W., Simeoni, U., Matticchio, B., & Corbau, C. (2022). Geomorphological modeling of tidal inlets for sustainable deltaic lagoon management: A case study from the Po River delta, Italy. *Ocean & Coastal Management*, 220, 106081. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2022.106081>

NASA Earth Observatory. (2018). *The Largest River Delta in Europe*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://www.earthobservatory.nasa.gov/images/144231/the-largest-river-delta-in-europe>.

National Geographic. (2010). *Delta - enciclopedic entry*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://media.nationalgeographic.org/assets/reference/assets/delta-3.pdf>.

National Park Service Units. (2017). *Lower Mississippi Delta Region*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://www.nps.gov/locations/lowermsdeltaregion/the-natural-environment-the-delta-and-its-resources.htm>.

National Research Council. (2013). Lower River and Deltaic Systems: Common Problems and Challenges. În *Delta Waters: Research to Support Integrated Water and Environmental Management in the Lower Mississippi River*. The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/18484>

Natural Resources Defense Council. (2018). *The Colorado River Delta Is Proof of Nature's Resiliency*. , Accesat 3 Septembrie 2023 <https://www.nrdc.org/stories/colorado-river-delta-proof-natures-resiliency>.

Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807763>

Parco Regionale Veneto del Delta del Po. (2023). *Po Delta: Man and Nature together for the Development Discover the Delta*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://www.parcodeltapo.org/Ehome.php>.

Powe, N. (2020). Sustainable development, sustainability and research within the Journal of Environmental Planning and Management. *Journal of Environmental Planning and Management*, 63(9), 1523–1527. <https://doi.org/10.1080/09640568.2020.1753409>

Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. În *Culture and Politics* (pp. 223–234). Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1007/978-1-349-62397-6_12

Ramsar. (2008). *Volga Delta*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://rsis.ramsar.org/ris/111>.

Restore the Mississippi River Delta. (2021). *Recommendations for a more resilient Mississippi River Delta following the 2010 Gulf oil spill*. , Accesat 5 Septembrie 2023 <https://mississippiriverdelta.org/decade-after-disaster/>. <https://mississippiriverdelta.org/decade-after-disaster/>

Rey, T., Lefevre, D., & Vella, C. (2009). Deltaic plain development and environmental changes in the Petite Camargue, Rhone Delta, France, in the past 2000 years. *Quaternary Research*, 71(3), 284–294.

Shalikaran, L., Madani, K., & Naeeni, S. T. O. (2011). Finding the Socially Optimal Solution for California's Sacramento-San Joaquin Delta Problem. *World Environmental and Water Resources Congress 2011: Bearing Knowledge for Sustainability*, 3190–3197.

Sinha, D. (2021). *Sundarbans' climate refugees face an uncertain future*. , Accesat 6 Septembrie 2023, <https://www.dw.com/en/forgotten-people-sundarbans-climate-refugees-forced-to-move-again/a-61162969>.

Sonoran Institute. (2019). *Colorado River Delta: Renew, Restore, and Reconnect*. , Accesat 3 Septembrie 2023 <https://sonoraninstitute.org/card/colorado-river-delta-program/>.

South Delta Planning and Development District. (2022). *Comprehensive Economic Development Strategy (CEDS)*.

Sztompka, P. (1993). Civilizational incompetence: The trap of post-communist societies. . *Zeitschrift für Soziologie*, 22(2), 85–95.

Sztompka, P. (1995). Cultural and Civilizational Change: The Core of Post-Communist Transition. În B. Grancelli (Ed.), *Social Change and Modernization: Lessons from Eastern Europe* (pp. 233–248). Walter de Gruyter.

Sztompka, P. (1999). *Trust: A sociological theory*. Cambridge university press.

Tușiș, C. D. (2008). Institutional trust—victim of the postcommunist transition. . În B. Voicu & M. Voicu (Ed.), *The Values of Romanians, 1993-2006* (pp. 115–143). Institutul European.

Tușiș, C. D. (2012). *Learning Democracy and Market Economy in Post-Communist Romania*. .

Tușiș, C. D. (2020). Despre necesitatea încrederii în instituțiile sistemului politic. . În B. Voicu, H. Rusu, & C. D. Tușiș (Ed.), *Atlasul valorilor sociale* (pp. 46–53). Presa Universitară Clujeană.

UNESCO. (2019a). *Po Delta Biosphere Reserve, Italy*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://en.unesco.org/biosphere/eu-na/delta-po>.

UNESCO. (2019b). *Tonle Sap Biosphere Reserve, Cambodia*. , Accesat 5 Septembrie 2023, <https://en.unesco.org/biosphere/aspac/tonle-sap>.

UNESCO. (2019c). *Carmargue/Delta du Rhone Biosphere Reserve, France*. , Accesat 2 Septembrie 2023, <https://en.unesco.org/biosphere/eu-na/camargue>.

UNESCO. (2023). *Okavango Delta*. , Accesat 4 Septembrie 2023, <https://whc.unesco.org/en/list/1432>.

U.S. Agency for International Development's (USAID). (2023). *Mekong Delta Coastal Habitat Conservation Project*. , Accesat 5 Septembrie 2023, https://www.usaid.gov/sites/default/files/2023-07/Mekong-Delta-Coastal-Habitat-Conservation_FS_June2023_Eng_1.pdf.

van Dijk, K., & Nieuwenhoven, L. (2014). *The Murray-Darling River Basin - Water Policy, Governance and Law*.

van Rijswijk, M., Edelenbos, J., Hellegers, P., Kok, M., & Kuks, S. (2014). Ten building blocks for sustainable water governance: an integrated method to assess the governance of water. *Water International*, 39(5), 725–742. <https://doi.org/10.1080/02508060.2014.951828>

Voicu, B. (2005). *Penuria Pseudo-Modernă a Postcomunismului Românesc* (First, Vol. 1). Expert.

Voicu, B. (2006). Cât de săraci sunt românii: abordări subiective și consensuale. *Revista Calitatea Vieții*, 17(1–2), 93–116. www.iccv.ro/romana/dictionar/dictionar.htm

Voicu, B. (2010a). *Social Capital in Romania at the beginning of the Milenium: Traveller in the no-friends land?* Lumen .

Voicu, B. (2010b). Valorile și sociologia valorilor. În L. Vlăsceanu (Ed.), *Sociologie, iași: Polirom*. (pp. 249–294). Polirom.

Voicu, B. (2019). Politici sociale postmoderne în România: Între nevoie și schimbările așteptate ale sistemului de furnizare a bunăstării. *Sociologie Romaneasca*, 17(2), 9–36. <https://doi.org/10.33788/sr.17.2.1>

Voicu, B., Fărcășanu, D., Mustață, M., Deliu, A., & Vișinescu, I. (2023). Using laws, common sense, and statistical approaches to design indicators for ‘medical desertification’. An application on the Romanian case. *Social Science & Medicine*, 327, 115944. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2023.115944>

Voicu, B., & Noica, R. (2002). Dezvoltare sustenabilă. În L. Pop (Ed.), *Dicționar de politici sociale* (pp. 253–255). Expert.

Where To Africa Travel. (2020). *Okavango Delta Safari* . , Accesat 5 Septembrie 2023, <https://wheretof.africa/botswana/okavango-delta/>.

World Wide Fund for Nature, & Delta Alliance. (2021). *Nature-Based Solutions for Resilient Asian Deltas Guidance for implementation, bridging the gap between politicians and financiers*.

WWF India’s Mission. (2023). *Sundarbans Conservation Challenges*. , Accesat 5 Septembrie 2023, https://www.wwfindia.org/about_wwf/critical_regions/sundarbans3/conservation_challenges_in_the_sundarbans/.

Yoshimura, C., Khanal, R., & Sovannara, U. (2022). *Water and Life in Tonle Sap Lake*. Springer.

Zhao, R. (2023). *Home Destinations Vietnam Asia Highlights TrustPilot rating Mekong Delta Travel Guide - 6 Things You Need to Know*. , Accesat 6 Septembrie 2023, <https://www.asiahighlights.com/vietnam/mekong-delta/regional-guide>.

Zolotareva, M. (2019). Environmental planning and management of waterway construction (historical experience of Russia in the 18 th century and the beginning of the 19 th century). *TPACEE - E3S Web of Conferences*, 2–11. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/2019910>